

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Lenka Kardašová

**System práce sociálních pracovníků s uživateli Domu na půl cesty
v Pardubickém kraji**

Olomouc 2017

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem zpracovala samostatně a veškeré použité literární zdroje a prameny, jsem uvedla v seznamu odborných zdrojů.

V Brandýse nad Orlicí dne 6. 12. 2017

.....

Lenka Kardašová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za veškeré rady a podněty, které mi během vedení diplomové práce věnovala. Mé poděkování patří i pracovníkům domů na půl cesty v Pardubickém kraji, kteří mi poskytli veškeré potřebné informace.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Kardašová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	System práce sociálních pracovníků s uživateli Domu na půl cesty v Pardubickém kraji
Název v angličtině:	The Methodology of Work of Social Workers with Halfway House Clients in the Pardubice Region
Anotace práce:	<p>Cílem diplomové práce je zkoumat činnosti sociálních pracovníků domů na půl cesty v rámci integrace uživatelů na pracovní trh a prostřednictvím výzkumného šetření analyzovat výkon činností sociálních pracovníků s nezaměstnanými uživateli v domech na půl cesty v Pardubickém kraji.</p> <p>Teoretická část práce se zabývá specifikováním sociální služby dům na půl cesty – historií vzniku, platnou legislativou, cílovou skupinou uživatelů a odborným týmem pracovníků. Další kapitola zprostředkovává proces individuální sociální práce a specifika práce s nezaměstnaným uživatelem domu na půl cesty. Pozornost je věnována i vybraným institucím, se kterými mohou mít sociální pracovníci domu na půl cesty v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci. Závěrem teoretické části jsou popsány konkrétní činnosti, kterými sociální pracovníci podporují nezaměstnané uživatele usilující o zařazení na trh práce.</p> <p>V rámci výzkumného šetření byly zrealizovány rozhovory se sociálními pracovníky domů na půl cesty v Pardubickém kraji, využito bylo i případových studií uživatelů hledajících zaměstnání.</p>

Klíčová slova:	Dům na půl cesty, mladý dospělý, sociální pracovník, individuální sociální práce, integrace na pracovní trh.
Anotace v angličtině:	<p>The aim of the thesis is to research activities of half-way-house's social workers which help with integration on the labour market, and to analyse the performance of social workers with unemployed clients in half-way-houses in the Pardubice Region.</p> <p>The theoretic part of the thesis deals with the specification of the social service Half-way-house – the history of the establishment, the valid legislation, the target group of clients and the professional team of the social workers. The next chapter shows the process of individual social work and specifics of work with unemployed clients of half-way-house. Attention is paid to chosen institutions which cooperate with integration of half-way-house's clients on the labour market. In conclusion of the theoretic part there are described social workers's specific activities which support unemployed clients.</p> <p>In the framework of research were conducted interviews with social workers of half-way-house in the Pardubice Region and deals with case studies of half-way-house's unemployed clients have been also used.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Half-way-house, young adult, social worker, individual social work, integration on the labour market.
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha 1 – Tabulka pro vyhledávání zaměstnání</p> <p>Příloha 2 – Rozhovor č. 1 – sociální pracovník DPC Pardubice</p> <p>Příloha 3 – Rozhovor č. 2 – sociální pracovník DPC Pardubice</p> <p>Příloha 4 – Rozhovor č. 3 – sociální pracovník DPC Žamberk</p> <p>Příloha 5 – Rozhovor č. 4 – sociální pracovník DPC Žamberk</p> <p>Příloha 6 – Rozhovor č. 5 – sociální pracovník DPC Květná Zahrada</p> <p>Příloha 7 – Rozhovor č. 6 – sociální pracovník DPC Květná Zahrada</p> <p>Příloha 8 – Rozhovor č. 7 – sociální pracovník DPC Hrochův Týnec</p> <p>Příloha 9 – Rozhovor č. 8 – sociální pracovník DPC Hrochův Týnec</p>

Rozsah práce:	124 stran
Jazyk práce:	Čeština

„Nezáleží na tom, s čím jsi přišel, ale s čím odcházíš.“

Lucius Annaeus Seneca

OBSAH

ÚVOD	10
1 DŮM NA PŮL CESTY JAKO SOCIÁLNÍ SLUŽBA.....	12
1.1 Cílová skupina uživatelů.....	14
1.2 Historický vývoj u nás a v zahraničí.....	20
1.3 Legislativní ukotvení	23
1.4 Odborný tým pracovníků	26
2 SYSTÉM SOCIÁLNÍ PRÁCE S UŽIVATELI	32
2.1 Obecný pracovní postup při práci s uživatelem.....	33
2.2 Individuální plánování	41
2.3 Specifika práce s nezaměstnaným uživatelem.....	46
2.4 Úřad práce jako spolupracující instituce.....	49
3 SPECIFICKÉ PŘÍSTUPY SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V RÁMCI INTEGRACE UŽIVATELŮ NA PRACOVNÍ TRH	53
3.1 Základní sociální poradenství	54
3.2 Rozvoj sociálních dovedností	57
3.3 Ergoterapie.....	59
3.4 Doprovázení.....	61
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	63
4.1 Charakteristika Pardubického kraje	63
4.2 Stanovení výzkumných cílů.....	64
4.3 Metodologie, cílová skupina a organizace výzkumného šetření	65
4.4 Výsledky výzkumného šetření.....	68
4.5 Výzkumné závěry	104
ZÁVĚR	108
SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ	111

Seznam zkratek.....	122
Seznam tabulek.....	123
Seznam schémat	123
Seznam obrázků.....	123
SEZNAM PŘÍLOH	124

ÚVOD

Dům na půl cesty (dále DPC) je specifickou sociální službou, která zastává význačné postavení v systému sociálních služeb. Jedná se o sociální službu, která se věnuje mladým lidem odcházejícím z dětských domovů a dalších zařízení ústavní výchovy, náhradní rodinné péče, výkonu trestu odnětí svobody a jedincům nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Společným jmenovatelem těchto mladých osob je skutečnost, že nedisponují dostatečnými schopnostmi a dovednostmi k započetí samostatného života. Dům na půl cesty nabízí adekvátní pomoc a podporu k osamostatnění mladých lidí, s čímž souvisí i podpora v rámci integrace na pracovní trh. V čem konkrétně ale spočívá pomoc domů na půl cesty jedincům usilujícím o začlenění se na pracovní trh? Jaké činnosti domy na půl cesty nejčastěji využívají, aby podpořili integraci mladých lidí na pracovní trh?

Motivací, která mne vedla k sepsání diplomové práce zabývající se domy na půl cesty a problematikou cílové skupiny, je skutečnost, že sama více jak rok působím jako pracovník v sociálních službách v Domě na půl cesty v Pardubicích. Ve své práci mám možnost se setkat s mladými lidmi, kteří mají z rozličných důvodů problém s přechodem k samostatnému životu a nalezením vhodného zaměstnání. Pomoc mladým lidem mě velmi naplňuje, a proto chci prostřednictvím diplomové práce prozkoumat formy pomoci domů na půl cesty Pardubického kraje, které umožní mladým lidem z této sociální služby snadněji dosáhnout integrace na pracovní trh.

Hlavním cílem diplomové práce je zkoumat činnosti sociálních pracovníků domů na půl cesty v rámci integrace uživatelů na pracovní trh a prostřednictvím výzkumného šetření analyzovat výkon činností sociálních pracovníků s nezaměstnanými uživateli v domech na půl cesty v Pardubickém kraji.

Díličními cíli jsou:

- Definovat sociální službu dům na půl cesty, její postavení v České republice a cílovou skupinu uživatelů
- Objasnit způsob individuální sociální práce a specifčnost práce s nezaměstnaným uživatelem DPC
- Charakterizovat vybrané činnosti sociálních pracovníků používané v rámci integrace uživatelů na pracovní trh

- Analyzovat činnosti sociálních pracovníků s nezaměstnanými uživateli v jednotlivých domech na půl cesty v Pardubickém kraji
- Zkoumat úskalí doprovázející činnost sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem

Diplomová práce se skládá ze čtyř kapitol. Teoretická část je nejprve věnována vymezení domu na půl cesty, jakožto sociální služby, cílové skupině uživatelů, historickému vývoji domů na půl cesty v České republice a zahraničí, základnímu přehledu platné legislativy vztahující se k sociální službě a odbornému týmu pracovníků. Druhá kapitola se zabývá individuální sociální prací, včetně specifikace individuální práce s nezaměstnaným uživatelem DPC. Vymezeny jsou i vybrané instituce, se kterými mohou mít sociální pracovníci DPC v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci. Následně jsou popsány vybrané přístupy, kterými je v domech na půl cesty zajišťována podpora nezaměstnaným uživatelům usilujícím o zařazení na trh práce.

Pro empirický výzkum byla zvolena kvalitativní metoda, konkrétně rozhovory se sociálními pracovníky domů na půl cesty v Pardubickém kraji a případové studie uživatelů hledajících zaměstnání.

Domy na půl cesty a problematikou cílové skupiny se v České republice zabývá Matoušek, Gottwaldová, Musil, Malinková a Šmýd. Ze zahraničních autorů se dané oblasti věnuje Costanza a Kilburn.

1 DŮM NA PŮL CESTY JAKO SOCIÁLNÍ SLUŽBA

Dům na půl cesty je dle zákona č. 108/2006 Sb. a vyhlášky č. 505/2006 Sb. jedním ze zařízení sociálních služeb. Je službou sociální prevence poskytovanou v pobytové formě, a to výhradně „*pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.*“ (zákon č. 108/2006 Sb., §58 odst. 1).

Matoušek (2003a, s. 60) definuje dům na půl cesty jako „*dočasné ubytování pro klienty, kteří předtím byli v dlouhodobé ústavní péči. Klienti za ubytování platí, udržují sami svou domácnost, chodí do zaměstnání nebo do školy, s ubytováním jsou obvykle spojeny některé služby a programy, jiné úmyslně nikoli, aby byl klient nucen vyhledávat je mimo domov, v němž je ubytován.*“

Plich (2003, s. 10) vymezuje dům na půl cesty jako sociální službu, jež je určena „*pro přechodný pobyt dívek a chlapců, kteří po dosažení plnoletosti odcházejí z dětských domovů a výchovných ústavů nebo z pěstounských rodin.*“

Dům na půl cesty lze ale dle Benešové a Bubleové (in Matějček, 2002, s. 30) definovat také jako „*zařízení pro přechodný pobyt dívek a chlapců, kteří odcházejí z ústavní péče a jsou bez rodinného zázemí, a pro ty, kteří se ocitli v obtížné životní situaci.*“

Dům na půl cesty je tedy sociální službou, která je převážně určena mladým dospělým odcházejícím z institucionálního zařízení náhradní výchovy, kterým schází rodinné zázemí. Jedná se o osoby, které mají z různých důvodů problém s přechodem k samostatnému životu. Slovní spojení „na půl cesty“ převzaté z anglického „halfway“ (halfway house) tak představuje situaci mezi životem v ústavním zařízení a nezávislým životem v běžné populaci (Weiner, Craighead, 2010, s. 739). **Posláním domu na půl cesty** je poskytnout mladému člověku v nepříznivé sociální situaci takovou pomoc a podporu, aby si mohl vytvořit podmínky pro samostatný nezávislý život bez podpůrné sítě sociálních služeb. Cílem sociální služby je proto rozvíjení schopností a dovedností uživatelů nutných pro uplatnění v běžném životě, vedení k ekonomické nezávislosti, podporování uživatelů při zařazení se do společnosti apod. K naplnění cílů a poslání DPC dochází skrze základní činnosti, které domy na půl cesty nabízejí. Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších

předpisů se jedná o poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (zákon č. 108/2006 Sb., § 58 odst. 2).

Podstatou sociální služby dům na půl cesty není tedy pouze poskytnutí ubytování osobám, které se po opuštění ústavního zařízení nemají kam vrátit, ale mladý dospělý je zde veden k samostatnému jednání a dovednostem potřebným k začlenění do života (Adamcová, 2013, s. 22). V rámci nabízených činností je tak mladým lidem poskytována například podpora v oblasti rozvoje sociálních dovedností. Potenciálním uživatelům DPC schází totiž většinou i takové sociální dovednosti, jako je orientace ve společnosti a schopnost hospodařit (Šmýd, Malinková, 2008, s. 9). Sociální služba dům na půl cesty je tak určena specifické cílové skupině, které je nutné věnovat zvláštní pozornost.

Ačkoli má dům na půl cesty vzhledem k cílové skupině uživatelů v systému sociálních služeb své opodstatnění, jejich počet je v České republice stále nedostačující. Podle Registru poskytovatelů sociálních služeb je v ČR (k červnu 2017) celkem 38 DPC.

KRAJ	DOMY NA PŮL CESTY
Hl. město Praha	5
Jihočeský	2
Jihomoravský	3
Karlovarský	2
Královéhradecký	1
Liberecký	2
Moravskoslezský	7
Olomoucký	1
Pardubický	4
Plzeňský	1
Středočeský	4
Ústecký	3
Vysočina	1
Zlínský	2
Celkem	38

Tabulka č. 1 Přehled domů na půl cesty na území České republiky (zdroj: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1504642534684_1).

1.1 Cílová skupina uživatelů

Cílovou skupinou sociální služby dům na půl cesty jsou mladí dospělí ve věku **od 18 do 26 let**, kteří odcházejí z ústavní výchovy, náhradní rodinné péče, výkonu trestu odnětí svobody, nebo zletilí jedinci, kteří se ocitli bez rodinného zázemí, dlouhodobě žijící v nefunkčním rodinném prostředí či se dostali do nepříznivé životní situace spojené se ztrátou bydlení. Cílová skupina uživatelů DPC tak zahrnuje široké spektrum osob. V rámci shromažďování údajů pro diplomovou práci bylo zjištěno, že majoritní část uživatelů DPC je tvořena mladými dospělými odcházejícími z ústavní péče, či jedinci, kteří v minulosti ústavní péči absolvovali. Cílová skupina uživatelů bude proto v diplomové práci chápána v kontextu bývalých chovanců institucionálních zařízení.

Domy na půl cesty v Pardubickém kraji	Počet uživatelů v roce 2016	z toho z ústavní péče
Dům na půl cesty Pardubice	36 uživatelů	22
Dům na půl cesty Žamberk	27 uživatelů	15
Dům na půl cesty Hrochův Týnec	29 uživatelů	18
Dům na půl cesty Květná zahrada	30 uživatelů	21

Tabulka č. 2 Přehled uživatelů domů na půl cesty v Pardubickém kraji, kteří prošli ústavní péčí – rok 2016 (zdroj: vlastní).

V České republice je v posledních letech pod záštitou **Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“** kladen důraz na rozvinutí alternativ péče o ohrožené děti, respektive nahrazování institucionální péče o děti rodinnou péčí poskytovanou v rámci komunity, kdy zařízení ústavní péče budou transformována na poskytovatele terénních a ambulantních služeb, což jest iniciativa označovaná termínem tzv. *deinstitutionalizace*. V jejímž rámci je kladen důraz na snižování počtu dětí a mladistvých v institucionálních zařízeních, neboť v České republice je v zařízeních institucionální výchovy umístěn stále

vysoký počet dětí a mladistvých (Rudolfová et al., 2013, s. 6). Dle statistické ročenky MŠMT bylo ve školním roce 2015/2016 umístěno v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy 6 482 jedinců, z toho 392 v diagnostických ústavech, 4 260 v dětských domovech, 741 dětských domovech se školou a 1 089 ve výchovných ústavech.

Platná legislativa ČR i mezinárodní úmluvy přitom ukládají přednost náhradní rodinné péče před péčí ústavní, která by měla být realizována pokud možno až jako krajní možnost. Směrnice OSN č. 64/142 udává, že: „*Ústavní péče by se měla využívat pouze v případech, kdy se jeví jako vysloveně vhodné, nezbytné a konstruktivní řešení pro konkrétní dítě a je v souladu s jeho nejlepšími zájmy.*“

Jedním z důvodů vedoucích k transformaci systému zařízení ústavní péče je skutečnost, že množstvím studií bylo poukázáno na nevhodnost ústavního zařízení jako výchovného prostředí pro dítě. Nelze ovšem opomenout skutečnost, že děti a mladiství přicházející do institucionální výchovy se již vyznačují určitou specifičností. Dle Škoviery (2007, s. 46) mají děti svěřené do náhradní výchovy (v porovnání s dětmi z ostatní populace) handicap již na biologické úrovni. Tato skutečnost (v různé míře) souvisí s:

genetickým základem (příbuzenské vztahy apod.);

chováním matky během gravidity (hygiena, kouření, pití alkoholu, nevhodná skladba potravin apod.);

prostředím, ve které dítě vyrůstá (životní úroveň, kvalita a množství podnětů).

Jánský (2004, s. 115) poukazuje, že děti umístované do ústavních zařízení vykazují symptomatiku „*tzv. neadekvátní péče, projevující se od různých forem a stupňů zanedbání v materiální i psychické oblasti až po sexuální zneužívání a týrání.*“

Následný pobyt v ústavním zařízení představuje další ohrožení, které dítě a mladistvého hendikepuje. V souvislosti s ústavní výchovou je kritizován především vznik psychické deprivace v důsledku dlouhodobého pobytu dítěte v ústavu. Psychickou deprivaci dle Langmeiera a Matějčka (2011, s. 26) definujeme jako „*psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.*“ Uspokojování psychických potřeb je neméně důležité jako uspokojování potřeb fyzických. Pobyt dítěte v prostředí, které nedostatečně ukojuje jeho psychické potřeby, má rozsáhlejší následky, pokud je dítě v tomto prostředí vychováváno již od útlého věku (Langmeier, Matějček, 2011, s. 119).

Diskutovaným tématem posledních let je proto v České republice zamezení umístování dětí mladších sedmi let do ústavních zařízení. V roce 2017 jsou však stále tyto děti do ústavní péče svěřovány (www.ospod.cz, 2017).

Následky psychické deprivace zasahují celou osobnost jedince. Dle Dunovského (1999, s. 221-222) je ve většině případů opožděn duševní vývoj především v oblasti řeči. Objevit se mohou i poruchy chování, citová otupělost a obtíže v socializaci. Matějček, Bubleová a Kovařík (1997, s. 55, 58) poukazují, že deprivované děti vyrůstající v ústavu mají prokazatelně horší tělesné i duševní zdraví, častěji se vyznačují kriminálním chováním, dosahují horších výsledků ve škole a **celkové nižší úrovně vzdělání a po opuštění ústavního zařízení mají horší uplatnění na trhu práce** než děti vyrůstající v jiné formě náhradní péče. Jedinci v ústavní výchově dosahují nízké úrovně vzdělání a to i přesto, že je jejich potenciál daleko vyšší (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2003, s. 8). Většina šestiletých ústavních dětí bývá v důsledku psychické deprivace dle Kovaříka (in Matoušek, 2003b, s. 214) školsky nezralá – emoční nevyspělost a nedostatečně rozvinuté pracovní a sociální návyky způsobí, že školní prospěch těchto dětí bývá pod úrovní jejich potenciálních schopností.

Jedním z důvodů vzniku deprivace v ústavní výchově je skutečnost, že jedinci nevyrostají v „**přirozeném**“ **rodinném prostředí**. Nevyrostají jako děti v běžných rodinách – s rodiči, popř. sourozenci. Mnohdy jsou také nuceni během života vystřídat několik zařízení ústavní péče, což se neblaze podepisuje na vývoji osobnosti jedince (Šmýd, Malinková, 2008, s. 9). Rodina je přitom základním činitelem, který má vliv na vývoj a sebepojetí jedince (Jedlička et al., 2004, s. 36). Významným nedostatkem ústavní výchovy je nemožnost přirozeného soužití dítěte s lidmi. V rodině žije dítě životem, který je společný všem členům rodiny, má svou důležitost a pozoruje dosah všech činností. V ústavní výchově však žije izolováno od skutečného života (Langmeier a Matějček, 2011, s. 78).

Ačkoli v současné době fungují zařízení ústavní výchovy na principu rodinných a výchovných skupin (MŠMT, Databáze ústavní výchovy, 2017) tzn., že chovanci jsou v zařízeních rozmístěni do skupin a péče o ně je zajištěna obdobným způsobem jako v rodině (vyhláška č. 438/2006 Sb., § 2 odst. 3), jedná se stále o uměle vytvořené prostředí, které má svá omezení. Problém představuje například skutečnost, že jedinci v ústavní výchově tráví většinu svého času v zařízení či jeho přilehlém okolí, přicházejí tak do styku s omezeným počtem osob a částí společnosti (Škoviera, 2007, s. 114). Každé skupině jsou přitom přiděleni až tři pedagogičtí pracovníci, kteří se v péči o chovance ústavních zařízení střídají (vyhláška

č. 438/2006 Sb., § 2 odst. 3), přičemž skupina je tvořena 4-8 osobami dle typu zařízení (zákon č. 109/2002 Sb., § 4), takže není možné jednotlivcům věnovat plnou individuální péči. V ústavních zařízeních tak stále i z úsporných časových důvodů převažují činnosti kolektivního charakteru – volnočasové aktivity, plnění školních povinností atd. Vše se děje na základě organizované hromadné činnosti (Gottwaldová et al., 2006, s. 12). Provoz ústavních zařízení je taktéž řízen přesně stanovenými pravidly a povinnostmi, které musí chovanci dodržovat (Jánský, 2004, s. 123). Dle zákona č. 109/2002 Sb. (§ 21) je stanoven systém odměn a trestů, jakožto důsledek plnění či porušení povinností ústavních zařízení. Avšak systém odměn a trestů, jak poukazuje Gottwaldová et al. (2006, s. 16), vede k účelovému chování (chovám se dobře, protože vím, že z toho budu mít výhodu), což brání rozvoji svědomí před špatným chováním. Důsledkem celkového působení ústavní výchovy na jedince je skutečnost, že děti a mladiství tak pouze čekají, až nabudou svobody od často mechanicky řízené ústavní péče (Šmýd, Malinková, 2008, s. 9). Jedinci vyrůstající v ústavní péči touží po svobodě, neuvědomují si ovšem, jaká odpovědnost je s tím spojena (Novotný, Průdková, 2008, s. 16).

Mladí lidé nemusí po opuštění ústavních zařízení být dostatečně vybaveni společenskými dovednostmi pro započetí samostatného života (Jánský, 2004, s. 98), ačkoli dle platné legislativy ČR jsou jedinci v ústavních zařízeních připravováni na odchod z ústavu a samostatný život. V ústavních zařízeních může být například zřízena jedna nebo více bytových jednotek pro ubytování až tří osob starších šestnácti let, které se zde mohou důsledněji připravovat na odchod ze zařízení (vyhláška č. 438/2006 Sb., § 2 odst. 6). Při odchodu z ústavního zařízení je navíc mladým dospělým, kterým byla ústavní výchova ukončena z důvodu dosažení zletilosti poskytována věcná pomoc či jednorázový peněžitý příspěvek. Nadále je poskytována i poradenská pomoc (zákon č. 109/2002 Sb., § 33). V České republice stále ale schází systém, který by se problematice odchodu z ústavních zařízení a následné podpory věnoval komplexněji. Každé ústavní zařízení tak připravuje jedince na odchod jiným způsobem a v jiné kvalitě. Jedinci v ústavní výchově jsou tak spíše vybaveni schopnostmi nutnými pro život v ústavním zařízení, avšak **nedisponují schopnostmi nezbytnými pro život v běžné populaci** (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 39). „*Jsou velmi dobře systémem ústavní výchovy a hodnotícím systémem připraveni na soutěžení a konkurování, bohužel však na úkor dovedností spolupracovat, společně se podílet na plnění úkolů apod.*“ (Gottwaldová et al., 2006, s. 16).

Ústavní zařízení rovněž neposkytují dostatečný prostor a možnosti rozvíjení pozitivního vztahu k práci. Chovanci v ústavních zařízeních mají tak zkreslené představy o práci, schází jim povědomí o pracovní rutině a o sociálních schopnostech s prací spojených, což jest další aspekt, který znesnadňuje vstup do samostatného života (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, s. 8). Z obecného hlediska je v ústavech málo příležitostí k osvojení si praktických dovedností a samostatnosti. Jedinec se zde má naučit, jak po propuštění z ústavního zařízení žít v běžné populaci. Činnosti ústavních zařízení jsou však často odtržené od běžného života, málo atraktivní či praktické a svěřenci ústavu mají jen minimální podíl na jejich organizování (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 153). Tuto skutečnost dokládá i Národní ústav pro vzdělávání, jenž v letech 2015-2016 provedl *Analýzu činností a programů v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*, na jejímž základě bylo zjištěno, že i přes mnohá pozitiva jednotlivých zařízení se vyskytují určité rezervy v pestrosti poskytovaných aktivit a způsobu, jakým zařízení přispívají k budoucí i současné kvalitě života dětí a k integraci dětí do širší společnosti mimo institucionální výchovu. V některých zařízeních byl například shledán nedostatek činností mimo zařízení – většina činností probíhá uvnitř instituce, čímž není rozvíjena adaptace na prostředí mimo ústav. Nedostatkové jsou rovněž ucelené programy, např. v oblasti rozvoje gramotnosti (zdravotní, finanční a vztahové). V ústavních zařízeních převládají spíše nahodilé aktivity. Častá je realizace přednášek či besed namísto ucelených interaktivních a efektivních programů od certifikovaných poskytovatelů (NÚV, 2016).

Dalším důvodem nedostatečné „vybavenosti“ jedinců opouštějících ústavní zařízení je poskytování materiální a sociální jistoty ze strany institucionálních zařízení, které odchodem z instituce končí (Běhouňková, 2012, s. 158). Svěřenec ústavu se již za dobu svého pobytu dobře adaptoval na umělé ústavní podmínky. Dostávalo se mu plného zaopatření. Někdo mu pomáhá se zabezpečením jeho financí, někdo jiný zase se strukturací volného času apod. Přizpůsobení se ústavnímu režimu ovšem doprovází snižující se schopnosti nezbytné pro život ve společnosti (Matoušek, 1999, s. 118). V souvislosti s jedinci, kteří prošli ústavní výchovou, je často zmiňován tzv. **syndrom ústavní závislosti**. Termínem rozumíme okruh osob, jejichž současná životní situace je ve velké míře ovlivněna předchozím dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení, jako je např. dětský domov, výchovný ústav, vězení apod. Jedinci se syndromem ústavní závislosti jsou ovlivněni návykem na ústavní režim a na zajištění každodenních potřeb, v jejichž důsledku mají problémy se

samostatným uspokojováním osobních potřeb, se samostatným určením životních cílů a obecně se strukturací života mimo ústav (Musil et al., 2002, s. 3).

Jedinci opouštějící ústavní výchovu se musí vyrovnat s řadou životních situací, jako je nalezení bydlení, získání zaměstnání, vlastní hospodaření, jednání s úřady atd. Bývalí chovanci ústavních zařízení v běžné populaci kvůli osobnostním nedostatkům a limitům ústavních zařízení ale často selhávají. Představují navíc **velmi rizikovou skupinu**, která je po odchodu ze zařízení ohrožena mnoha negativními sociálními jevy, jako je bezdomovectví, prostituce, vandalismus, drogová závislost i trestná činnost (Šmýd, Malinková, 2008, s. 9). Dle hloubkové *analýzy dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy* provedené v letech 1995 – 2004 se z celkového počtu 17 454 osob opouštějících ústavní péči, trestné činnosti dopustilo 9 751 z nich – tj. 56 % (Štreit, 2007, s. 8). Z důvodu absentujícího dostatku zkušeností se mohou stát i oběťmi trestných činů nebo různých podvodů, či se mohou přidružit k nevhodné partě apod. (Adamcová, 2013, s. 23).

Zvládnutí zátěže vyplývající z propuštění z institucionálního zařízení a vstupu do nezávislého života ztěžují dle Vágnerové (2008, s. 824) navíc následující aspekty. V prvé řadě se jedná o **ztrátu sociálního zázemí**. Děti a mladiství v ústavní péči postrádají ve většině případů podporující rodinné zázemí, které by jim poskytlo dostatečnou oporu při vstupu do samostatného života. Po odchodu z ústavního zařízení se mladí dospělí zpravidla nemají kam vrátit, či o návrat do nestabilního rodinného prostředí nestojí. Problém představují i **nereálná očekávání a tendence k jejich bezodkladnému uspokojení**. Dlouhodobě izolovaný jedinec si chce užít všeho, co nebylo v ústavu možné. Odchod z ústavu je tak spojen se zvýšeným rizikem vzniku nových problémů, např. násilnosti pod vlivem alkoholu. Mladí dospělí postrádají i **finanční prostředky a motivaci k práci**. Lidé propuštění z ústavů nejsou schopni zvládnout zátěž a námahu, kterou přináší pracovní poměr. Mladí lidé z ústavní výchovy mají představu, že získají zaměstnání, které bude dobře finančně ohodnocené a zaručí jim vysoký společenský status. Ve skutečnosti pak dochází k jejich frustraci a demotivaci, neboť vzhledem k nízké kvalifikaci nemohou takového zaměstnání dosáhnout.

Úkolem pracovníků domů na půl cesty je poskytnout mladým lidem pomoc a podporu, ale taktéž je motivovat, aby se začali sami aktivně podílet na budování samostatného života a osvojili si nezávislé jednání a chování v běžné populaci. Cílem je vést uživatele DPC k nábízení praktických dovedností, které budou nuceni vykonávat i po opuštění sociálního zařízení (Bubleová, Benešová in Matějček, 2002, s. 30). Domy na půl cesty se tak často

zaměřují na problematiku cílové skupiny v několika ohledech. Jedná se například o **nácvik pracovních dovedností**, osvojení si hygienických a praktických návyků a vedení k samostatnému životu, tj. **pomoc a podpora při hledání zaměstnání** a bydlení (Šmýd, Malinková, 2008, s. 10). Cílem DPC je, aby si jedinec během pobytu v sociální službě zajistil především základní předpoklady nutné pro život, jako je obstarání si vlastního bydlení, zaměstnání a vytvoření si alespoň základní podpůrné sítě sociálních vazeb (Matoušek, 2007, s. 86). Dům na půl cesty v České republice by tak neměl fungovat jako pokračovatel dětského domova, ačkoli je jednou ze sociálních služeb, která poskytuje bývalým chovancům následnou podporu, ale měl by být spíše situován do pozice „odrazového můstku“ do dospělosti (Plch, 2003, s. 10). Pojetí domu na půl cesty, tak jak je chápáno na území České republiky, se ale liší od zahraničního konceptu DPC.

1.2 Historický vývoj u nás a v zahraničí

Jedním z problémů, se kterým se při podrobnějším studiu zahraničních Halfway Houses setkáváme, je přesné vymezení doby i místa jejich vzniku. V současné době totiž neexistuje žádný všeobecně historicky uznávaný počátek vzniku domu na půl cesty. Protože Halfway Houses napříč historií operovaly pod množstvím názvů, jednalo se například o tzv. zotavovací domy (recovery houses), domy pro chudé (poor houses) či střízlivé domy (sober houses). Je proto těžké najít „svrchovanou“ historii domu na půl cesty, která by označovala jedno konkrétní místo, kde dům na půl cesty vznikl. Navíc bylo množství Halfway Houses v průběhu historie vedeno charitou, která si pro svou činnost neopatřovala žádná schválení, není tedy jisté, jaké konkrétní kroky a pro koho realizovala. První obdoba domu na půl cesty byla tak provozována pravděpodobně již kláštery v době středověku (Kilburn, Costanza, 2011, s. 42).

Základní kámen ke zřízení domu na půl cesty tak, jak je chápán dnes, byl položen v 19. století. Množství odborníků se shoduje v tom, že původní myšlenka domu na půl cesty přišla z Anglie a Irska, kde domy na půl cesty v 19. století sloužily jako zařízení pro bývalé vězně, kterým bylo pomáháno s návratem do společnosti (Latessa, Smith, 2015, s. 302). Je uváděn případ domu na půl cesty, jenž byl zřízen pro dětské zločince, kteří byli odsouzeni za drobné zločiny, zejména krádeže. Domy na půl cesty v tomto případě plnily funkci jakéhosi rehabilitačního centra, které mělo za úkol dětské zločince „napravit“ a usnadnit jim začlenění do společnosti po opuštění vězení (Halfway House, 2016).

Idea domů na půl cesty byla následně využita i v USA. Roku 1845 zde byl otevřen první soukromý Dům na půl cesty The Isaac T. Hopper Home, který pomáhal bývalým vězeňkyním s návratem do společnosti. Dům na půl cesty jim poskytoval přístřeší, poradenství v oblasti náboženství, nácvik dovedností jako je šití a praní prádla a v neposlední řadě poskytování pomoci při hledání práce (Alarid, Cromwell, Carmen, 2008, s. 165). Následovalo otevření dalších domů na půl cesty, které se rovněž zaměřovaly na vězně propuštěné z nápravných zařízení. V roce 1864 se jednalo o Dům na půl cesty v Bostonu, roku 1869 to byl Hope Hall No. 1 v New Yorku, jenž se setkal s velkým úspěchem, a brzy proto došlo k otevření Hope Hall No. 2 v Chicagu. Do roku 1902 prošlo zařízeními Hope Hall No. 1 a Hope Hall No. 2 přes 3 000 vězňů. Zařízení začala ztrácet na popularitě po zavedení politiky parole (politika podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody). Po 2. světové válce byla však zařízení obnovena a pod záštitou Amerických Dobrovolníků (Volunteers of America) fungují dodnes (Halfway House, 2016).

Důvodem ke zřizování domů na půl cesty pro bývalé vězně byla skutečnost, že u těchto osob byl v důsledku dlouhodobého pobytu ve vězení zaznamenán úbytek či úplná ztráta sociálních dovedností a pracovních návyků, které jsou nutné pro fungování v běžné společnosti. Obdobné příznaky, jakými se vyznačují osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, byly následně zaznamenány i u mentálně postižených, psychiatricky nemocných a dětí a mladistvých, kteří strávili část svého života v ústavním zařízení. V zahraničí se proto začaly budovat další domy na půl cesty, které odpovídaly specifickým potřebám nových cílových skupin. Cílem těchto domů na půl cesty je i v současné době překonat přechod z podmínek ústavních zařízení do běžné společnosti (Kilburn, Costanza, 2011, s. 45).

Za našimi hranicemi se lze ale setkat i s domy na půl cesty, které se věnují cílovým skupinám, pro něž jsou v České republice určena jiná pobytová zařízení. Zahraniční Halfway Houses tak poskytují péči například obětem domácího a sexuálního násilí či osobám závislým na alkoholu a jiných látkách, které v ČR vyhledávají služeb azylových domů a terapeutických komunit.

Za zmínku jistě stojí i Halfway Houses, které jsou součástí trestního systému. Takové domy na půl cesty jsou zřizovány jako výstupní oddělení věznic, ve kterých je pobyt součástí výkonu trestu a režim se řídí příslušnou normou (Matoušek, 2003a, s. 60). V některých západních zemích domy na půl cesty souvisí s částečným podmíněným propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. V takovém případě má jedinec po podmíněném propuštění povinnost

prvních šest měsíců strávit v domě na půl cesty, kde je dohlíženo na jeho postupné začleňování do společnosti. V případě porušení striktně nastavených pravidel domu na půl cesty může být jedinec navrácen zpět do vězení. S domy na půl cesty koncipovanými tímto způsobem se setkáme například v Kanadě (Štern, Doubravová, 2016).

V České republice se domy na půl cesty naopak primárně orientují na osoby opouštějící ústavní výchovu. **Na našem území se domy na půl cesty začaly rozvíjet** později než v zahraničí, a to **až v roce 1992**. Prvním zařízením obdobného typu, jakým je dnešní dům na půl cesty, byl Penzion SOS vesniček pro mladé dospělé odcházejících z SOS dětských vesniček. Cílem instituce bylo především podpořit samostatnost mladých dospělých, stejně jak tomu je v současných DPC. Ve stejném období byla také založena „*Nadace Návrat*“ v Chrudimi, která se později transformovala v Nadaci J. J. Pestalozziho, dnešní Centrum J. J. Pestalozziho (Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s., Historie centra, 2016). V rámci nadace vznikl projekt „*Můj domov*“, který byl v roce 1996 realizován v Hrochově Týnci jako chráněné bydlení pro chlapce (Adamcová, 2013, s. 23). Zrealizovaný projekt byl reakcí na zjištěnou skutečnost, která poukazovala na to, jak vysoce rizikovou skupinou jsou mladí lidé opouštějící ústavní výchovu. Ačkoli se jedná o skupinu osob se specifickými problémy, která je ohrožena mnoha negativními sociálními a patologickými jevy, nebylo do té doby v České republice žádné zařízení, které by se věnovalo tak odlišné cílové skupině a zabraňovalo sociálnímu vyloučení těchto osob (Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s., Historie Domu na půl cesty Hrochův Týnec, 2016). Proto vzniklo zařízení v Hrochově Týnci, které Ministerstvo práce a sociálních věcí **označilo jako „Dům na půl cesty“** (Adamcová, 2013, s. 23). V roce 1996 se MPSV rovněž zavázalo službu dům na půl cesty finančně podporovat. Ačkoli nebyla služba DPC ještě legislativně ukotvena, MPSV ji zařadilo ke svým grantovým prioritám a začalo poskytovat finance na zřizování dalších zařízení (Centrum J. J. Pestalozziho, o. p. s., Historie Domu na půl cesty Hrochův Týnec, 2016).

Po vymezení historického vývoje služby DPC v České republice a zahraničí budeme nyní věnovat pozornost současnému legislativnímu ukotvení domu na půl cesty.

1.3 Legislativní ukotvení

Domy na půl cesty jako registrované sociální služby jsou v rámci výkonu své činnosti vázány platnou legislativou, za jejíž dodržování jsou zodpovědní poskytovatelé sociálních služeb. Poskytovatelem přitom rozumíme právnickou i fyzickou osobu, která má k činnosti poskytovatele dle zákona o sociálních službách oprávnění, jež vzniká rozhodnutím o registraci (zákon č. 108/2006 Sb., § 78 odst. 1). „*Poskytovateli sociálních služeb jsou při splnění podmínek stanovených tímto zákonem územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu nebo státní příspěvkové organizace, které jsou právnickými osobami.*“ (zákon č. 108/2006 Sb., § 6). Základní povinnosti poskytovatelů lze shrnout do několika základních zásad. V první řadě se jedná o zajišťování dostupnosti *informací ve srozumitelné podobě pro všechny osoby*, a to informace jak o sociální službě, tak o povinnostech uživatelů a poskytovatelů. Poskytovatel musí mít rovněž *zpracována písemná vnitřní pravidla* sociální služby. Dále musí dbát na *individuální plánování průběhu služby*, vést *evidenci odmítnutých žadatelů* o sociální službu a *uzavírat smlouvu o poskytnutí sociální služby* se zájemcem o sociální službu. Neopomenutelnou výchozí povinností poskytovatelů je rovněž *dodržování lidských práv a oprávněných zájmů uživatelů a zamezení střetu zájmů mezi uživatelem a poskytovatelem* (zákon č. 108/2006 Sb., § 88).

Poskytovatel musí tedy ve vztahu k uživateli dodržovat jeho **základní lidská a občanská práva**, jejichž ochrana je v České republice ukládána Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod. Ústava připomíná, že Česká republika je demokratickým státem, a je tudíž založena na respektu k právům a svobodám člověka a občana (zákon č. 1/1993 Sb., čl. 1). Listina základních práv a svobod uvádí, že „*lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“ (zákon č. 2/1993 Sb., čl. 1). V souvislosti s Ústavou a Listinou základních práv a svobod je nutné uvést i Nový občanský zákoník, jenž upravuje soukromé právo, které „*chrání důstojnost a svobodu člověka [...]*“ (zákon č. 89/2012 Sb., § 3 odst. 1).

Prostřednictvím základních lidských práv je dle Čámského, Sembdnera a Krutilové (2011, s. 91) vymezen prostor, ve kterém **člověk může jednat na základě své svobodné vůle** a do něhož nemá oprávnění zasahovat žádná jiná moc, instituce ani člověk. Čámský, Sembdner a Krutilová (2011, s. 91) dále tvrdí, že k uživatelovým základním právům, která je

nutné v sociální službě dodržovat, patří především právo na osobní svobodu, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu osobního a rodinného života, právo na důstojné zacházení, právo svobodně se rozhodnout, právo na práci a odměnu za ni, právo na vzdělání, právo vlastnit majetek a právo stěžovat si.

Důraz na respektování práv uživatelů a jejich lidské důstojnosti podtrhuje nutnost dodržování tzv. **standardů kvality sociálních služeb**, což jest poslední povinností poskytovatele dle platné legislativy (zákon č. 108/2006 Sb., § 88). Hlavním smyslem standardů kvality je „*zajistit, aby poskytování služby respektovalo a chránilo práva jak těch, kteří službu přijímají, tedy uživatelů, tak lidí, kteří ji poskytují – pracovníků.*“ (Bicková et al., 2011, s. 54). Standardy kvality slouží ke zkvalitnění poskytování sociálních služeb. Vychází ze zásad, které tvoří jádro všech sociálních služeb. Jsou jimi: nezávislost a autonomie uživatele, respektování potřeb, integrace, partnerství, komunikace, subsidiarita neboli přenesení odpovědnosti co nejbližší k uživatelům, dodržování práv uživatelů, respektování volby uživatelů, individualizace podpory, zaměření se na situaci uživatele jako na celek a flexibilita (Bicková et al., 2011, s. 56). Standardy kvality, jakožto soubor kritérií stanovených jako norma kvality poskytované sociální služby slouží poskytovateli i uživateli, obě strany díky nim lépe rozeznají, jak má kvalitní sociální služba vypadat (Malíková, 2011, s. 70).

Standardy kvality jsou legislativně ukotvené ve vyhlášce č. 505/2006 Sb. přílohy č. 2 a skládají se ze tří částí – standardů **procedurálních**, které jsou nejdůležitější, stanovují jak má poskytování sociální služby vypadat. Vymezuji přesný rámec, který musí být dodržen, jinými slovy udávají, co musí mít poskytovatel zpracováno a zajištěno k poskytování sociální služby v určité kvalitě (MPSV – Průvodce poskytovatele, 2002, s. 6). Procedurální standardy tvoří: *Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb, Ochrana práv osob, Jednání se zájemcem o sociální službu, Smlouva o poskytování sociálních služeb, Individuální plánování průběhu sociální služby, Dokumentace o poskytování sociálních služeb, Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociálních služeb a Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje.* Standardy kvality jsou i standardy **personální**, které se týkají personálního obsazení, stanovují podmínky pro personální zajištění při poskytování sociálních služeb a zároveň stanovují i povinnosti zaměstnavatele k vytvoření vhodných pracovních podmínek pro pracovníky (MPSV – Průvodce poskytovatele, 2002, s. 6). Personálními standardy jsou: *Personální a organizační zajištění sociální služby a Profesionální rozvoj zaměstnanců.* Poslední část standardů je tvořena standardy **provozními**, které určují podmínky k poskytování sociálních služeb a stanovují podmínky k jejich rozvoji (MPSV – Průvodce poskytovatele,

2002, s. 6). K provozním standardům řadíme *Místní a časovou dostupnost poskytované sociální služby, Informovanost o poskytované sociální službě, Prostředí a podmínky, Nouzové a havarijní situace* a *Zvyšování kvality sociální služby*. Každý jednotlivý standard se přitom dělí na dílčí kritéria, která musí být poskytovatelem naplněna, jsou tudíž ze zákona povinná (Malíková, 2011, s. 70).

Neopomenutelným aspektem, jež musí poskytovatel ve vztahu k uživatelům dodržovat, je i **ochrana osobních údajů**. Osobním údajem rozumíme jakoukoliv informaci, na jejímž základě lze konkrétního člověka identifikovat například číslo, kód atd. (zákon č. 101/2000 Sb., § 4 písm. a)). Správci osobních údajů, kterými mohou být i sociální služby, jsou dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, povinni stanovit *účel*, k němuž mají být osobní údaje zpracovány, stanovit *prostředky* a *způsob zpracování* těchto údajů. Musí rovněž shromažďovat osobní údaje jen v takovém rozsahu, který odpovídá stanovenému účelu, a uchovávat osobní údaje pouze po takovou dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování. Zásadní je také fakt, že osobní údaje mohou být zpracovány pouze se souhlasem uživatele (zákon č. 101/2000 Sb., § 5 odst. 1).

Vymezili jsme základní aspekty, které při poskytování sociální služby nelze pominout. Nyní uvedeme legislativně ukotvené specifikum vztahující se přímo k sociální službě dům na půl cesty. Zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jsou vymezeny základní činnosti, které musí každý dům na půl cesty svým uživatelům zprostředkovávat. Jedná se o poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (zákon č. 108/2006 Sb., § 58 odst. 2).

Základní činnosti DPC jsou vyhláškou č. 505/2006 Sb. ještě dále specifikovány o konkrétní úkony. V případě *poskytnutí ubytování* je tak dle vyhlášky uživatelům DPC umožněn pobyt v zařízení pouze po dobu nepřevyšující jeden rok, přičemž výše úhrady za poskytnutí ubytování nesmí přesáhnout částku 130 Kč za den. V domech na půl cesty musí být rovněž zajištěny takové podmínky, které umožní provádět úklid, praní, žehlení a výměnu ložního prádla. V případě *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím* musí domy na půl cesty dle vyhlášky pomáhat uživatelům s obnovením či utužením kontaktů s rodinou a podporovat uživatele při aktivitách, které mají vliv na sociální začleňování. DPC musí dále zajistit podporu při využívání běžně dostupných informačních zdrojů. V případě *sociálně terapeutických činností* musí domy na půl cesty poskytovat takové činnosti, jež povedou k růstu či udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální

začleňování osob. Dále musí nabízet takové aktivity, které povedou k rozvoji pracovních návyků nepostradatelných pro integraci osob na trh práce. V případě *pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí* musí DPC zajistit pomoc při vyřizování běžných záležitostí a při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů (vyhláška č. 505/2006 Sb., §23).

Uvedené činnosti, jež musí domy na půl cesty ze zákona nabízet, patří k samému jádru sociální služby. Realizátory nabízených činností jsou zejména sociální pracovníci, jakožto součást odborného týmu domu na půl cesty.

1.4 Odborný tým pracovníků

Odborný tým pracovníků domu na půl cesty je zpravidla tvořen **vedoucím zařízením, sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách**. Z důvodu menších kapacit pobytových zařízení DPC, které má své opodstatnění v prevenci nadbytečného kumulování osob s rizikovými faktory, je odborný tým pracovníků zpravidla tvořen nízkým počtem zaměstnanců. Osoba vedoucího pracovníka tak mnohdy současně zastává pozici dalšího sociálního pracovníka a pracovníci v sociálních službách do zařízení DPC v některých případech docházejí pouze dle potřeby či naplánovaných aktivit.

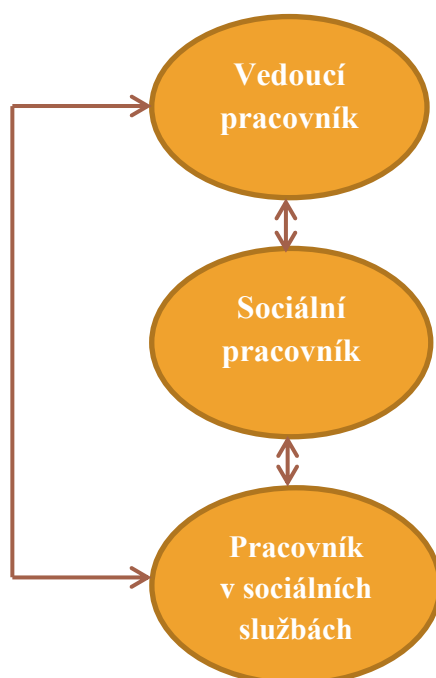

Schéma č. 1 Organizační struktura domu na půl cesty (zdroj: vlastní).

Pro výkon činnosti **pracovníka v sociálních službách** je nutné dosahovat svéprávnosti, bezúhonnosti, zdravotní a odborné způsobilosti (zákon č. 108/2006 Sb., § 116, odst. 2, odst. 5). Za odbornou způsobilost je v případě pracovníka v sociálních službách považováno ukončené základní, střední, střední odborné nebo vyšší odborné vzdělání a absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu, jenž musí být dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. v minimálním rozsahu 150 výukových hodin. Absolvování akreditovaného kvalifikačního kurzu není vyžadováno u osob, které získaly způsobilost k výkonu povolání ošetřovatele, ergoterapeuta či sociálního pracovníka (zákon č. 108/2006 Sb., § 116, odst. 5 písm. a) b) c) d)). Aby se pracovník mohl nadále profesně rozvíjet, je povinen účastnit se dalšího vzdělávání v rozsahu 24 hodin ročně, které je mu zajištěno zaměstnavatelem (zákon č. 108/2006 Sb., §116 odst. 9).

Pracovníka v sociálních službách můžeme v zařízení sociálních služeb dle platné legislativy charakterizovat jako osobu, jež vykonává přímou obslužnou péči, základní výchovnou nepedagogickou činnost a pod dohledem sociálního pracovníka činnosti „*při základním sociálním poradenství, depistážní činnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, činnosti při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, činnosti při poskytování pomoci při uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.*“ (zákon č. 108/2006 Sb., § 116 odst. 1).

Konkrétní kompetence pracovníka v sociálních službách v domech na půl cesty spočívají v jednání se zájemci o sociální službu, přípravování podkladů k uzavření smlouvy o poskytování služby, přijímání a evidování platby za sociální službu DPC, vedení záznamů o průběhu poskytování sociální služby, individuální práci s uživateli, poskytování sociálně-právního poradenství, komunikování s úřady, zprostředkovávání kontaktů na další návazné služby ze sociální sítě. Pracovník v sociálních službách se ale zpravidla v domech na půl cesty nepodílí na tvorbě individuálních plánů v součinnosti s uživatelem (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 9). V domech na půl cesty pracovník v sociálních službách nezastává funkci tzv. klíčového pracovníka.

Klíčový pracovník je osobou, která společně s uživatelem plánuje průběh poskytování sociální služby s ohledem na osobní cíle a možnosti jedince. Řeší s uživatelem postupy, kterými lze vytyčený cíl realizovat a v součinnosti s uživatelem také hodnotí, zda je osobní cíl, který byl uveden v individuálním plánu na začátku spolupráce, naplňován. Každému uživateli je přitom přidělen jeden konkrétní klíčový pracovník, se kterým svou

situaci uživatel projednává (vyhláška č. 505/2006 Sb., příloha č. 2). Klíčový pracovník upozorňuje uživatele na případná pochybení při naplňování stanoveného cíle a poskytuje rady v případě nejistoty - zná nejvíce problémy a potřeby uživatele (Adamcová, 2013, s. 22). Pro uživatele je klíčový pracovník dle Vítové (in Bicková et al., 2011, s. 115) nejen partnerem pro individuální plánování, ale i důvěrníkem. Je někým, na koho se může uživatel kdykoliv obrátit, „*kdo umí zprostředkovat pomoc, rozumí mu, komu se může svěřit a s kým se cítí bezpečně.*“ (Vítová in Bicková et al., 2011, s. 115). Klíčový pracovník je zodpovědnou osobou, která musí znát cíle, poslání sociální služby a principy plánování služby, lidské potřeby, způsoby zajišťování potřeb a osobních cílů, postupy a proces plánování služby, cílovou skupinu i její specifika, práva uživatelů, povinnosti poskytovatele, rozdíl mezi podporou a péčí a v neposlední řadě taktéž filosofii kvality sociálních služeb (Vítová in Bicková et al., 2011, s. 117). Pozici klíčového pracovníka vykonává osoba, která má k výkonu funkce udělené kompetence řídicím managementem organizace (Horecký in Vítová et al., 2011, s. 108). V domech na půl cesty se zpravidla jedná o sociálního pracovníka.

Sociální pracovník je „*profesionál, ktorý je osobnostne vyrovnaný, altruisticky založený. [...] Je sociálno-psychologicky kompetentný na to, aby klientovi dokázal pomáhať pri riešení situácií každodenného života, v ktorých človek nachádzajúc sa v kríze nevystačí s predchádzajúcimi schémami myslenia a konania, preto hľadá pomoc.*“ (Bajer, Tokárová, 2007, s. 13). Sociální pracovník pomáhá nejen jednotlivcům, ale i rodinám, skupinám či komunitám získat nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění a zároveň přispívá k vytváření vhodných společenských podmínek, které jeho klientům sociální uplatnění usnadňují (Matoušek, 2003a, s. 213). Reaguje na nepříznivé sociální situace, které způsobují problémy nejen jednotlivci, ale celému společenství. Je tak osobou, která prostřednictvím své práce přispívá ke zlepšení života společnosti (Hanuš, 2007, s. 5).

Sociální pracovník v rámci své profese zastává specifické role, přičemž základní role sociálního pracovníka vychází z pozice kontroly a pomoci (Etický kodex, 2006). Sociální pracovník je osobou, která nad uživatelem **vykonává kontrolu**, ale **nabízí i pomoc** (Úlehla, 2005, s. 25).

Základní role sociálního pracovníka vymezuje Úlehla (2005, s. 24-27) jako *agenta společnosti, obhájce uživatele* a tzv. *prostředníka*. O sociálním pracovníkovi, který zastává pozici agenta společnosti, uvažujeme jako o zástupci norem společnosti. Každá společnost se vyznačuje normami, pravidly a legislativou, které je nutno dodržovat. Agent společnosti se

tak při své práci řídí tým, co vyžadují normy, a přebírá nad uživatelem *kontrolu*. Přístup agenta společnosti není ale založen na spolupráci a není brán ohled ani na uživatelevo přání. Na druhé straně obhájce uživatele vychází při své práci právě z toho, co si uživatel přeje. Nabízí uživateli *pomoc*, nedokáže však s jejím nabízením přestat, a proto se často pro uživatele obětuje. O ideální roli sociálního pracovníka uvažujeme, jestliže sociální pracovník vystupuje v pozici tzv. *prostředníka*. Sociální pracovník je v takovém případě vyslancem společnosti a dodržuje při výkonu své práce platné normy, zároveň ale tlumočí návrhy a přání uživatelů společnosti.

Pracovník při své práci působí i v dalších rolích, které Řezníček (1994, s. 63-64) specifikuje jako: *pečovatele*, který uživatelům pomáhá se zvládnutím každodenních činností vzhledem k jejich postižení, onemocnění či jiné slabosti kvůli, které není možné, aby zvládali každodenní úkony. *Zprostředkovatele služeb*, který uživatelům pomáhá získat kontakt na další instituce a odborníky ze sítě služeb. *Cvičitele sociální adaptace*, který napomáhá modifikovat chování uživatelů, aby byli schopni účinněji řešit své problémy. Součástí role je i trénování sociálních a adaptačních dovedností. *Poradce* či *terapeuta*, který uživatelům pomáhá získat náhled na jejich postoje, pocity a způsoby jednání. *Případového manažera*, který zajišťuje, řídí a vybírá vhodné služby u uživatelů s větším množstvím potřeb. Podstatou případového manažera je poskytování pomoci k orientaci klienta v síti služeb vzhledem k jeho stanovenému cíli. *Manažera pracovní náplně*, který organizuje a plánuje načasování intervence, sleduje kvalitu poskytovaných služeb a průběžně zpracovává informace. *Personalistu*, který zajišťuje výcvik, výuku, supervizi, konzultace a řízení pracovníků zařízení. *Administrátora*, který ovládá manažerské dovednosti. A *činitele sociálních změn*, jenž se realizuje v rámci určení a řešení společenských problémů.

Profese sociálního pracovníka představuje výjimečnou disciplínu, která může ovlivnit život člověka i celé společnosti. Je proto nutné, aby se sociální pracovník vyznačoval **vysokou profesionalitou**. K výkonu pozice sociálního pracovníka je proto nutné splňovat tzv. odbornou způsobilost. Dle platné legislativy za odbornou způsobilost považujeme ukončené vyšší odborné vzdělání v oborech sociální práce, sociální pedagogiky, sociálně právní činnosti a charitativní a sociální činnosti nebo ukončené vysokoškolské vzdělání v bakalářském, magisterském či doktorském studijním programu v oborech sociální práce, sociální politiky, sociální pedagogiky, sociální péče, sociální patologie, právu nebo speciální pedagogiky (zákon č. 108/2006 Sb., § 110, odst. 4, písm. a) b)).

Sociální pracovník je v rámci rozvíjení vlastní odbornosti povinen účastnit se dalšího vzdělávání, které mu zajišťuje zaměstnavatel v rozsahu 24 hodin ročně, a to ve formách specializačního vzdělávání na vyšších odborných nebo vysokých školách, v akreditovaných kurzech, odborných stážích, školících akcích nebo konferencích (zákon č. 108/2006 Sb., § 111, odst. 1, 2). Kromě odborné způsobilosti je předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka také plná svéprávnost, trestní bezúhonnost a zdravotní způsobilost (zákon č. 108/2006 Sb., § 110).

Sociální pracovník by měl disponovat i **osobnostními schopnostmi a vlastnostmi**. Představy o osobnosti sociálního pracovníka zprostředkovává Etický kodex sociálních pracovníků České republiky (2006), který uvádí požadavky, jako je spravedlnost, zodpovědnost, morální bezúhonnost, důvěryhodnost, úcta a slušnost, zdvořilost a respektování soukromí. Dle Gulové (2011, s. 35-36) je důležité, aby se sociální pracovník dále vyznačoval empatií, profesionalitou a dobrými komunikačními dovednostmi. Měl by být důvěryhodný a schopen zúčastněného naslouchání – klient musí cítit vřelost a zaujetí případem. Mezi další vlastnosti jsou uváděny cílevědomost, iniciativa, samostatnost, smysl pro rozpoznání souvislostí, samostatné rozhodování, abstrakce a předvídavost, nápaditost, sebekritičnost, smysl pro humor, motivace pro výkon povolání, odolnost vůči neúspěchu, schopnost nést riziko, odmítání stereotypu, zájem o informace, odmítání rychlých závěrů, potřeba participace na zařízení, potřeba komunikace se spolupracovníky a zájem o další odborné vzdělávání.

K základním činnostem, které sociální pracovník v rámci své profese vykonává, řadíme dle zákona o sociálních službách – sociální šetření, zabezpečování sociální agendy, řešení sociálně právních problémů, sociálně právní poradenství, vykonávání analytické, metodické a koncepční činnosti v sociální oblasti, realizace preventivní a depistážní činnosti, poskytování krizové pomoci, sociálního poradenství, sociální rehabilitace, zjišťování potřeb obyvatel obcí a krajů a koordinace poskytování sociálních služeb (zákon č. 108/2006 Sb., § 109).

V rámci specifikace činností sociálního pracovníka ve vztahu k sociální službě DPC, využijeme definice Levické (2007, s. 87), která uvádí, že sociální pracovník pomáhá jednotlivci vytvářet si rovnováhu mezi možnostmi a požadavky sociálního prostředí a vlastními potřebami a schopnostmi, nabádá ke správným životním postojům a společensky vhodným způsobům jednání, učí jednotlivce rozvíjet a zlepšovat jejich schopnost řešit

problémy a v neposlední řadě vychovává jedince k pocitu zodpovědnosti za vlastní sociální situaci, případně situaci vlastní rodiny.

Konkrétní činnosti, které sociální pracovník domu na půl cesty vykonává v rámci práce s lidmi, jsou: vedení vstupních rozhovorů, vyhodnocování žádostí o poskytnutí sociální služby, zpracovávání podkladů k uzavření smlouvy, uzavírání smlouvy o poskytování sociální služby, individuální plánování a dohled na realizaci individuálních plánů uživatelů, individuální práci s uživateli, poskytování podnětů k aktualizaci individuálních plánů a vedení záznamů o průběhu poskytování sociální služby uživatele, přijímání a evidování platby za sociální službu dům na půli cesty, poskytování sociálně – právního poradenství, komunikace s úřady, podílení se na plánování a realizování aktivit v rámci i mimo prostory DPC, zprostředkování kontaktů na návaznou pomoc na služby v sociální síti a ukončování poskytování služby uživatelům (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 9).

Shrnutí

Zabývali jsme se specifikací sociální služby dům na půl cesty a cílovou skupinou osob, které v sociální službě tvoří majoritní část uživatelů. Připomenut byl historický vývoj DPC v České republice i zahraničí, díky čemuž byl demonstrován rozdíl českých a zahraničních domů na půl cesty. Dále jsme se věnovali základnímu přehledu platné legislativy, která se váže k poskytování sociální služby DPC. Nakonec jsme se zabývali vymezením odborného týmu domu na půl cesty a činnostmi pracovníků. Východiskem činností sociálních pracovníků je přitom sociální práce.

2 SYSTÉM SOCIÁLNÍ PRÁCE S UŽIVATELI

Dům na půl cesty je sociální službou, kde pomoc a podpora je zajišťována odborným týmem pracovníků prostřednictvím sociální práce, neboť „*sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci*“ (Matoušek, 2003a, s. 213). Pomoc je v nejširším slova smyslu činnost, jejímž prostřednictvím sociální práce dosahuje svého poslání (Matoušek, 2013, s. 207).

Sociální práce je z pohledu teorie uznávaná jako vědecky fundovaná odborná disciplína, která prostřednictvím metod sociální práce zajišťuje na profesionální úrovni péči o potřebné. Její praktická aplikace vstupuje do života všech potřebných sociálně znevýhodněných skupin v nejrůznějším slova smyslu, buď v podobě služby nebo aktivity, **kteřá by měla pomoci uživateli tak, aby si dokázal pomoci sám** (Gulová, 2011, s. 14).

Generální shromáždění Mezinárodní Federace sociálních pracovníků (International Federation of Social Workers) schválilo v červenci roku 2014 celosvětově uznávanou definici sociální práce, dle které sociální práce „*podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Využívá teorií lidského chování a sociálních systémů. Zasahuje tam, kde se lidé dostávají do kontaktu se svým prostředím. Pro sociální práci jsou klíčové principy lidských práv a společenské spravedlnosti.*“

Sociální práce je realizována zejména v sociálních službách a jejich prostřednictvím. Profesionální sociální pracovníci jsou zaměstnáváni sociálními subjekty, aby realizovali jejich sociální cíle, programy, plány či projekty, tj. poskytovali sociálním subjektům (klientům) předměty (dávky a služby) k uspokojování určitých sociálních potřeb (Matoušek, 2010, s. 179).

V užším pojetí je sociální práce charakterizována přímým, záměrným a připraveným kontaktem sociálního pracovníka s klientem, kdy sociální pracovníci ovlivňují či usměřují klienty ke změně postojů a své sociální situace (Mühlpachr, 2004, s. 28).

2.1 Obecný pracovní postup při práci s uživatelem

Sociální práce je v domech na půl cesty realizována jako **práce případová** (casework), tzn. sociální práce s jednotlivcem, což je v oblasti sociální práce často uplatňovaný přístup, prostřednictvím kterého je řešena nepříznivá sociální situace jedince. Individuální sociální práce je způsobem, „*jak věnovat soustředěnou pozornost člověku, jenž sociální službu potřebuje.*“ (Havránková in Matoušek, 2003b, s. 67). Základním předpokladem je pochopení klienta v kontextu celé jeho životní dráhy. Sociální pracovník musí porozumět ale i rodině, komunitě, společnosti a kultuře. Důležitá je i znalost sociálních a zdravotnických služeb a dalších odborníků, které nabízejí klientovi možnost zbavit se nedůstojných životních podmínek. Teoretická podstata případové práce vychází z věd o člověku, jako je sociální psychologie, sociologie, psychiatrie a kulturní antropologie. Opírat se může i o teorii rolí, kdy každý jednotlivec v rámci kultury a skupiny zastává svou specifickou roli. Důvodem k využívání sociálních služeb je přesvědčení jednotlivců, že v jedné či více sociálních rolích selhali (Havránková in Matoušek, 2003b, s. 67).

Výchozí dispozicí případové práce je skutečnost, že **hodnota** jednotlivce jest nadřazena zájmům institucí i jakýmkoli hmotným statkům (Havránková in Matoušek, 2003b, s. 68). Matoušek (2013, s. 262) případovou práci chápe jako „*proces, ve kterém se pracovník s klientem setkávají jako lidské bytosti.*“ Jedinec si zaslouží péči, úctu, důstojnost a příležitost k vyjádření vlastní individuality. Případová sociální práce je založena na mobilizaci individuální síly člověka. V praxi to znamená, že sociální pracovník po identifikaci problému povzbuzuje jedince k odvaze a sebedůvěře, pomáhá mu prozkoumávat dostupné zdroje a vyhodnocovat možnosti, které se mu nabízejí. Jedinec je chápán jako osoba, která má schopnost řídit svá rozhodnutí, má potenciál určovat své cíle i jich dosahovat. A rovněž realizace vlastních možností spočívá na rozhodnutí každého jednotlivce (Havránková in Matoušek, 2003b, s. 68).

V rámci případové práce je důležité i respektování **jedinečnosti** a **sebeurčení** člověka. Sociální pracovník by měl přijímat jedinečnost a odlišnost svého klienta. Respektování klientova sebeurčení znamená, že záleží výhradně na klientovi, jestli a jak se bude v procesu případové práce angažovat. „*Úkolem případového pracovníka je klientovi k jeho sebeurčení napomáhat a snažit se jej získat ke spolupráci.*“ (Havránková in Matoušek, 2003b, s. 69).

Fáze případové práce jsou:

Schéma č. 2 Fáze případové práce (zdroj: Matoušek, 2013, s. 263).

Případová práce představuje formu sociální práce, pro kterou hraje rozhodující roli **vztah** mezi pracovníkem a jedincem, který potřebuje pomoc (Labath, 2001, s. 72). Vztah k lidem v sociální práci má prvořadý význam, neboť bez vztahu sociálního pracovníka a uživatele by nedocházelo k efektivní interaktivní spolupráci, na které se podílí jak sociální pracovník, tak uživatel. Mikuláščík (2003, s. 78) tvrdí, že navázání vztahu mezi sociálním pracovníkem a uživatelem je důležitým předpokladem pro následující spolupráci. Jak se bude vztah vyvíjet, závisí na všech zúčastněných, na jejich touze po rozvíjení a prohlubování vztahu. Géringová (2011, s. 54) jde ještě dál, když tvrdí, že kvalita procesu pomáhání se do značné míry odvíjí od samotné kvality vztahu. „*Každá interakce mezi lidmi je ovlivňována vztahem [...] a kvalita vztahu mezi pomáhajícím a klientem značně ovlivňuje kvalitu samotného procesu pomáhání.*“ Zároveň, jak tvrdí Šiklová (in Kopřiva, 2006, s. 8), je třeba na vztah sociálního pracovníka a uživatele pohlížet specifickým způsobem. „*Klient nechce být pro pomáhajícího jen objektem pomoci, ale i přítelem, blízkým, s nímž soucítí. Klient čeká na osobní vztah, sleduje drobné neverbální reakce, projevy přízně, tvář, úsměv a někdy dokonce žárlí na projevený zájem o druhého člověka ze strany toho, kdo pomáhá.*“ V pomáhajících profesích tak uživatel vyžaduje vztah osobní, uživatel od pomáhajícího očekává dle Šiklové osobní zájem.

Nesmíme ale zapomínat na udržování **hranice mezi sociálním pracovníkem a uživatelem**. Bez vymezení hranic není možné dle Kopřivy (2006, s. 74) adekvátně plnit funkci pomáhajícího. Hranicí mezi dvěma lidmi jest myšleno dělítko, které určuje, co je záležitostí mou a co už záležitostí druhého. V rámci individuální práce s uživatelem mohou hranice dle Matouška (2003a, s. 79) vymezovat okruh povinností klienta a odpovědnosti profesionála a stanovovat způsoby a četnost kontaktu mezi sociálním pracovníkem a jedincem.

Jedním z problémů, se kterým se můžeme v souvislosti s nevymezením hranice u pomáhajících profesí setkat, je tzv. *splývání*. Sociální pracovník v případě splývání, nemá vymezené hranice a v jeho postoji převažuje soucit s uživatelem. V důsledku splývání reagujeme na uživatelovu situaci stejným nebo obdobným způsobem jako on, čímž možná vyjádříme porozumění jeho situaci, ale nedokážeme mu z pozice soucitu nabídnout pomoc. Důležitější než projevení soucitu je dle Kopřivy (2006, s. 78-79) vyjádření empatie, ta umožňuje vcítění se do člověka a souběžně zachování individuality. V případě empatie jsme skutečně připraveni pomáhat podle potřeb situace a ne dle potřeb emočních.

Dalším problémem, který Kopřiva (2006, s. 82-84) uvádí, je udržování tzv. *nepropustných hranic* vůči uživateli. Pomáhající pracovník by se měl vyvarovat „vystavění“ zdi mezi ním a uživatelem, protože je tak zamezeno dialogu. Důvod, proč si pracovník udržuje nepropustné hranice, může být například v prožívání úzkosti sociálního pracovníka při kontaktu s uživatelem. Opačným problémem jsou podle Kopřivy (2006, s. 82-84) hranice *propustné*, kdy se pracovník naopak neúměrně angažuje do řešení problémů jedince. Kopřiva poukazuje, že přirozeným stavem je udržovat vůči uživateli tzv. *hranice polopropustné*, to znamená, že pomáhající se bude v první řadě starat o své potřeby a zároveň vstupovat do vztahu se svým okolím, bude z okolí přijímat to, co se mu zdá dobré, a odmítat to, se mu jako dobré nejeví. Bude v dialogu. Aby došlo k udržení polopropustných hranic, měl by si sociální pracovník udržovat zdravý egoismus i zdravý altruismus a rovněž aplikovat asertivitu.

Vztah sociálního pracovníka a uživatele je tedy důležitým předpokladem pro pomáhání, nesmíme však opomenout v rámci vztahu udržovat hranice. Jako sociální pracovníci bychom vůči uživateli jistě měli projevovat osobní zájem, jak tvrdí Šiklová, ale spíše než na soucit je efektivnější orientovat se na empatii, která zabrání *splynutí* s uživatelem. Přirozenou pozicí sociálního pracovníka ve vztahu k uživateli je udržovat si rozumějící, empaticky založený, ale mírně „rezervovaný“ postoj, kdy sociální pracovník nesmí zapomínat také na své vlastní potřeby. Nesmíme provádět veškerou práci za uživatele, ale také se ho nesmíme příliš stranit. Jedině tak budeme moci jako sociální pracovníci nabídnout účelnou pomoc. V takovém případě můžeme podle Matouška uvažovat o vyváženém profesionálním vztahu mezi sociálním pracovníkem a uživatelem (Matoušek, 2003a, s. 166).

V profesionálním vztahu je nutné, aby sociální pracovník dodržoval etické zásady. Felix Biestek americký katolický kněz stanovil koncem 50. let 20. století sedm základních

principů, které byly určeny pro práci s jednotlivci, kteří dobrovolně započali spolupráci se sociálním pracovníkem. Principy Felixe Biesteka jsou i v současné době pro oblast sociální práce velmi významné. Mezi principy Felixe Biesteka řadíme:

princip *individualizace* klienta, který vyžaduje, aby každý klient byl spatřován jako jedinečná bytost;

uznání potřeby klienta *vyjadřovat pocity*;

potřeba *empatie* vůči klientovi;

akceptace neboli vnímání klienta, takového jaký je;

nehodnotící postoj neboli nemoralizování klienta;

svobodné rozhodování klienta a vybírání z možností neboli princip *sebeurčení*

a konečně *diskrétnost*, která je nejen etickým závazkem sociálního pracovníka ale také základním právem klienta (Nečasová, 2001, s. 49-50).

Etické zásady jsou v západních zemích koncipovány formou závazných norem, které nazýváme **etickými předpisy** či **etickými kodexy**, které je nutno při výkonu sociální práce respektovat (Řezníček, 1994, s. 33). „*Sociální pracovníci by měli jednat v souladu s etickým kodexem nebo směrnicemi, které platí v jejich zemi.*“ (Mezinárodní etický kodex sociální práce, 2004). Sociální práce je totiž výjimečnou disciplínou, která dokáže ovlivnit jak život člověka, tak celé společnosti, sociální pracovník je proto při výkonu své práce „svázan“ etickým kodexem. Je tak vytvořena ochrana proti poškození uživatele, ať již zneužitím úřední moci nebo zanedbáním péče (Gulová, 2011, s. 38-39).

Etické kodexy jsou vytvářeny a schvalovány profesní komorou či jinou národní asociací sociálních pracovníků v dané zemi (Matoušek, 2003a, s. 62-63). Například americká Národní asociace sociálních pracovníků vydala etický kodex v roce 1983 skládající se ze šesti částí: dodržování norem profesionálního vystupování, zodpovědnosti vůči klientele, kolegům, zaměstnavatelům, profesi a vůči širší společnosti (Řezníček, 1994, s. 33). Etické kodexy jsou napříč zeměmi koncipovány obdobným způsobem jako u americké Národní asociace, nejinak tomu je i v případě České republiky. Etický kodex ČR byl vydán Společností sociálních pracovníků v roce 1995, přičemž poslední revize byla provedena v roce 2006. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky se skládá se z obecných etických zásad, pravidel etického chování ve vztahu k uživateli, zaměstnavateli, kolegům, svému povolání a společnosti, dále vymezuje etické problémové okruhy a postupy při řešení etických problémů (Etický kodex, 2006).

Další skutečností, kterou je nutno zmínit v souvislosti vztahu sociálního pracovníka a uživatele je fakt, že vztah není daný, ale neustále se vyvíjí (Géringová, 2011, s. 54). Napříč vývojem vztahu můžeme reflektovat pracovní postup sociálního pracovníka s uživatelem.

Počáteční fází je první kontakt sociálního pracovníka s budoucím uživatelem.

Prvním kontaktem rozumíme seznámení s potenciálním uživatelem a jeho sociálním problémem „*tak, jak se jeví v přítomnosti, s jeho předpokládaným rozsahem, společenskou závažností a časovou naléhavostí.*“ (Sotoniaková, 2005, s. 46). Sociální problém chápeme jako situaci, která je pro člověka, jenž se v ní ocitl, vnímána jako obtížná, těžko zvládnutelná až neřešitelná. Vzniká v důsledku nemožnosti uspokojení společensky uznávaných potřeb, např. potřeba společenského uplatnění – zaměstnání. Pokud se nezaměstnaný člověk snaží uspokojit svou potřebu zaměstnání, ale z různých důvodů se mu zaměstnání nedaří získat, dostává se do situace, kterou označujeme jako sociální problém (Levická, 2004, s. 99).

Abychom jedinci mohli poskytnout adekvátní pomoc a podporu, je nutné, aby si sociální pracovník shromáždil co nejvíce informací o budoucím uživateli a jeho problému – **dochází tak k mapování jeho situace, což je první etapa případové práce.** V případě sociální služby DPC jsou informace o potenciálním uživateli získávány zpravidla přímým kontaktem s jedincem. Jinou formu získávání informací představuje kontakt s orgánem či osobou, která na problém upozorňuje a žádá jeho nápravu (Sotoniaková, 2005, s. 46).

První kontakt s potenciálním uživatelem je charakterizován dvěma výchozími situacemi, a to tzv. „*come in*“ a „*reaching out*“. Situaci, ve které sociální službu klient vyhledává a kontakt s ní si zprostředkovává sám, označujeme jako „*come in*“. Na druhé straně situace „*reaching out*“ představuje vyhledávání klienta sociálním pracovníkem na základě depistáže, sociologického šetření, screeningu, oznámení nebo doporučení třetí osoby nebo na základě soudního rozhodnutí. První případ je pro následnou spolupráci vhodnější, neboť jedinec je motivován pro řešení svého problému a je připraven na změny. Při prvním kontaktu s budoucím uživatelem usilujeme o co nejobektivnější posouzení sociálního problému a naléhavosti jeho řešení – zda se jedná o problém, který vyžaduje bezodkladné, byť provizorní řešení. Zároveň uvažujeme, zda se na řešení bude podílet i další orgán, eventuálně odborník (Novotná, Schimmerlingová, 1992, s. 52-53).

Již v rámci prvního kontaktu dochází k navazování vztahu. Úlehla (2005, s. 15) fází prvního kontaktu nazývá *otevřením*. Jedná se o: „*sjednání schůzky, uvedení do pracovny, první věty, začátek každého rozhovoru. Jde o to, aby pracovník svým připojením ke klientovi*

pro něj vytvořil dostatek bezpečí.“ Řezníček (1994, s. 35) spatřuje v prvním kontaktu předurčení toho, jak se bude odvíjet následná intervence a jaké mohou být její výsledky. Během prvního kontaktu pracovník teprve „sonduje“ situaci, je proto důležité zajistit takové podmínky setkání, které umožní přehlednou a jasnou komunikaci. Je důležité, aby se potenciální uživatel cítil během jednání příjemně a neohroženě. Sociální pracovník by měl mít proto na jednání vymezen dostatek času a vhodného prostoru. Důležité je, aby pracovník při prvním kontaktu aktivně naslouchal, kontroloval své emoce i nonverbální projevy. Tempo rozhovoru i pracovníkův jazyk by měl být přizpůsoben potenciálnímu uživateli. Kladené otázky by měly být otevřené, aby jedinec dokázal reagovat spontánně, ale cílené, aby nedocházelo k častým změnám tématu. Rozhovor by měl mít i hierarchickou posloupnost, tzn., že sociální pracovník by měl postupovat od méně závažných témat k problémové oblasti.

„Nástrojem“ k poznání zájemce o sociální službu je tedy rozhovor, kterým dle Hauke (2011, s. 84) „*získáváme informace o názorech, postojích, přáních a obavách, informace o vnitřním životě člověka.*“ S potenciálním uživatelem rozebíráme jeho životní běh ze sociálního hlediska, tzn., jak byl jedinec v jednotlivých fázích života integrován se společností, jak se vyrovnal se svými životními problémy a adaptoval se. Děláme sociální anamnézu. Zjišťujeme podobu sociálního problému i sociální role, ve kterých jedinec selhal. Ze strany zájemce nám ale nemusí být sděleny všechny skutečnosti, což pro sociální službu dům na půl cesty platí dvojnásob. Některé skutečnosti můžeme zjistit prostřednictvím pozorování. Pozorujeme, jak se jedinec chová, jaké jsou jeho reakce atd. (Mühlpachr, 2004, s. 47).

Fázi prvního kontaktu zprostředkovává i platná legislativa, konkrétně vyhláška č. 505/2006 Sb., a to jako jednání se zájemcem o sociální službu. Zájemci musí být srozumitelným způsobem představena sociální služba včetně jejich možností a podmínek poskytování, v rámci jednání se zájemcem jsou projednávány také uživatelova očekávání, nároky a osobní cíle, které by bylo možné v sociální službě uskutečnit (vyhláška č. 505/2006 Sb., příloha č. 2).

V domech na půl cesty v Pardubickém kraji dochází v rámci jednání se zájemcem o sociální službu nejprve k tzv. prvnímu kontaktování, a to zpravidla osobně či telefonicky. V této fázi jsou srozumitelným způsobem představeny cíle, poslání a zásady sociální služby, neboli tzv. veřejný závazek. Zájemce je v rámci prvního kontaktu seznámen s řádem zařízení a realizována může být i prohlídka domu na půl cesty. Důležité je zjistit, zda zájemce spadá

do cílové skupiny DPC a jaká jsou jeho očekávání a požadavky – zda je budeme moci v rámci sociální služby naplnit. Sociální pracovník upozorní zájemce, že pro poskytování pobytové služby DPC je třeba doložit lékařské potvrzení o zdravotní způsobilosti, což vyplývá ze zákona o sociálních službách § 91 odst. 4 a dále složení vratné kauce. Oba požadavky na poskytování sociální služby zájemce doloží na vstupním rozhovoru, jehož datum je se zájemcem rovněž sjednáno.

Při vstupním rozhovoru je podrobně zjišťována situace zájemce a jeho problém, projednávány jsou jeho představy, očekávání a osobní cíle, které by mohl ve službě po dobu svého působení zrealizovat (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 3). Dochází tak k mapování a vyhodnocování potřeb a očekávání jedince. Vymezeny jsou i způsoby, jak budou dané cíle naplňovány. Podstatné je, aby zájemce formuloval svou zakázku sám, sociální pracovník mu je pouze oporou (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 3). Potenciální uživatel může mít ale s vydefinováním cíle, na kterém by v rámci sociální služby mělo být pracováno, problém. Definicí zakázky sociální pracovník proto může navodit otázkami: „*Co od služby očekáváte?*“ „*V čem potřebujete podpořit?*“ apod. (Bicková et al., 2011, s. 60). V rámci jednání se zájemcem je předjednan cíl spolupráce, který by měl být stanoven tak, aby jeho naplněním v ideálním případě došlo k **sociálnímu začlenění** jedince (Johnová, 2011, s. 5). Přičemž sociálním začleněním dle zákona č. 108/2006 Sb. rozumíme proces, jenž zajišťuje osobám sociálně vyloučeným či tímto vyloučením ohroženým dosáhnout možností a příležitostí, které jim umožní zapojit se do života ve společnosti a žít způsobem, který je považován za běžný (zákon č. 108/2006 Sb., § 3, písm. e)).

Osobní a citlivé údaje jsou při vstupním rozhovoru zaznamenávány, proto je nutné, aby zájemce před zahájením rozhovoru podepsal souhlas s jejich zpracováním (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 3). Bez souhlasu uživatele není možné údaje dále zpracovávat (zákon č. 101/2000 Sb., § 5 odst. 2). Získané informace budou dále sloužit jako podklad pro vypracování smlouvy a individuálního plánu. (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 3).

V případě odmítnutí zájemce o sociální službu má poskytovatel zpracována vnitřní pravidla pro postup při odmítnutí zájemce o sociální službu z důvodů vymezených zákonem (vyhláška č. 505/2006 Sb., příloha č. 2). Poskytovatel může odmítnout uzavřít smlouvu o poskytování sociální služby, jestliže jedinec žádá o sociální službu, kterou sociální zařízení

neposkytuje, sociální služba nemá v době žádosti volnou kapacitu, zdravotní stav žadatele o poskytnutí pobytové sociální služby vylučuje poskytnutí takovéto služby anebo poskytovatel žadateli vypověděl smlouvu o poskytování sociální služby v době kratší než šest měsíců před současnou žádostí z důvodu porušení povinností vyplývajících ze smlouvy (zákon č. 108/2006 Sb., § 91 odst. 3). O odmítnutí je zájemce neprodleně informován na kontaktu, který uvedl v rámci vstupního rozhovoru. Osobní údaje a důvody odmítnutí jsou uloženy v interní dokumentaci DPC (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 3). Pokud poskytovatel odmítne uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb, vydá o tom v případě žádosti odmítnuté osoby písemné prohlášení s důvodem odmítnutí uzavření smlouvy (zákon č. 108/2006 Sb., § 91 odst. 7).

Se žadatelem, kterému je žádost schválena, je následně **sepsána smlouva o poskytování sociální služby**. Smlouvou jsou upraveny všechny vztahy, které v procesu poskytování sociální služby vznikají mezi uživatelem a poskytovatelem (Čámský, Sembdner, Krutilová, 2011, s. 22). Uzavírání smlouvy se řídí občanským zákoníkem, kde do popředí vystupuje **vůle** zřídít mezi osobami závazek a řídit se nadále obsahem smlouvy. Zúčastněné strany občanskoprávního vztahu samy rozhodnou, jaký bude mít smlouva obsah (zákon č. 89/2012, § 1724 odst. 1. § 1725). Dle Čámského, Sembdnera a Krutilové (2011, s. 117) se v občanskoprávních vztazích děje vše na základě dobrovolnosti. Smlouva uzavírána mezi domem na půl cesty a budoucím uživatelem musí být uzavírána v písemné podobě (zákon č. 108/2006 Sb., § 91 odst. 1). Náležitosti, které při uzavírání smlouvy musí poskytovatel zajistit, jsou uvedeny ve vyhlášce č. 505/2006 Sb. Poskytovatel musí mít tak zpracována vnitřní pravidla pro uzavírání smlouvy a při samotném uzavírání smlouvy je povinen srozumitelným způsobem seznámit osobu s obsahem a účelem. Smlouva musí být také sjednána s ohledem na rozsah a průběh sociální služby, přičemž musí být brány v potaz možnosti, schopnosti a přání osoby (vyhláška č. 505/2006 Sb., příloha č. 2). Sociální pracovník DPC proto při uzavírání smlouvy mluví jasně a srozumitelně, otevřenými otázkami si ověřuje, zda jedinec rozumí obsahu smlouvy a právům a povinnostem z ní vyplývajícím. Před samotným podpisem smlouvy je znovu projednávána uživatelova zakázka a je pracovníkem porovnávána s nabídkou a možnostmi služby. Jedinec je znovu seznámen s posláním, cíli a zásadami sociální služby a Řádem domu na půl cesty (Dům na půl cesty Pardubice, Standard kvality sociálních služeb č. 4). Rozsah a průběh služby je sjednáván s ohledem na osobní cíle jedince, které se odvíjejí od jeho možností, schopností a přání. Ve smlouvě je tak definována uživatelova zakázka (vyhláška č. 505/2006 Sb., příloha č. 2).

Uzavírání smlouvy je fáze, jež předchází individuálnímu plánování. S osobními cíli, které jsou specifikovány ve smlouvě, je nadále pracováno v průběhu poskytování služby. Je tedy důležité, aby individuální plán navazoval na uzavřenou smlouvu (Bicková et al., 2011, s. 61).

2.2 Individuální plánování

Jednou ze základních zásad poskytované pomoci ze stran sociálních služeb je dle zákona č. 108/2006 (§ 2, odst. 2) skutečnost, že „*pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob.*“ **Poskytování sociálních služeb** je tak **plánováno individuálně** s ohledem na vnitřní možnosti a schopnosti uživatele tak, aby byly podporou a směřovaly k maximální možné míře uživatelské samostatnosti a nezávislosti (zákon č. 108/2006 Sb., § 2, odst. 2).

Individuální plánování chápeme jako „*proces – tzn. činnost, která probíhá, má svůj vývoj: někde začíná (při jednání se zájemcem o službu), určitým způsobem se děje, vyhodnocuje se a plynule pokračuje nebo začíná znovu. [...] Jedná se o záměrný proces, jehož smyslem a účelem je poskytovat uživateli podporu v tom, co potřebuje. A důležité je, že je dojednaný (účastníci vědí, co a jak se bude dít, k čemu směřují, kdo z nich má za co zodpovědnost).*“ (Bicková et al., 2011, s. 73). Individuální plánování můžeme vyjádřit také jako „společný zájem“ poskytovatele a uživatele, kterým je deskripce situace, jak bude vypadat změna nepříznivé situace uživatele, respektive co bude **cílem spolupráce**. Následně jsou naplánovány způsoby, kterými bude cíle dosaženo. Individuální plánování je proces kontinuální, záměrný a strukturovaný (Hauke, 2011, s. 16-17). Individuální plánování **v rámci případové práce** tvoří etapu **plánování služby**. Výstupem individuálního plánování je dokument, tzv. individuální plán, který obsahuje cíle uživatele a pomáhá pracovníkům při koordinaci jejich práce (Merhautová, Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 143).

Cílem individuálního plánování je dle Hauke (2011, s. 16):

poskytovat sociální službu v co největším zájmu uživatele;
přizpůsobit ji uživatelským specifickým podmínkám, požadavkům, možnostem, schopnostem a osobním cílům;
zapojit uživatele do procesu plánování i výkonu samotné služby.

V praxi můžeme rozlišit čtyři základní modely individuálního plánování. Jedná se o *model, jenž je zaměřen na dosahování cílů*, kdy jádrem sociální práce jsou cíle, které si uživatel stanovil. Cílem se přitom rozumí změna, která by u uživatele v souvislosti s poskytováním sociální služby měla nastat. Záznam plánů a konkrétních kroků vedoucích k cíli je ale velmi podrobný a administrativně náročný. Nevýhodou je i časová omezenost jednotlivých kroků. Model vycházející ze *schémat počítačové podpory*, v němž volí vhodnou formu podpory počítačový systém a pracovník do počítačového programu zadává pouze okruh potíží, přináší do praxe sociálních služeb značné riziko, neboť individuální plán může být vytvořen pouze formálně a bez účasti uživatele, jen na základě univerzálně generovaných parametrů počítačem. V *modelu expertním* si pracovník zachovává odstup a expertní pozici. Pracovníka pozice je zde spojena s „mocí“ nad uživatelem. A konečně model zaměřený *na dialog a uživatele služby*, který je uplatňován i v domech na půl cesty (Haicl, Haiclová in Bicková et al., 2011, s. 27-30).

Individuální plánování zaměřené na dialog a uživatele služby je způsob, jak uživateli nabídnout při procesu plánování služby větší bezpečí a respektu při řešení situace (Haicl, Haiclová in Bicková et al., 2011, s. 28). Vychází z **přístupu orientovaného na klienta**, jehož původcem je Carl Rogers, dle kterého je předpokladem úspěšné práce vztah s klientem, kdy pomáhající aspekt představuje vztah samotný. Sociální pracovník nemusí využívat žádné specifické postupy a techniky, ale jde především o „sdílení“ vztahu. Sociální pracovník má v pomáhajícím vztahu usilovat o opravdovost, upřímnost, vřelost, respekt, akceptaci a empatické porozumění (Navrátil, 2001, s. 50). Rogers vychází z předpokladu, že v každém člověku je přítomna „*sebe-aktualizační tendence*“ využitelná při řešení jeho těžkostí. Každý člověk má potenciál rozumět sám sobě a měnit své sebepojetí i chování. V podpůrné atmosféře vztahu k pomáhajícímu pracovníkovi se tento potenciál aktivuje (Matoušek, 2013, s. 20).

Proces individuálního plánování lze dle Johnové (2011, s. 5) přirovnat k samotnému procesu případové práce – nejprve zjišťujeme situaci člověka, se kterým máme pracovat, poté společně stanovíme cíl společné práce a jednotlivé kroky k jeho dosažení, následuje samotná realizace a hodnocení případu, kdy porovnáme novou situaci s dříve stanovenými cíli.

Individuální plánování je tak započato kontaktem mezi klíčovým pracovníkem a uživatelem. Klíčový pracovník je uživateli přidělen, ale uživatel může požádat o jeho změnu. Ideálním stavem je, pokud byl klíčový pracovník přítomen již při jednání se zájemcem o

službu. Výchozí údaje o budoucím uživateli jsou tak zprostředkovány přímo klíčovému pracovníkovi (Bicková et al., 2011, s. 82). Pokud klíčový pracovník jednání se zájemcem není přítomen, jsou mu informace předány dodatečně – poskytovatel má vytvořen systém pro získávání a předávání informací (vyhláška č. 505/2006 Sb., příloha č. 2). Předané informace poskytnou klíčovému pracovníkovi rámec údajů o uživateli, přesto je ale nutné, aby sám klíčový pracovník provedl **sběr dat**, aby co nejlépe porozuměl situaci uživatele. (Merhautová, Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 136-137).

Dalším krokem klíčového pracovníka je **mapování**. Jedná se o získávání vypořizovaných či zjištěných informací, např. z písemných materiálů, vlastního pozorování. Mapování slouží jako podklad pro vyhodnocení potřeb, přání, zdrojů a rizik uživatele. Bez mapování nelze určit individuální cíl uživatele, neboť ten vychází z aktuálních potřeb uživatele. Na mapování se podílí celý tým pracovníků. Pokud pracovník, který není klíčovým pracovníkem, zaznamená o uživateli informaci, je důležité, aby ji zprostředkoval ostatním členům týmu. Předpokladem pro efektivní mapování je zvládnutí prvků profesionálního rozhovoru, aktivního naslouchání a zvládnutí obtížných komunikačních témat (Merhautová, Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 137-138).

Dalším krokem je zaznamenání uživatelských **přání**. Pokud jsou přání realizovatelná v rámci služby, podporuje pracovník jejich uskutečnění. Jestliže uživatel vysloví přání, pracovník za ním musí vždy hledat potřebu. Potřeby, na které se klíčový pracovník při své práci orientuje, jsou potřeby biologické, psychologické, sociální a spirituální. Neopomenutelným bodem individuálního plánování je rovněž vnímání uživatelských **zdrojů**, které bezprostředně souvisí s potřebami uživatele. Každý člověk má své zdroje, ze kterých čerpá vnitřní sílu a motivaci. Klíčový pracovník hledá takové zdroje uživatele, které mu dopomohou uskutečnit stanovené cíle. Zdroje můžeme rozlišit na vnitřní (např. vztah k bližním, vztah k přírodě, zájem o hudbu) a vnější (hudba, příroda atd.) (Merhautová, Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 138-140).

Klíčový pracovník by měl být schopen pracovat i s **riziky**. Každý uživatel má právo zažít přiměřené riziko. Pracovník by měl umět riziko definovat a rozpoznat jeho akutní rozsah. Po rozpoznání rizik je následujícím krokem stanovení **osobních cílů uživatele**. Cíle individuálního plánu pracovník společně s uživatelem stanoví na základě předchozího postupu. Cíl bude tedy vyplývat z určených přání, zjištěných potřeb, definovaných zdrojů a rizik. Na základě údajů můžeme stanovit konkrétní podobu osobního cíle (Merhautová,

Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 141-142). Při identifikaci přání a potřeb uživatele nesmíme ale opomínat cíle organizace a další komponenty, kterými se organizace vyznačuje – ne každé přání uživatele bude moci organizace naplnit. Specifikace osobního cíle se tak odvíjí i od možností poskytovatele (Hauke, 2011, s. 95).

Schéma č. 3 Cíl společné práce v sociální službě (zdroj: Hauke, 2011, s. 96).

Osobní cíl musí naplňovat princip SMART, což je mnemotechnická pomůcka, která slouží ke stanovování cílů. Princip SMART je složen z následujících komponentů, které by měl cíl splňovat:

Specifický (Specific)	Cíl nelze paušalizovat, u jednotlivých uživatelů nelze aplikovat stejný cíl.
Měřitelný (Measurable)	Cíl musí splňovat kritéria, na základě kterých poznáme, že je naplňován.
Akceptovatelný (Acceptable)	Cíl musí být přijatelný, nemůže být v rozporu např. s etickými normami, právními předpisy.
Reálný (Realistic)	Musí být splnitelný v rámci sociální služby, s ohledem na věk a možnosti uživatele.
Termínovaný (Time Specific)	Je nutné stanovit, kdy má být cíl naplněn, nebo kdy má dojít k hodnocení toho, jak je cíl uskutečňován.

Tabulka č. 3 Princip SMART (zdroj: Hauke, 2011, s. 97).

Cíl je následně realizován specifickými činnostmi a aktivitami, které jsou v rámci individuálního plánování rovněž vymezeny. Jednotlivé kroky k dosažení cíle musí být **přiměřené, dosažitelné a měřitelné**. Podstatné je také stanovit, kdo se na konkrétních krocích bude podílet, kdy, kde, jak a proč – zajišťována jen taková podpora, kterou uživatel

skutečně potřebuje. Jednotlivé kroky je také důležité **termínově vymežit** (Merhautová, Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 142).

Posledním bodem je **hodnocení míry naplňování osobních cílů** uživatele. Klíčový pracovník hodnotí společně s uživatelem jednotlivé body individuálního plánování. Pracovník se orientuje na skutečnost, zda byly zrealizovány kroky k naplnění cílů a s jakým úspěchem. Společně s uživatelem se také zamýšlí nad tím, co z individuálního plánu bude zachováno a které cíle byly již naplněny a není nutné jim nadále věnovat pozornost (Merhautová, Mrazíková in Bicková et al., 2011, s. 141-142). Hodnocení výsledků práce s jednotlivci představuje i zhodnocení účinnosti intervencí. Je pro sociální pracovníky zpětnou vazbou, jak byli ve své činnosti úspěšní a kde jsou místa pro zlepšení (Johnová, 2011, s. 5).

Po realizaci plánování služby je dalším komponentem procesu případové práce samotná **realizace plánu**. Jedná se o vlastní průběh spolupráce, pracovník v rámci etapy průběhu, a nejenom v ní, spoluutváří vše, co se děje mezi ním a klientem. Jedná se v podstatě o uvědomělé formování názorů, přesvědčení, postojů a jednání klienta. Základním prostředkem je rozhovor, přičemž cílem je informovat uživatele o sociální situaci, jejích následcích a možnostech, jak ji změnit (Mühlpachr, 2004, s. 49).

Úlehla (2005, s. 84) poukazuje, že klient je ten, kdo přichází s náměty do rozhovoru, a pracovníkovým základním úkolem je nevnášet témata jiná, avšak konečná volba závisí na obou. Pracovníkova aktivní účast se tak v rozhovoru projevuje mimo jiné tím, že společně s klientem vytváří témata, na kterých následně spolupracují. Kappl (2004, s. 57) poukazuje, že sociální pracovník nekonstruuje nové popisy, ale činí tak sám klient. *„Pracovníkova úloha spočívá jen v podněcování klienta k hledání nových možností, nových vizí a popisů bezproblémové reality. Pracovníkovým mocným nástrojem jsou pochopitelně opět jen ‚ty správné otázky‘.“* Dle Úlehly (2005, s. 94) nemá být pracovník expert na klientovy zkušenosti, ale je pro klienta odborníkem na řešení jeho problému. Účelem vzájemné spolupráce je pak dosažení společného cíle vyřešením problému (Úlehla, 2005, s. 15).

Průběh práce s uživatelem v domech na půl cesty se odvíjí především od průběžných konzultací, kdy je jednak zjišťováno, jak se uživateli daří či nedaří naplňovat stanovené cíle individuálního plánu – dochází tak k naplnění další fáze případové práce – **průběžné hodnocení služby**. Kontroluje se termín splnění daných úkolů a samotný obsah. Je zjišťováno, zda bylo pro uživatele něco náročné či nikoliv. Kontroluje se také, zda jsou stanovené cíle aktuální, či zda je nutná jejich obměna. Revize individuálního plánu by měla

probíhat alespoň jedenkrát měsíčně, samotné konzultace pak jedenkrát týdně z důvodu intenzivní spolupráce. Pokud uživatel cíle neplní, je rozpoznávána příčina. V případě náročnosti dosažení stanovaného cíle může být termín prodloužen. Pokud neaktivita či neochota uživatele plnit stanovené cíle přetrvává, může být uživateli ukončena služba z důvodu neplnění podmínek pobytu (Metodika Domu na půl cesty Pardubice, 2016, s. 18-19). Sociální služba může být ukončena i na vlastní žádost uživatele či z důvodu vyřešení sociálního problému. **Hodnocení případu**, což jest závěrečná etapa případové práce, se odvíjí od:

motivace uživatele k samostatnému a odpovědnému řešení svých sociálních problémů;
lepšího uplatnění jedince ve společnosti
a účelného využití materiálních a finančních prostředků i služeb sociální péče (Mühlpachr, 2004, s. 50).

V rámci konzultací s uživatelem je vyjma revize individuálního plánu rozvíjen také vztah mezi sociálním pracovníkem a uživatelem, je poskytována nápomoc při adaptaci na neznámé prostředí – především u nově přichozích uživatelů, dochází k motivaci uživatele, zmapování jeho silných a slabých stránek, průběžného mapování změny potřeb uživatele atd. (Metodika Domu na půl cesty Pardubice, 2016, s. 19).

Konzultace představují výchozí aspekt pro poskytování individuální podpory v rámci nabízených činností DPC. Poskytované činnosti se ale u jednotlivých uživatelů liší dle subjektivních potřeb a osobních cílů v individuálním plánu. Jaké jsou činnosti, kterými jsou v domech na půl cesty podporováni nezaměstnaní uživatelé?

2.3 Specifika práce s nezaměstnaným uživatelem

Za nezaměstnaného je dle Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization) považován jedinec v produktivním věku, který není v pracovním ani v podobném vztahu a není ani osobou samostatně výdělečně činnou, přičemž je v současné době schopen placené zaměstnání či samostatně výdělečnou činnost vykonávat. Nezaměstnaný jedinec nemá žádné zaměstnání, a to i přes skutečnost, že si práci aktivně hledá (http://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/description_UR_EN.pdf, 2017).

Nezaměstnanost neohrožuje stejnou měrou všechny skupiny lidí. Existují určité skupiny osob, u nichž je ztráta zaměstnání pravděpodobnější a pro které je těžší si nové místo nalézt. Takové skupiny jsou označovány jako **rizikové** (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 301).

Uplatnění na trhu práce je podmíněné řadou charakteristik (věk, zdravotní stav, vzdělání, osobnostní předpoklady, pohlaví a příslušnost k etnické skupině), které vyčleňují skupiny lidí s větším rizikem ztráty práce a předurčují je pro dlouhodobou nezaměstnanost. Tyto skupiny jsou rovněž vystaveny riziku opakované nezaměstnanosti. Příslušníci rizikových skupin nalézají uplatnění spíše na sekundárním trhu práce při méně placených aktivitách s nejistou budoucností. Část z nich nesplňuje ani požadavky pro výkon intelektuálně a osobnostně náročné práce. V našich podmínkách se k rizikovým skupinám řadí ženy s malými dětmi, zdravotně postižení občané, lidé v předdůchodovém věku, **příslušníci romského etnika**, přicházející imigranti, **osoby s nízkou kvalifikací a mladí lidé** (Buchtová, Šmajš, Boleloucký, 2013, s. 82). Uživatelé domu na půl cesty spadají do rizikových skupin nezaměstnaných už jen z hlediska mladého věku, nehledě na skutečnost, že se mohou vyznačovat i nízkou kvalifikací či být příslušníky romského etnika. Nesmíme opomenout ani fakt, že mladí dospělí přicházející z institucionální výchovy nejsou ve většině případů připraveni na běžný pracovní poměr a náležitosti s ním spojené (Adamcová, 2013, s. 23). U uživatelů domů na půl cesty proto předpokládáme zvýšené riziko nezaměstnanosti.

Cílovou skupinou nezaměstnaných, kterým je v sociální práci věnována pozornost, jsou nejen osoby práce schopné (věkem, zdravotním stavem a osobní situací), ale také osoby, u nichž je potřeba získání práce součástí začlenění do společnosti a smysluplného vyplnění volného času. Úkolem sociálních pracovníků je prostřednictvím sociální práce u nezaměstnaných osob snížit riziko sociálního vyloučení. Nezaměstnaným je v sociální oblasti pomáháno zpravidla ve dvou rovinách. První rovinu představuje pomoc se zvládnutím bezprostředních důsledků nezaměstnanosti (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010, s. 299, 309). Nezaměstnanost postihuje člověka nejen v oblasti ekonomické, ale je i závažnou psychosociální zátěží. U nezaměstnaných převládá pocit osobního neúspěchu, pochybování o vlastních schopnostech. Chování nezaměstnaných je často provázeno izolovaností a úbytkem sociálních kontaktů (Buchtová, 2002, s. 109). Sociální pracovníci DPC pomáhají uživatelům situaci ztráty zaměstnání zvládnout v rámci sociální intervence, jež v širším pojetí chápeme jako veškeré druhy činností, které sociální pracovník vykonává ve prospěch klienta (Matoušek, 2003a, s. 88).

Druhou rovinou sociální práce s nezaměstnanými je pomoc při návratu nezaměstnaných na pracovní trh (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010, s. 310). Sociální práce s nezaměstnaným jedincem nabývá nejrůznějších podob dle využitých zdrojů podpory. V čem ale spočívá individuální práce s nezaměstnaným uživatelem v rámci domu na půl cesty? Důležité je nejprve zmínit, že nezaměstnaný uživatel, stejně jako ostatní uživatelé DPC, musí v rámci sociální služby plnit určité povinnosti. Samozřejmě uživatel nemůže být dle platné legislativy nucen k dodržování povinností sociální služby, vše závisí na jeho rozhodnutí, ale pokud nebude plnit podmínky pobytu, musí počítat s jeho ukončením. Uživatel je povinen bezpodmínečně dodržovat zásady Řádu DPC, udržovat zařízení domu na půl cesty, zajišťovat úklid přidělených prostor a starat se o zapůjčené věci, musí rovněž spolupracovat s pracovníky DPC na řešení svých sociálních a jiných problémů. V neposlední řadě je uživatel povinen hradit dohodnutou cenu za ubytování v řádném termínu a v plné výši, s čímž souvisí povinnost starat se o své ekonomické zajištění, tzn. dle svých možností studovat nebo pracovat (<http://www.podkridly.cz/pravidla-domu-na-pul-cesty/>, 2017).

Pokud uživatel nepracuje, ani se soustavně nepřipravuje na budoucí povolání je kromě výše uvedených povinností a pravidelných konzultací ve většině domů na půl cesty nutné, aby se účastnil **ergoterapie** v rámci **sociálně terapeutických činností**, které se zpravidla účastní jen nezaměstnaní uživatelé. Dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. (§23, odst. 1, písm. c), bod 2) se sociálně terapeutické činnosti v domech na půl cesty mají zaměřovat mimo jiné na rozvoj pracovních dovedností a návyků, jež jsou nezbytné pro integraci uživatelů DPC na pracovní trh. Zařazení do programu pracovní terapie vyplývá z individuálního plánu uživatele o průběhu poskytování sociální služby. Realizace ergoterapie DPC probíhá v pravidelných intervalech a neúčast je chápána jako nespolupráce na plnění individuálního plánu, což může vést k ukončení poskytování sociální služby (Metodika Domu na půl cesty Pardubice, 2016, s. 20).

Při práci s nezaměstnanými uživateli je dále nezbytná spolupráce s dalšími odborníky a znalost veškerých využitelných zdrojů podpory, které jsou pro jedince vhodné a dostupné (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010, s. 310). Sociální pracovník musí v rámci případové práce znát nabídky a poslání nejrůznějších institucí poskytujících sociálních služby, odborníky a pracoviště, které jednotlivci pomohou při řešení jeho problému (Havránková in Matoušek, 2003b, s. 68).

V oblasti integrace uživatelů na pracovní trh mohou sociální pracovníci DPC navázat spolupráci v rámci různých projektů. V současné době lze pro snadnější pracovní uplatnění uživatelů DPC využít projekt „*Chci pracovat II*“, jenž se zaměřuje na absolventy odcházející ze zařízení institucionální výchovy, kteří hledají uplatnění na trhu práce. V rámci projektu jsou získávány či rozvíjeny takové dovednosti, jako je znalost technik hledání zaměstnání, schopnost sestavení životopisu a motivačního dopisu, znalost práv a povinností v pracovněprávní problematice či trénink sebereprezentace osob přicházejících z institucionálních zařízení (<http://www.medexa.cz/info.pdf>, 2017).

Pro pracovní uplatnění uživatelů domu na půl cesty mohou sociální pracovníci navázat spolupráci kupříkladu i s **agenturami práce**, kde se koncentrují uchazeči o zaměstnání i požadavky zaměstnavatelů. Dochází tak k obsazení pracovního místa odpovídajícím uchazečem (Hroník et al., 2015, s. 20).

Sociální pracovníci domu na půl cesty mohou v rámci integrace uživatelů na pracovní trh využít spolupráce i přímo **externích firem**, které uživatele domu na půl cesty zaměstnávají. Zpravidla se jedná o společnosti, jež mají nastaveny vhodné podmínky pro snadnější vstup obtížně zaměstnatelných jedinců na trh práce. Uživatelé domu na půl cesty jsou tak zaměstnání v reálném prostředí firmy pod vedením zkušených odborníků, kteří je v případě potřeby upozorní na případná pracovní selhání (Šmýd, Malinková, 2008, s. 44).

Další institucí, která se výrazně podílí na integraci uživatelů DPC na pracovní trh a se kterou mohou mít pracovníci domu na půl cesty navázanou spolupráci, je úřad práce.

2.4 Úřad práce jako spolupracující instituce

Úřad práce (dále ÚP) společně s Ministerstvem práce a sociálních věcí v České republice zajišťuje výkon státní správy v oblasti státní politiky zaměstnanosti. Jedná se o správní úřad s celostátní působností, který je členěn na generální ředitelství, krajské pobočky a pobočku pro hlavní město Prahu. Součástí krajských poboček jsou kontaktní pracoviště (zákon č. 73/2011 Sb., § 2).

Nezaměstnaní uživatelé domu na půl cesty využívají úřad práce z důvodu zprostředkování zaměstnání. Protože uživatelé DPC spadají do skupiny mladých dospělých, kteří nemají většinou žádné pracovní zkušenosti, vystupují na úřadu práce v pozici uchazečů o zaměstnání, a ne žadatelů o podporu v nezaměstnanosti. Uchazečem o zaměstnání dle zákona

č. 435/2004 Sb. (§24) rozumíme osobu, která požádala „o zprostředkování vhodného zaměstnání krajskou pobočku Úřadu práce, v jejímž územním obvodu má bydliště, a při splnění zákonem stanovených podmínek je krajskou pobočkou Úřadu práce zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání.“

System d'avek v nezaměstnanosti je součástí pasivní politiky zaměstnanosti, jejímž účelem je kompenzování ztráty pracovního příjmu nezaměstnaných. Je založen na pojistném principu, neboli je dávkou příspěvkově definovanou (Krebs et al., 2015, s. 326). Aby měl tedy uchazeč o zaměstnání nárok na podporu v nezaměstnanosti, musí doložit, že v období posledních dvou let před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání vykonával v délce alespoň dvanácti měsíců zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost zakládající povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 Sb., § 39 odst. 1 písm. a).

Úkolem úřadu práce České republiky v oblasti zaměstnanosti je především registrovat uchazeče o zaměstnání, zprostředkovávat kontakt mezi uchazeči a zaměstnavateli, poskytovat informace o volných pracovních místech, rozhodovat o podporách v nezaměstnanosti a uplatňovat nástroje aktivní politiky zaměstnanosti (Mareš, 2002, s. 106). Úřady práce obstarávají zaměstnání fyzickým osobám, které mají buď status zájemce o zaměstnání, nebo uchazeče o zaměstnání, přičemž zvýšenou péči věnují takovým uchazečům o zaměstnání, kteří jsou znevýhodněni vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, věku, péči o dítě nebo z jiných vážných důvodů (zákon č. 435/2004 Sb., § 33 odst. 1). Do skupin, jimž je třeba věnovat zvýšenou péči, řadíme osoby se zdravotním postižením, mladé lidi do 25 let věku, absolventy škol, nekvalifikované uchazeče, rodiče pečující o dítě do 15 let věku, osoby nad 50 let věku, evidované uchazeče o zaměstnání s délkou evidence více než 6 měsíců a uchazeče, kteří potřebují zvláštní pomoc, např. uchazeči společensky nepřizpůsobiví (Sirovátka, Mareš, 2003, s. 128).

V rámci zvýšené péče při zprostředkování zaměstnání může úřad práce vypracovat tzv. individuální akční plán, pokud o něj uchazeč o zaměstnání požádá. Uchazeč může o vypracování plánu požádat po pětiměsíční nepřetržité evidenci na úřadu práce. Individuální akční plán vypracovává krajská pobočka úřadu práce ve spolupráci s uchazečem o zaměstnání. Prostřednictvím individuálního akčního plánu je stanoven postup, jehož naplňováním dochází ke zvýšení možnosti uplatnění jedince na trhu práce. Výchozím bodem

pro zpracování plánu jsou schopnosti uchazeče, dosažená kvalifikace a zdravotní stav (zákon č. 435/2004 Sb., § 33).

Znevýhodnění uchazeči o zaměstnání mohou stejně jako uchazeči o zaměstnání využít také nástroje aktivní politiky zaměstnanosti. Aktivní politika zaměstnanosti je dle Krebse (2015, s. 330) „*souborem aktivních opatření trhu práce, jejichž cílem je přispívat ke zvýšení úrovně zaměstnanosti.*“ K nástrojům aktivní politiky zaměstnanosti dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (§ 104, odst. 2) patří: rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovací příspěvek, příspěvek v době částečné nezaměstnanosti, příspěvek na zapracování a příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program. Dále se jedná o podporu zaměstnávání osobám se zdravotním postižením, poradenství, cílené programy k řešení zaměstnanosti a sdílené zprostředkování zaměstnání.

Významným nástrojem v boji proti nezaměstnanosti je podle Mareše (2002, s. 107) **rekvalifikace**, prostřednictvím které dochází ke zlepšení kvality pracovní síly a zvýšení její flexibility. Rekvalifikací se dle zákona č. 435/2004 Sb. (§ 108 odst. 1) rozumí získání nové či rozšíření a prohloubení stávající kvalifikace, což uchazečům o zaměstnání pomáhá dosáhnout uplatnění na trhu práce. Za rekvalifikaci jest považováno i nabytí kvalifikace pro pracovní uplatnění osob, které dosud žádnou kvalifikaci nezískaly. Sociální pracovníci domu na půl cesty mohou tak vzhledem k nízké úrovni kvalifikace uživatelů DPC k jejímu využití podněcovat. Pro rizikové skupiny nezaměstnaných, do nichž spadají i uživatelé domu na půl cesty, je rekvalifikace prostředkem, jenž může vést k jejich pracovní i sociální integraci. Rekvalifikace slouží k odstranění sociální exkluze, vede ke kladnému sebenazírání jednotlivců a k udržení motivace participovat na trhu práce (Sirovátka, Mareš, 2003, s. 203, 217).

Rekvalifikace je realizována na základě dohody mezi úřadem práce a uchazečem o zaměstnání, přičemž rekvalifikaci mohou provádět pouze zařízení akreditovaná Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy. V rámci určování rozsahu a obsahu rekvalifikace je přihlíženo k dosavadní kvalifikaci, zdravotnímu stavu, osobním schopnostem a zkušenostem. Za účastníka rekvalifikace úřad práce hradí náklady rekvalifikace a může mu být poskytnut i příspěvek na úhradu prokázaných nákladů spojených s rekvalifikací, které jsou definovány vyhláškou č. 519/2004 Sb. Pokud má uchazeč o zaměstnání nárok na podporu v nezaměstnanosti, tento nárok trvá i po dobu trvání rekvalifikace (zákon č. 435/2004 Sb., § 108, § 109).

Úřady práce podporují uživatele domu na půl cesty v rámci integrace na pracovní trh jako kteréhokoliv jiného uchazeče či znevýhodněného uchazeče o zaměstnání. Úřad práce je tedy institucí, která může uživateli DPC zprostředkovat zaměstnání, a usnadnit mu tak započetí nezávislého života. Navázání a průběh samotné kooperace mezi úřady práce a domy na půl cesty je iniciativou řízenou pracovníky domu na půl cesty v rámci sociální práce, neboť *„sociální pracovníci v rámci organizace i mimo ni sdílejí společnou odpovědnost vzhledem ke klientovi, a proto je spolupráce nezbytná.“* (Matoušek, 2003b, s. 39).

Shrnutí

Vymezili jsme významné aspekty při práci s uživatelem, jako je vztah, udržování hranice a etické hledisko. Zabývali jsme se prvotní fází společné práce, tedy jednáním se zájemcem o sociální službu a následným uzavíráním smlouvy. Specifikován byl rovněž proces individuálního plánování. V neposlední řadě byla vymezena specifická práce s nezaměstnaným uživatelem DPC a možnosti podpory nezaměstnaných jedinců ze stran úřadu práce. Jaké jsou ale konkrétní přístupy, kterými sociální pracovníci DPC podporují integraci uživatelů na pracovní trh?

3 SPECIFICKÉ PŘÍSTUPY SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V RÁMCI INTEGRACE UŽIVATELŮ NA PRACOVNÍ TRH

Práce a pracovní uplatnění patří nepochybně k základním atributům lidského života. Jsou určující pro ekonomický i sociální status jedinců, rodin ale také pro stabilitu a prosperitu celé společnosti (Krebs, 2015, s. 287). Trh práce je tvořen nabídkou práce, poptávkou po práci a cenou práce – mzdou. Na jedné straně je trh práce ovlivňován **poptávkou** po pracovních silách vycházející z celkové hospodářské a sociální politiky a na straně druhé **nabídkou** pracovních sil. Trh práce je trhem specifickým a odlišným od ostatních trhů, neboť práce je funkcí pracovní síly a je tudíž úzce svázána s osobností člověka (Halásková, 2001, s. 5).

Uživatelé domu na půl cesty představují skupinu osob, která se může ocitnout na okraji či mimo pracovní trh v tzv. **marginální pozici**. V marginální pozici se ocitají někteří jednotlivci či skupiny a to i přesto, že míra nezaměstnanosti je v České republice nízká. Dle statistik Úřadu práce ČR poklesl k 30. 9. 2017 celkový počet uchazečů o zaměstnání o 4,0 % na 284 915 osob, počet hlášených volných pracovních míst vzrostl o 3,4 % na 206 081 a podíl nezaměstnaných osob poklesl na 3,8 %.

Marginalita je protikladem k participaci. Jedná se o nedostatek participace jednotlivců i skupin v oblastech, kde se v souladu s normami očekává, že by participovat měli (Sirovátka, 1997, s. 170). Marginalizace na pracovním trhu dle Loveridge (in Sirovátka, 1997, s. 170) představuje „[...] proces, v němž jsou jisté pracovní pozice přiřazeny specifickým segmentům pracovní síly, které jsou sice ochotné k zaměstnání na plný úvazek, nejsou však schopné docílit plné integrace v dlouhodobější formě zaměstnání, která by plně využila jejich pracovní potenciál.“

Jedním z faktorů, který ovlivňuje marginalizaci na pracovním trhu v České republice, je kumulování individuálních a sociálních handicapů na straně pracovní síly a následná diskriminace. Zaměstnavatelé se snaží minimalizovat rizika zvýšených nákladů na pracovní sílu už v procesu výběru pracovníků. Je obtížné získat spolehlivou informaci o přijímaných pracovnících, spoléhají tak často na obecné dojmy a stereotypy o skupinách, k nimž lidé náležejí. Může se jednat o skupiny s nižším vzděláním, příslušníky romského etnika či mladé lidi bez pracovních zkušeností (Sirovátka, 1997, s. 174).

Sociální pracovníci DPC se snaží podporovat integraci uživatelů na primární trh práce spíše než na trh sekundární. Integraci uživatelů podporují specifickými přístupy v rámci domů

na půl cesty, k hlavním řadíme poskytování základního sociálního poradenství, rozvoj sociálních dovedností, ergoterapii a doprovázení.

3.1 Základní sociální poradenství

Podstatou základního poradenství je **komunikace**, která představuje specifickou formu spojení mezi lidmi. Má souvislost se vzájemným působením, společenskými vztahy a je i doprovodnou aktivitou při společné činnosti (Výrost, Slaměník, 2008, s. 217-218). Prostřednictvím komunikace si sdělujeme zprávy a informace, sdělujeme si, jak chápat to, co říkáme, postoj věci, o níž hovoříme, svůj postoj posluchači, sebepojetí, kvalitu našeho vzájemného vztahu, pravidla našeho vzájemného styku a žádosti. Prostředkem komunikace jsou nejen slova ale i nonverbální způsoby sdělování (Křivohlavý, 1988, s. 15-17). Aby komunikace mezi sociálním pracovníkem a uživatelem byla efektivní, je nutné se vyvarovat **komunikačních chyb**, jako je zkreslování a zamlčování údajů, moralizování, kritizování, podávání nesprávných informací, zahlcení uživatele informacemi, vyhrožování, zesměšňování, dokončování vět, zjednodušování sdělení a nálepkování (Novosad, 2006, s. 71-72). Kromě komunikačních chyb je rovněž důležité odstranit či alespoň eliminovat **komunikační bariéry**, které dělíme na interní a externí. **Interní překážkou v komunikaci** může být obava z neúspěchu, negativní emoce či osobní problém, povýšenectví, xenofobie, myšlenková chyba a nepřipravenost ke komunikování. **K externím bariérám** řadíme rušivé prostředí, vyrušování třetí osobou, hluk a vizuální rozptylování (Mikuláščík, 2003, s. 133-134).

V komunikaci je naopak důležité dodržovat **aktivního naslouchání**, jehož cílem je v maximální možné míře věnovat pozornost tomu, co klient potřebuje a chce sdělit. Aktivní naslouchání umožňuje sociálním pracovníkům poskytnout kvalitní zpětnou vazbu, prostřednictvím které je klient konfrontován s realitou. V rámci naslouchání nesmíme opomenout ani nonverbální složku, tzn. mimoslovní způsoby vyjadřování. Veškerá gesta, mimika a další projevy nesmí vyjadřovat nadřazený postoj vůči klientovi. Důležitý je rovněž oční kontakt, který musí být přímý, otevřený a přiměřeně trvající – sociální pracovník by tak měl udržovat svou *zaměřenost* směrem ke klientovi (Matoušek, 2013, s. 266).

Aktivního naslouchání sociální pracovník aplikuje v rámci **rozhovoru**, který je dle Štěpaníka (2005, s. 73) metodou získávání a výměny informací a vzájemného ovlivňování dvou nebo více osob. Umění vedení rozhovoru představuje dovednost vhodně formulovaných

a kladených otázek, naslouchání, správného chápání a analyzování získaných odpovědí. Celý rozhovor musí být rovněž udržován směrem ke stanovenému cíli.

Rozhovor je primární metodou sociálního poradenství (Novosad, 2006, s. 75). V širším pojetí poradenstvím rozumíme poskytování příležitosti pro uživatele k prozkoumání jeho slabých míst a nalezení strategie ke zlepšení života. V užším smyslu poradenství chápeme jako poskytování informací, které si uživatel vyžádá a které potřebuje k řešení své nepříznivé situace (Matoušek, 2003a, s. 151). Poradenství dle zákona č. 108/2006 Sb. členíme na základní sociální a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství je činnost, jež je součástí sociálních služeb a poskytovatel je povinen jej zajistit. Nejedná se tak o samotnou sociální službu (zákon č. 108/2006 Sb., § 37). Každá osoba má nárok na poskytnutí základního sociálního poradenství, které ji zprostředkuje informace o možnostech řešení nepříznivé sociální situace či jejího předejití (zákon č. 108/2006 Sb., § 2). Nepříznivé sociální situace jsou velmi různorodé a týkají se odlišných oblastí – a to i oblasti pracovních návyků a finanční nouze (MPSV – Slovník sociálního zabezpečení, 2016). Základní sociální poradenství je tak poskytováno i nezaměstnaným osobám k řešení jejich situace. Odborné sociální poradenství je naopak poskytováno konkrétním skupinám osob a je soustředěno ve specifických poradnách (zákon č. 108/2006 Sb., § 37, odst. 3).

V domech na půl cesty uvažujeme výhradně o základním sociálním poradenství. Prostřednictvím základního sociálního poradenství poskytujeme dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. informace k řešení nepříznivé sociální situace, zprostředkováváme informace o formách a možnostech pomoci, o základních právech a povinnostech osoby v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, zpřístupňujeme informace o běžně dostupných zdrojích s cílem zabránění sociálního vyloučení osob a zamezení vzniku závislosti na sociální službě (vyhláška č. 505/2006 Sb., § 3).

V rámci základního sociálního poradenství pomáhají sociální pracovníci nezaměstnaným uživatelům DPC orientovat se na trhu práce a zprostředkovávají uživatelům způsoby, jak a kde si lze práci nalézt apod. Prostřednictvím poradenství by mělo docházet i k motivaci uživatelů. Na uživatele by mělo být působeno aktivně, aby se podíleli na rozvoji vlastní samostatnosti a řešení nepříznivé situace. Je nezbytné s motivací uživatelů pracovat, neboť dospělého jedince nelze k ničemu nutit, je potřeba hledat vždy motiv, který je pro uživatele v dané oblasti zajímavý (Kňazko, 2008, s. 11). Motivování představuje vnější

podnět, který vyvolává motivaci tím, že aktivuje určitý motiv. Motivování reprezentují motivátory (Nakonečný, 2009, s. 178).

Poradenství se dotýká i **poradenská intervence**, přičemž intervencí obecně rozumíme záměrnou aktivitu, jejímž cílem je ovlivnit určitý jev či situaci. V poradenství za intervenci považujeme jakýkoliv zákrok, který ovlivní situaci či stav klienta. Intervence je zpravidla záměrná, sociální pracovník vyvíjí určitou aktivitu vědomě s jasným cílem. Intervenci lze členit na krátkodobou a dlouhodobou. Krátkodobá intervence zahrnuje zejména poskytnutí informací, které umožní, aby se klient mohl správně rozhodnout. Řadíme sem i krizovou intervenci, kterou klienti potřebují v životní situaci, jež nejsou schopni zvládnout sami. Dlouhodobá intervence znamená opakované poradenské vedení. U intervence není nutné používat speciální techniky. Sociální pracovník využívá své dovednosti – vedení rozhovoru, neverbální komunikaci, ovládání očního kontaktu, vytváření vztahu a empatii (Hadj-Moussová et al., 2005, s. 42-44).

Typy intervencí se odvíjí od míry direktivnosti pracovníka. Dle Kopřivy (2006, s. 49-50) rozlišujeme následující typy intervencí:

Instrukce představuje nejdirektivnější typ intervence, může se jednat o příkaz či zákaz nebo méně důrazné doporučení nebo radu. Jedinec však vždy dostane návod k jednání. Direktivním rozhodováním ale odnímáme odpovědnost klienta, zabraňujeme tak jeho vývoji.

Komentář je považován za méně direktivní intervenci. Pracovník na problém odpovídá vlastním stanoviskem, umožňuje tak klientovi vidět problém v jiném světle.

Kladení otázek pomáhá obdobně jako komentář klientovi vidět problém z jiné perspektivy. Umožňuje mu ujasnit si, co vlastně chce změnit, vyvolává v něm nové myšlenky a nápady.

Rezonance je zrcadlením toho, co říká klient. Nejedná se o řízení klienta, ale o naslouchání klientovi a opakování řečeného, pracovník tak vyjadřuje naslouchání a vnímání klienta, čímž klienta přijímá.

Ačkoli sociální poradenství představuje základní složku sociální práce, je jeho poskytování v mnoha případech nedostačující, a proto sociální služby zajišťují sociálně terapeutické činnosti (<http://socialnirevue.cz/item/socioterapie-aneb-kdyz-poradenstvi-nestaci>, 2017). V domech na půl cesty se sociálně terapeutické činnosti orientují na aktivity zaměřené na vytváření a zdokonalování **pracovních návyků a dovedností**, které usnadňují integraci

osob na trh práce a dále na rozvoj či udržení osobních a **sociálních** schopností a **dovedností**, které podporují sociální začleňování uživatelů (vyhláška č. 505/2006 Sb., § 23).

3.2 Rozvoj sociálních dovedností

Dovednosti z obecného hlediska představují uvědomělé činnosti, prováděné za účelem splnění určitých úkolů. Představují aktuální činnosti projevy. Jedná se o konkrétní projevy schopností, přičemž schopností rozumíme vlastnosti osobnosti, které spoluurčují výkon určité činnosti. Struktury dovedností vytvářejí kompetence (Kodým, 2014 s. 38-39).

Sociálními dovednostmi rozumíme způsobilost jedince řídit průběh sociální interakce s ohledem na vlastní cíle (Matoušek, 2003a, s. 207). Sociální dovednosti souvisí s efektivitou, s níž komunikujeme významy, rady či záměry směrem k ostatním, a tím ovlivňujeme jejich chování či jejich potenciální chování. Způsob, jakým své sociální dovednosti používáme, závisí na osobních myšlenkách a pocitech, stejně jako na vnímání myšlenek a pocitů těch, s nimiž komunikujeme. Sociální dovednosti se opírají o komunikaci (Fontana, 2017, s. 13-14).

Sociální dovednosti v podstatě tedy pomáhají jednotlivcům přirozeným způsobem vyjadřovat potřeby, záměry a emoce a souběžně brát ohled na potřeby druhých lidí. Jestliže se jednotlivcům v této oblasti daří, získávají pozitivní zpětnou vazbu od druhých lidí, čímž dochází ke zvyšování sebedůvěry (Bělohávková, 2012, s. 3). Sociální dovednosti jsou součástí životních dovedností a jsou předpokladem pro uplatnění jedince ve společnosti (Matoušek, 2003a, s. 207).

Skládají se z následujících komponentů:

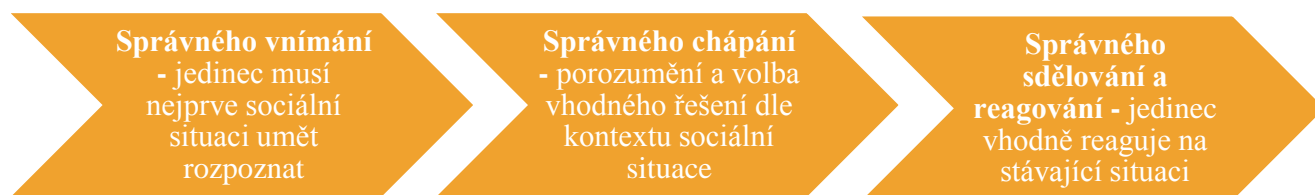

Schéma č. 4 Skladba sociálních dovedností (zdroj: Bělohávková, 2012, s. 3).

K nejběžnějším sociálním dovednostem řadíme schopnost navázat a udržet kontakt, účinně se dorozumívat, vyjádřit druhým své pocity, vyslechnout druhé, přijmout oprávněnou kritiku a mít vhlad do mezilidských vztahů (Hartl, Hartlová, 2015, s. 122).

Klienti sociálních služeb v některých případech potřebují být v sociálních dovednostech cvičeni. Výcvik klientů může probíhat v obecné rovině, kdy jsou rozvíjeny určité sociální dovednosti, či v rovině specifické, vztahující se k očekávatelným situacím klienta – například ke zvládnutí přijímacího pohovoru (Matoušek, 2003a, s. 207).

Sociální dovednosti lze získat prostřednictvím **sociálního učení**, které chápeme jako „*[...] proces osvojování si sociálních norem příslušné společnosti, osvojování si sociálních dovedností a návyků, postojů a dispozic k sociálním rolím i dotváření osobnostních rysů. Učení se sociálním rolím. V podstatě se jedná o proces socializace – osvojování si sociálního chování, a to jak záměrně, tak především nezáměrně – živelně.*“ (Palán, 2002, s. 100). Sociální učení může mít různé podoby. Rozlišujeme sociální učení **přímým posilováním**, kdy aplikujeme odměnu či trest. Jedná se o projev souhlasu či nesouhlasu s určitým chováním. Další formou sociálního učení je **napodobování**, kdy se jedinec svým chováním snaží přiblížit osobě, která je pro něj nějakým způsobem významná. Může se jednat o osoby s vyšším společenským statutem, vyšší sociální rolí, inteligentnější, osoby disponující autoritou atd. Formou sociálního učení je i **identifikace** neboli **ztotožňování**. Ke ztotožnění s konkrétní osobou může dojít vědomě i nevědomě, vychází ale z uznání společenské, morální a intelektuální hodnoty osoby. Základem je citový vztah nebo obdiv (Výrost, Slaměník, 2008, s. 54-57).

Sociální pracovníci DPC v rámci osvojování sociálních dovedností uživatelů využívají zejména přímého posilování a napodobování. V případě přímého **posilování** může být uživateli poskytnuta „pochvala“, respektive **sociální akceptace** jeho chování či jednání. Vyjádřením sociálního ocenění s určitým chováním či jednáním uživatele posilují sociální pracovníci jeho opakování a upevňování. V případě nepřijetí chování se snižuje pravděpodobnost jeho opakování. Sociální učení **nápodobou** je procesem výběrovým. „Přejímáno“ je takové chování druhého člověka, jímž dosahuje podobných či dokonce shodných cílů, eventuálně uspokojení blízkých či totožných potřeb, jaké má „přebírající“ jedinec. Nápodoba neboli imitace může být procesem neuvědomělým, stejně tak ale i uvědomělým (Řezáč, 1998, s. 73-74). Sociální pracovníci DPC mohou „výběr“ chování uživatelů ovlivnit. Vzorce sociálního chování či jednání lze získat pozorováním a přímou

zkušeností. Při nácviku sociálních dovedností mohou pracovníci DPC využít přehrávání sociálních situací „nanečisto“. Uživatelé mají tak možnost vyzkoušet si různé reakce, například, jak dopadne pracovní pohovor, pokud bude uživatel působit našťvaně. Využíváno je taktéž pozorování druhé osoby v dané situaci, může se jednat i o pracovníka DPC, který situaci zvládá a má s ní již své zkušenosti (Bělohávková, 2012, s. 4).

V rámci sociálně terapeutických činností domů na půl cesty jsou kromě sociálních dovedností budovány a rozvíjeny pracovní dovednosti a návyky, které jsou v DPC realizovány zejména formou ergoterapie.

3.3 Ergoterapie

Výraz ergoterapie pochází z řeckých slov *ergon* = práce a *therapia* = léčení, terapie. V anglosaské literatuře se můžeme setkat s termínem *occupational therapy*, přičemž anglický termín *occupation* v ergoterapeutické terminologii znamená „zaměstnávání“ nebo „činnost, které se člověk věnuje“. V českém jazyce se ustálil termín ergoterapie, ačkoli je i dnes často zaměňován za původní název **léčba prací** (Krivošíková, 2011, s. 13). Podstatou ergoterapie je práce, která je součástí léčebného, výchovného nebo podpůrného programu. Primárně je užívána u jedinců s psychiatrickým onemocněním, tělesným či mentálním postižením (Matoušek, 2003a, s. 160). V kontextu cílových skupin osob, kterým je ergoterapie určena, uvedeme definici ergoterapie dle Světové federace ergoterapeutů (World Federation of Occupational Therapists): „*Ergoterapie je profese, která se zaměřuje na podporu zdraví a celkové pohody jedince prostřednictvím zaměstnávání. Primárním cílem ergoterapie je umožnit lidem účastnit se každodenních aktivit. Ergoterapeuti dosahují tohoto cíle tak, že se snaží pomoci lidem provádět činnosti, které zvyšují možnost jejich začlenění (participace), nebo přizpůsobují prostředí podporující participaci osoby*“ (www.wfot.org/, 2012).

Pojmem zaměstnávání v ergoterapeutické terminologii chápeme veškeré činnosti, které jedinec během života vykonává a které jsou součástí jeho identity (Česká asociace ergoterapeutů, 2008). Prostřednictvím ergoterapie je podporována samostatnost klienta, jeho způsobilost k jednání, a pokud je to možné i zvýšení kvality jeho života. Ergoterapie také napomáhá k začlenění nebo znovuzачlenění (např. po úrazu) jedince do společnosti (Vodáková, Dytrtová, Cettlová, Beránek, 2007, s. 20). Má jednotlivci dopomoci k tomu, aby se dokázal postarat sám o sebe a aby nebyl na nikom závislý v běžných denních činnostech,

aktivitách volného času i činnostech pracovních (Jelínková, Křivošíková, Šajtarová, 2009, s. 16).

Ergoterapie představuje souvislý proces, jehož počátkem je rozvoj dovedností potřebných pro vykonávání úkonů přes zapojení do aktivit, činností až po umožnění sociálního začlenění. Bez nadsázky lze tvrdit, že ergoterapie je procesem, který začíná u lůžka pacienta a končí uplatněním ve společenském životě (Kubínková, Křížová, 1997, s. 7).

Jedná se o lékařem předepsanou léčebnou činnost, kterou vede kvalifikovaný ergoterapeut. V rámci ergoterapie je využíváno specifických technik a postupů, kompenzačních pomůcek, nácviku dovedností, poradenství i uzpůsobení prostředí. Ergoterapie není ale součástí jen léčebných programů, může být aplikována i v rovině psychosociální, kdy je využívána v pobytových či denních zařízeních pro znevýhodněné osoby a plní zde funkci výchovy a smysluplného trávení volného času klientů nebo jako prevence hospitalizačního syndromu (Vodáková, Dytrtová, Cettlová, Beránek, 2007, s. 20-21).

V České republice je tedy ergoterapie využívána primárně u osob s různým typem znevýhodnění či po prodělaném úrazu. Za hranicemi našeho území se lze ale s ergoterapií setkat i v případech léčby osob závislých na alkoholu, u osob ve výkonu trestu odnětí svobody či osob bez domova (Jelínková, Křivošíková, Šajtarová, s. 75). V České republice ale zatím taková praxe běžná není ačkoli, jak poukazuje Česká asociace ergoterapeutů, lze ergoterapii využít i u osob se sociálním znevýhodněním, kam řadíme například dlouhodobě nezaměstnané či osoby přicházející z výkonu trestu odnětí svobody.

S obdobou ergoterapie se ale na území České republiky můžeme setkat v různých zařízeních. Jedním z takových zařízení je i dům na půl cesty. I zde se setkáme s ideou ergoterapie, kdy je prostřednictvím činností jedincům napomáháno k začlenění do společnosti. V domech na půl cesty neuvažujeme ale o ergoterapii v pravém slova smyslu, neboť ergoterapie zde není realizována kvalifikovaným ergoterapeutem za využití specifických technik, kompenzačních pomůcek či přizpůsobení prostředí, jedná se tak spíše o „pracovní výchovu“. V různých zařízeních se „pracovní výchova“ zaměřuje na vytváření návyků potřebných pro případné uplatnění na trhu práce. Takovými návyky jsou – vstát v potřebnou dobu, vykonat hygienu, vhodná volba oblečení dle ročního období, odchod na určené místo, setrvání u zadaného úkolu či setrvání po určitou dobu v kolektivu (Vodáková, Dytrtová, Cettlová, Beránek, 2007, s. 25).

Některé domy na půl cesty jsou vybudovány jako farma s množstvím polností a hospodářských zvířat, kde v rámci ergoterapie mohou být uskutečňovány činnosti spojené s hospodářstvím. Uživatelé si tak utužují vztah k práci, zemědělství a živým tvorům. Ergoterapie se účastní uživatelé bez zaměstnání s cílem získat praktické dovednosti, pracovní návyky a praxi (Šmýd, Malinková, 2008, s. 15). V některých domech na půl cesty je i jednou z možností zaměstnání uživatele přímo na farmě. Uživatel je za svou práci finančně ohodnocen. Je tak po jistou dobu vyřešena jeho integrace na pracovní trh. Takový dům na půl cesty může být sociálním podnikem, jenž kromě dosahování zisku usiluje i o zvýšení veřejného prospěchu. V Pardubickém kraji se sociálnímu podnikání od roku 2010 věnuje Dům na půl cesty Květná Zahrada, o. s. Zaměstnání uživatele v DPC není ale okamžitou záležitostí, závisí samozřejmě i na domluvě se sociálními pracovníky, uživatelské životní situaci a jeho osvědčení se při práci.

V jiných DPC je ergoterapie realizována zejména prostřednictvím tzv. „dílen“, v nichž si uživatel osvojuje pracovní dovednosti a návyky. V takových případech slouží ale ergoterapie výhradně k rozvoji pracovních dovedností a návyků, které mohou mladému člověku usnadnit integraci na pracovní trh, uživatel není zaměstnán v sociální službě dům na půl cesty.

Další činnost, kterou mohou sociální pracovníci DPC využívat pro usnadnění vstupu uživatelů na trh práce, je doprovázení.

3.4 Doprovázení

V domech na půl cesty uvažujeme o doprovázení „fyzickém“, které je zajišťováno v situacích, v nichž si uživatel není jistý, jsou pro něj neznámé, nebo se obává, že by je nezvládl. Předpokladem k doprovázení je buď žádost jednotlivce, nebo rozhodnutí pracovníka dle posouzení individuálních kompetencí uživatele, vždy se ale odvíjí od společné domluvy. Doprovod však neznamená, že sociální pracovník bude řešit situaci za uživatele. Doprovázení by mělo probíhat tak, aby uživatel zvládl každé další jednání již samostatně. Sociální pracovník by měl být při doprovázení pouze pozorovatelem a do jednání zasahovat jen tehdy, pokud uživatel situaci nezvládá, není schopen pochopit terminologii, či neví, co se po něm žádá. Po skončení setkání by měl sociální pracovník poskytnout uživateli zpětnou vazbu ve formě vyzorovaných chyb, kterých se uživatel dopustil, možnosti jejich nápravy a informaci o tom, jak by jednání mělo probíhat správně. Společně s uživatelem je následně

pracováno na odstranění chyb (Metodika Domu na půl cesty Pardubice, 2016, s. 24). Uživatel může být doprovázen na úřady, při hledání zaměstnání, hledání bydlení, nákupy, ale i výlety a společenské aktivity, pokud je to nutné (Šmýd, Malinková, 2008, s. 16). V rámci integrace na pracovní trh je velmi efektivní doprovázení uživatele DPC na pracovní pohovory, díky čemuž získá uživatel větší sebedůvěru (Metodika Domu na půl cesty Pardubice, 2016, s. 24).

Shrnutí

Zabývali jsme se vybranými přístupy, kterými sociální pracovníci podporují integraci nezaměstnaných uživatelů na pracovní trh. Jedná se o základní sociální poradenství, zdokonalování sociálních dovedností, ergoterapii, která je v domech na půl cesty realizována spíše jako pracovní výchova, jež se zaměřuje na vytváření návyků potřebných pro uplatnění uživatele na trhu práce.¹ Prostor byl věnován i doprovázení, díky kterému mohou uživatelé při jednání nabýt větší sebedůvěry.

Aby mohla být realizována empirická část diplomové práce, bylo nutné specifikovat sociální službu dům na půl cesty, včetně historického vývoje DPC u nás a v zahraničí, díky čemuž byl demonstrován rozdíl českých a zahraničních domů na půl cesty, cílovou skupinu uživatelů, platnou legislativu vztahující se k sociální službě a odborný tým pracovníků. Přiblížen byl proces individuální sociální práce. Dále byla pozornost věnována specifčnosti práce s nezaměstnaným uživatelem DPC a vybraným organizacím, jejíž spolupráci mohou sociální pracovníci v rámci integrace uživatelů na pracovní trh využít. V neposlední řadě jsme se zabývali konkrétními činnostmi, prostřednictvím kterých je nezaměstnaným uživatelům pomáháno uplatnit se na trhu práce. Výzkumné šetření je věnováno výkonu vybraných činností sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem v praxi.

¹ Pro potřeby diplomové práce bude dále ergoterapie v DPC označována jako pracovní terapie.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Dům na půl cesty je sociální službou, která zastává význačné postavení v systému sociálních služeb, neboť v České republice stále schází ucelený systém, který by se problematice následné péče osob odcházejících z ústavních zařízení věnoval komplexněji. Mladí dospělí se po odchodu z ústavní výchovy musí vyrovnat s řadou životních situací. Pokud se jim vstup do nezávislého života nedaří, mohou využít služeb domů na půl cesty. Zde za pomoci sociálních pracovníků pracují na postupném osamostatňování se, jehož neodmyslitelnou součástí je i hledání zaměstnání.

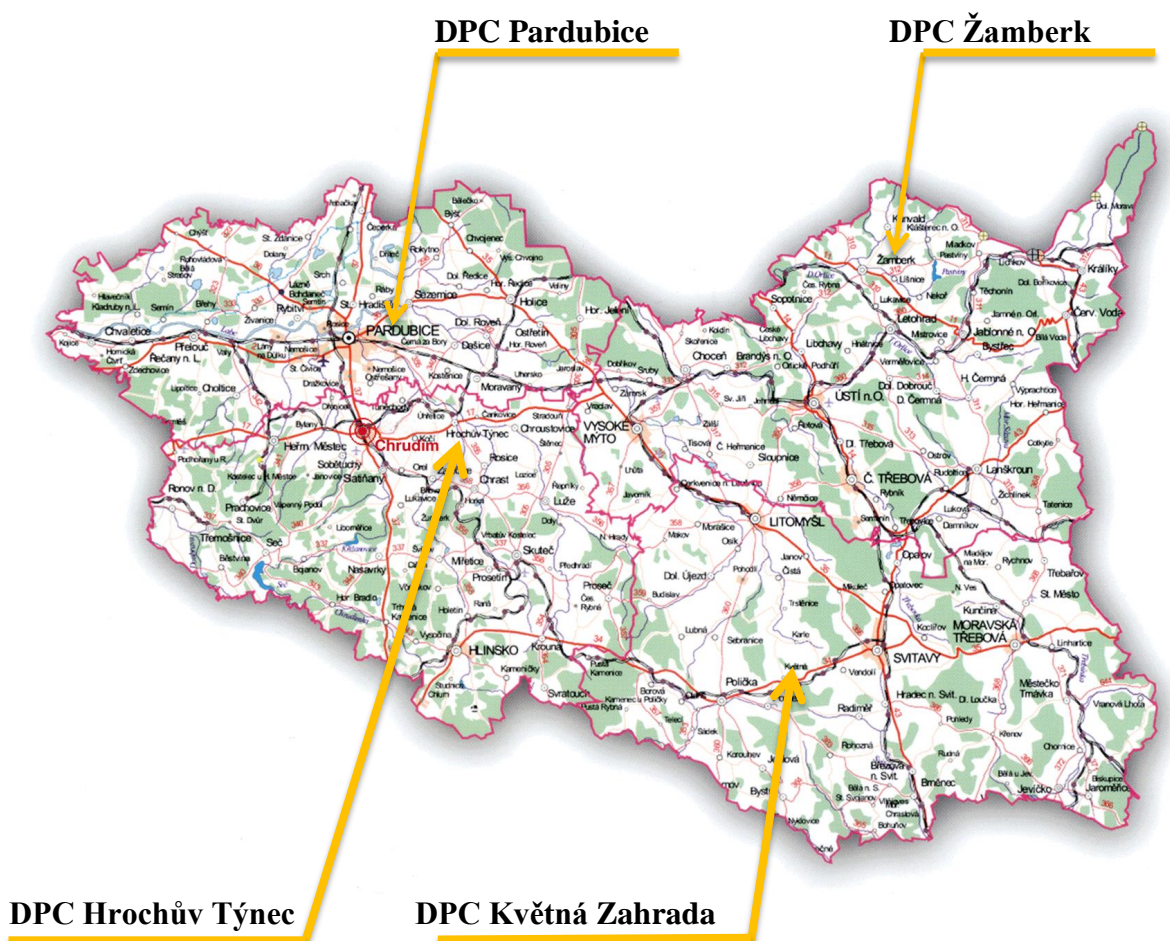
Výzkumná část diplomové práce probíhala na území Pardubického kraje. V rámci výzkumného šetření byly zrealizovány rozhovory se sociálními pracovníky jednotlivých domů na půl cesty, jednalo se o Dům na půl cesty Pardubice, Dům na půl cesty Hrochův Týnec, Dům na půl cesty Květná Zahrada, o. s. a Dům na půl cesty Žamberk. Součástí výzkumného šetření jsou i případové studie uživatelů usilujících o zařazení na pracovní trh.

4.1 Charakteristika Pardubického kraje

Pardubický kraj je situován ve východní části České republiky. Sousedí s krajem Středočeským, Královehradeckým, Olomouckým, Jihomoravským a Vysočinou. Spolu s krajem Královehradeckým a Libereckým tvoří region soudržnosti Severovýchod. Část severovýchodní hranice Pardubického kraje je současně i státní česko-polskou hranicí, odtud je kraj ohraničen jižní částí Orlických hor a nejzápadnějšími svahy Hrubého Jeseníku. Jih a jihovýchod kraje je obklopen vrchovinnými krajinami Žďárských vrchů a Železných hor, západ a střední oblast kraje je tvořena Polabskou nížinou. Orlické hory, Žďárské vrchy a Železné hory náleží k chráněným krajinným oblastem Pardubického kraje. Nejvyšším bodem kraje je Kralický Sněžník (<https://www.czso.cz/csu/xs/charakteristika-pardubickeho-kraje-udaje-za-rok-2016>).

Pardubický kraj svou rozlohou 4 519 km² tvoří pátý nejmenší kraj České republiky. Je složen ze čtyř okresů – Chrudim, Pardubice, Svitav a Ústí nad Orlicí. Největšími městy kraje jsou Pardubice, Chrudim a Svitavy. K 31. 12. 2016 měl kraj celkem 451 obcí, přičemž v obcích s méně než 500 obyvateli žije 13,5 % populace kraje. Ve městech, kterých je v Pardubickém kraji celkem 38, pak žije 61,8 % populace kraje. Celkový počet obyvatel k 31. 12. 2016 tvořil v Pardubickém kraji 516 149 obyvatel, tj. 4,9 % z celkového počtu obyvatel

České republiky. Nejlidnatějšími okresy Pardubického kraje je okres Pardubice, následuje Ústí nad Orlicí, Svitavy a Chrudim (<https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika-pardubickeho-kraje-udaje-za-rok-2016>).

Obrázek č. 1 Geografické znázornění domů na půl cesty Pardubického kraje (zdroj: <http://pardubickykraj.mistecko.cz/rubriky/nase-poznavaci-znaky>).

4.2 Stanovení výzkumných cílů

Hlavním cílem práce je prostřednictvím výzkumného šetření analyzovat výkon činností sociálních pracovníků s nezaměstnanými uživateli v domech na půl cesty v Pardubickém kraji.

Díličními cíli empirické části jsou:

- Analyzovat činnosti sociálních pracovníků s nezaměstnanými uživateli v jednotlivých domech na půl cesty v Pardubickém kraji.
- Zkoumat úskalí doprovázející činnost sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem.

Aby bylo dosaženo vytyčených cílů, byly vymezeny následující výzkumné otázky:

- 1) Jakým způsobem jsou realizovány činnosti sociálních pracovníků domů na půl cesty při práci s nezaměstnaným uživatelem v Pardubickém kraji?
- 2) Jaká negativa doprovází práci sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem?
- 3) Motivují sociální pracovníci uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace?
- 4) Mají sociální pracovníci domů na půl cesty v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami?
- 5) Jakým způsobem ovlivňuje specifčnost mladých dospělých přicházejících z institucionální péče práci sociálního pracovníka v rámci integrace bývalých chovanců na pracovní trh?
- 6) Jaké další aktivity kromě základních nabízených činností domů na půl cesty zajišťují sociální pracovníci v rámci integrace uživatelů na pracovní trh?

4.3 Metodologie, cílová skupina a organizace výzkumného šetření

Vzhledem ke stanoveným cílům a celkové koncepci diplomové práce byla zvolena **kvalitativní metodologie**, prostřednictvím které snáze postihneme specifčnost individuální sociální práce s nezaměstnanými uživateli.

Kvalitativní výzkum můžeme chápat jako „*jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10). Zastánci kvalitativního výzkumu poukazují, že za čísla se „ztrácí“ člověk a mnohem důležitější je význam, který zprostředkovává člověk, jehož se výzkum týká (Gavora, 2000, s. 31). Cílem kvalitativního výzkumu je proto přispět k pochopení celkového kontextu, nejedná se o pouhé zjišťování, kolikrát a jak často se daný jev vyskytuje, ale kvalitativní přístup se zabývá otázkami *jak* a *proč* (Barker, 1999, s. 8). Užití kvalitativního

výzkumu v mé diplomové práci je žádoucí, neboť skrze kvalitativní výzkum se nám dostává *porozumění* zkoumanému jevu, na který je nahlíženo v autentickém prostředí a je tak vytvářen jeho obraz v co možná nejkomplexnější podobě, včetně jeho vztahů s dalšími aspekty apod. (Reichel, 2009, s. 40). Záměrem výzkumníka kvalitativního výzkumu je „*za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“ (Švaříček, Šeďová et al., 2014, s. 17). Podstata realizace kvalitativního výzkumu spočívá v široce rozprostřeném sběru dat, po jejichž shromáždění začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, jež se v těchto datech vyskytují. Výstupem kvalitativního výzkumu je následně „*formulování nové hypotézy či teorie.*“ (Švaříček, Šeďová et al., 2014, s. 24). Výhodou, kterou lze spatřovat v kvalitativním výzkumu, je hlubší a delší kontakt se zkoumaným prostředím (Reichel, 2009, s. 40).

Pro potřeby výzkumného šetření byl použit **strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami**. Rozhovor patří mezi nejvýhodnější, ale zároveň nejobtížnější metody pro získání kvalitativních dat. Pro jeho zvládnutí jsou totiž potřebné nejen sociální dovednosti a schopnost pozorovat, ale i jistá míra citlivosti. Rozhovor jako výzkumná metoda je „*takový rozhovor, který je moderovaný a prováděný s určitým cílem a účelem výzkumné studie.*“ (Miovský, 2006, s. 155-156). Pokud uvažujeme o strukturovaném rozhovoru, musíme uvést, že se jedná o rozhovor, v němž jsou určeny otázky i pořadí, ve kterém budou kladeny (Reichel, 2009, s. 112). Má pevně dané schéma, které neumožňuje příliš velké změny či úpravy, což je jeho nevýhodou (Miovský, 2006, s. 162). Naopak výhodou strukturovaného rozhovoru je skutečnost, že pořizovaná data lze mnohem lépe vyhodnotit, jelikož mají tematicky srovnatelnou strukturu i rozsah (Reichel, 2009, s. 112).

V rámci výzkumného šetření bylo využito i **případových studií, neboli** tzv. kazuistik, jejímž smyslem je dle Švaříčka a Šeďové et al. (2014, s. 97) „*velmi podrobné zkoumání a porozumění jednomu nebo několika málo případů.*“ Základem případového šetření je pak sběr skutečných dat vztahujících se k objektu výzkumu – případu (Švaříček, Šeďová et al., 2014, s. 97). Kazuistika je, jak tvrdí Hučík a Hučíková (2009, s. 13-14), metodou, prostřednictvím které „*sa zhromažďujú, analyzujú všetky dostupné písomné materiály a systematicky sa podrobne skúma jednotlivec [...].*“ Při sledování individuálního případu v kazuistice poznáme specifický, jednotlivý případ odlišný od ostatních, ale zároveň můžeme pozorovat znaky, které jsou typické pro určitý obecný problém (Hučík, Hučíková, 2009, s. 13-14). Při realizaci případových studií je důležité, aby případ byl zprostředkován v určité vymezené hranici a v daném kontextu. „*Musí být explicitně vyjádřeno, co je vlastně případovou studií zamýšleno,*

čemu má sloužit.“ (Miovský, 2006, s. 97). Případové studie diplomové práce zaměřené na výkon činností sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem v praxi tak zprostředkovávají osobní a rodinnou anamnézu a průběh spolupráce v domě na půl cesty.

Pro lepší organizaci dat z výzkumného šetření bude využito **rámcové analýzy**, která se skládá z organizace – roztřídění a redukce a následné interpretace – popisné zprávy zkoumané oblasti. „*Postup je založen na tabulkové metodě a vychází z odhalených témat a kategorií, jež usnadňují organizaci a klasifikaci dat.*“ (Hendl, 2016, s. 221).

Cílovou skupinu v případě **rozhovorů** tvořilo osm sociálních pracovníků domů na půl cesty v Pardubickém kraji, přičemž z každého DPC byl zrealizován rozhovor se dvěma sociálními pracovníky. **Cílová skupina případových studií** byla tvořena šesti uživateli konkrétního domu na půl cesty v Pardubickém kraji.

Rozhovory byly zrealizovány v období od března do května roku 2017 v domech na půl cesty v Pardubickém kraji. Telefonicky byli osloveni vedoucí jednotlivých domů na půl cesty. Byl sdělen záměr diplomové práce společně s žádostí o spolupráci, požádáno bylo o předání kontaktu na sociální pracovníky, kteří by se dle časových možností mohli rozhovorů zúčastnit. S konkrétními sociálními pracovníky byly následně domluveny termíny jednotlivých rozhovorů. Rozhovory podle předem připravených otázek byly se souhlasem sociálních pracovníků nahrávány na diktafon s příslibem zachování anonymity. Po nahrávání a přepisu byly rozhovory smazány. Pro potřeby výzkumného šetření byly stanoveny otázky:

- „*Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?*“
- „*Jaké je Vaše vzdělání?*“
- „*Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?*“
- „*Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?*“
- „*Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?*“
- „*Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?*“
- „*Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?*“
- „*Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.?*“
- „*Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?*“

- „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“
- „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“
- „Poskytuje Váš dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“
- „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“
- „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“
- „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

Jednotlivé případy **případových studií** byly vybrány s ohledem na požadované specifikum – uživatelé usilující o integraci na pracovní trh. Bylo zvoleno šest případů uživatelů, kteří v domě na půl cesty s větší či menší podporou sociálního pracovníka pracovali na hledání zaměstnání.

4.4 Výsledky výzkumného šetření

Výsledky výzkumného šetření jsou tvořeny dvěma částmi. V první části **A** je proveden rozbor rozhovorů sociálních pracovníků domů na půl cesty v Pardubickém kraji. Záměrem bylo objasnit výkon jednotlivých činností sociálních pracovníků při práci s nezaměstnaným uživatelem a úskalí, která je doprovází.

Ve druhé části **B** jsou uvedeny případové studie bývalých uživatelů konkrétního domu na půl cesty v Pardubickém kraji. Podstatou případových studií bylo přiblížit výkon činností sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem v praxi.

A – ROZHOVORY SE SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY DOMŮ NA PŮL CESTY V PARDUBICKÉM KRAJI

V rámci výzkumného šetření byly provedeny rozhovory s osmi sociálními pracovníky domů na půl cesty v Pardubickém kraji. Vzhledem k malému zastoupení sociální služby v kraji byly v každém domě na půl cesty uskutečněny rozhovory se dvěma sociálními pracovníky. Přepisy jednotlivých rozhovorů jsou uvedeny v přílohách diplomové práce jako Příloha 2, Příloha 3, Příloha 4, Příloha 5, Příloha 6, Příloha 7, Příloha 8 a Příloha 9.

Klíčovými kategoriemi, dle kterých byly zpracovány jednotlivé otázky rozhovoru, byly:

- délka praxe v domě na půl cesty;
- dosažené vzdělání;
- motivace pracovníků k výkonu povolání;
- nejdůležitější aspekt při práci s nezaměstnaným uživatelem;
- způsob rozvíjení sociálních dovedností u nezaměstnaných uživatelů;
- způsob realizace a konkrétní činnosti v rámci pracovní terapie;
- negativa doprovázející pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem;
- způsob realizace doprovázení uživatelů;
- možná úskalí doprovázení;
- motivace uživatelů k rekvalifikaci;
- spolupráce s úřady práce, agenturami práce a externími firmami;
- specifické programy, projekty jednotlivých domů na půl cesty;
- specifická péče uživatelů z institucionální péče v rámci práce sociálních pracovníků při integraci na pracovní trh;
- úskalí integrace uživatelů na trh práce.

Pro zpracování jednotlivých kategorií a odpovědí byla využita rámcová analýza. Klíčové kategorie a výstupy rozhovorů jsou tak uvedeny v tabulkách č. 4, č. 5, č. 6, č. 7, č. 8 a č. 9.

Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R1 DPC Pardubice	R2 DPC Pardubice	R3 DPC Žamberk	R4 DPC Žamberk
Délka praxe	3 roky.	3 roky.	7 let.	Necelý rok.
Dosažené vzdělání	Vysokoškolské – Bc.	Vyšší odborné.	Vyšší odborné.	Vyšší odborné.
Motivace	Pomoc mladým lidem v nepříznivé životní situaci, potřebná práce.	Snaha pomoci lidem, kteří prošli ústavní péčí, podpora lidem z výkonu trestu – neplatit za chybu celý život.	Pomoc mladým lidem, práce s lidmi, dobrý pocit z práce, pestrost práce.	Pomáhat, dávat šanci.
Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R5 DPC Květná Zahrada	R6 DPC Květná Zahrada	R7 DPC Hrochův Týnec	R8 DPC Hrochův Týnec
Délka praxe	12 let.	Necelý rok.	Rok.	2 roky.
Dosažené vzdělání	Vysokoškolské.	Bakalářské.	Vyšší odborné a bakalářské.	Magisterské.
Motivace	Potřebnost práce s cílovou skupinou.	Výzva.	Pomoc mladým lidem, ukázat jim svět za zdmi ústavu.	Pomoc mladým lidem bez rodinného zázemí.

Tabulka č. 4 Klíčové kategorie – délka praxe v domě na půl cesty, dosažené vzdělání, motivace pracovníků k výkonu povolání.

Z uvedených údajů vyplývá, že nejkratší praxe sociálního pracovníka v domě na půl cesty je necelý rok, nejdelší naopak dvanáct let. Sociální pracovníci dosahují ve většině případů vysokoškolského vzdělání, výjimkou není ale ani vzdělání vyšší odborné. V oblasti motivace k výkonu povolání sociálního pracovníka v DPC respondenti uváděli především pomoc mladým lidem. „*Mojí motivací k výkonu profese je možnost svou práci pomáhat mladým lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Vidím ji jako smysluplnou a v dnešní době čím dál více potřebnou.*“ (Rozhovor č. 1).

Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R1 DPC Pardubice	R2 DPC Pardubice	R3 DPC Žamberk	R4 DPC Žamberk
Nejdůležitější aspekt	Zmapovat schopnosti a dovednosti, vyhodnotit, zda je uživatel připraven na nástup do zaměstnání.	Základní stabilizace, motivace.	Motivace, odhad možností a schopností ze strany uživatele, podpora vůle a pracovitosti.	Motivace k nalezení práce.
Rozvoj sociálních dovedností	Individuálně – vedení rozhovorů a telefonních rozhovorů, jak se chovat na přijímacích pohovorech, nácvik psaní životopisů a motivačních dopisů, nácvik dovedností pro zlepšení motoriky.	Individuálně prostřednictvím sociálních dílen – různá témata – nácvik telefonických hovorů a jednání s pracovníky úřadů, trénink jemné motoriky.	Příklady na sobě samých, rozhovory.	Pracovní terapií v domě na půl cesty.
Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R5 DPC Květná Zahrada	R6 DPC Květná Zahrada	R7 DPC Hrochův Týnec	R8 DPC Hrochův Týnec
Nejdůležitější aspekt	Praktické získávání pracovních návyků. Důslednost.	Brát v potaz jeho dosavadní pracovní zkušenosti. Vzbudit zájem, pracovat na tom, aby chtěl pracovat.	Motivace – zajít si na ÚP, ke spolupráci s pracovníky ÚP, motivace k práci a ke kontaktování firmy.	Motivace při hledání práce. Adekvátní posouzení možností s ohledem na vzdělání a obor práce.
Rozvoj sociálních dovedností	Prostřednictvím pracovní terapie, sezeními s uživateli.	V rámci komunikace s uživateli.	Socioterapeutické činnosti, společná sezení klientů.	Společnými setkáními klientů.

Tabulka č. 5 Klíčové kategorie – nejdůležitější aspekt při práci s nezaměstnaným uživatelem, způsob rozvíjení sociálních dovedností u nezaměstnaných uživatelů.

V odpovědi na otázku „*Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?*“ se většina sociálních pracovníků shodla, že nejdůležitější je motivace. „*Motivovat jej k tomu, aby si zašel na úřad práce a spolupracoval s nimi. Motivovat jej k tomu, že má pracovat, a ne být závislý na sociálních dávkách. Dále jej motivovat, aby zavolal do firmy, případně si tam zašel.*“ (Rozhovor č. 7). Dále byly zmíněny i skutečnosti jako základní stabilizace uživatele a podpora vůle a pracovitosti.

Sociální pracovník DPC Květná Zahrada uvedl, že nejdůležitější je brát ohled na dosavadní pracovní zkušenosti. Důležité je také vzbudit zájem, aby uživatel pracovat chtěl. Druhý sociální pracovník Květné Zahrady se vyjádřil podobně, to nejdůležitější při práci s nezaměstnaným uživatelem je pro něj praktické získávání pracovních návyků s důrazem na důslednost. „*Takový pragmatický přístup, který směřuje k jeho opravdovému uplatnění na trhu práce. Žádný moc velký povídání, žádný moc velký vysvětlování, ale praktický získávání pracovních návyků a důslednost. To jsou ty nejdůležitější věci.*“ (Rozhovor č. 5).

Objevil se i názor, že nejdůležitější je zmapování schopností a dovedností uživatele „*Podle mě je velmi důležité správně zmapovat jeho schopnosti a dovednosti, zda je uživatel skutečně připravený na nástup do zaměstnání.*“ (Rozhovor č. 1). Obdobný názor měli i dva další pracovníci, kteří zmínili posouzení možností uživatele. „*Motivace při hledání práce a adekvátní posouzení možností s ohledem na vzdělání a obor práce.*“ (Rozhovor č. 8). „*Motivace a odhad možností a schopností z jeho strany. Podpora vůle a pracovitosti.*“ (Rozhovor č. 3).

Sociální dovednosti uživatelů jsou v domech na půl cesty Pardubického kraje zdokonalovány především prostřednictvím pracovní terapie a společnými setkáními uživatelů – rozhovory.

Sociální pracovníci DPC Pardubice uvedli i konkrétní činnosti, které jsou u uživatelů rozvíjeny individuálně. „*S každým uživatelem rozvíjíme jeho sociální dovednosti individuálně pomocí nácviků (vedení rozhovorů a telefonních hovorů, jak se chovat na přijímacích pohovorech, nácvik psaní životopisů a motivačních dopisů, nácvik dovedností pro zlepšení motoriky, fantazie a podobně).*“ (Rozhovor č. 1). „*Samozřejmě v individuálním plánování u každého uživatele zvlášť a pak také máme tzv. sociální dílny. Na sociální dílny uživatelé chodí od pondělí do středy od 8:00 – 12:00 hodin. Zde je různý program na různá témata např.*

trénink jemné motoriky – tvoření manuálně, nácvik telefonických hovorů, jednání s úřady atd.“ (Rozhovor č. 2).

Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R1 DPC Pardubice	R2 DPC Pardubice	R3 DPC Žamberk	R4 DPC Žamberk
Pracovní terapie	Nácviky dovedností – vedení rozhovorů a telefonních hovorů, jak se chovat na přijímacích pohovorech, nácvik psaní životopisů a motivačních dopisů, nácvik dovedností pro zlepšení motoriky, doprovody a informační konzultace pro zlepšení orientace na trhu práce a finanční gramotnosti. Pracovní terapie probíhá od pondělí do středy od 8.00 do 12.00 hod.	Vaření, manuální činnosti, nácvik telefonických a pracovních pohovorů.	Výtvarné činnosti, práce na zahradě a kolem domu, úklidy. Pracovní terapie probíhá od pondělí do čtvrtka od 9.00 do 12.00 hod.	Práce na zahradě, ruční práce. Pracovní terapie probíhá od pondělí do čtvrtka od 9.00 do 12.00 hod.
Negativa pracovní terapie	Chybí správná motivace uživatele.	Nechuť k práci, lenost, nedostatek trpělivosti a udržení pozornosti.	Dochvilnost klientů.	Neochota vykonávat zadanou práci, neúčast klientů.
Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R5 DPC Květná Zahrada	R6 DPC Květná Zahrada	R7 DPC Hrochův Týnec	R8 DPC Hrochův Týnec
Pracovní terapie	Práce na statku – od jednoduchých činností ke složitějším – práce	Úklid kolem zvířat, stájí a domu na půl cesty. Stavební práce, pomoc v kuchyni. Úklid	Úklidy společných prostor, pomoc správci se sekáním dřeva, stěhováním	Úklid, vaření, práce na pozemku domu na půl cesty. Pracovní terapie probíhá každý

Pracovní terapie	s jednoduchými stroji, křovinořezem, pomoc v kuchyni. Pracovní terapie probíhá každý den tři hodiny dopoledne a tři hodiny odpoledne.	vnitřních prostor, chystání akcí DPC, možné je i obsluhování na akcích. Pracovní terapie – každý den tři hodiny dopoledne a tři odpoledne.	nábytku.	všední den od 9.00 hod.
Negativa pracovní terapie	Nedostatečná motivovanost klientů.	Nechuť pracovat.	Zapojení se do aktivity ve stanovenou dobu. Splnění činnosti bez většího zájmu.	Nedostatečná motivace.

Tabulka č. 6 Klíčové kategorie – způsob realizace a konkrétní činnosti v rámci pracovní terapie, negativa doprovázející pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem.

Sociální pracovníci Domu na půl cesty Pardubice se v rámci pracovní terapie s uživateli věnují zejména vaření, manuálním činnostem a nácviku dovedností potřebných pro uplatnění na trhu práce – nácvik telefonických a pracovních pohovorů, vhodné chování na pracovních pohovorech, nácvik psaní životopisů a motivačních dopisů. Věnují se ale i doprovodům uživatele na konkrétní místo a podávání informací pro zlepšení orientace na trhu práce a finanční gramotnosti. Pracovní terapie zde probíhá od pondělí do středy od 8.00 do 12.00 hodin.

Pracovní terapie v Domě na půl cesty Žamberk se koná od pondělí do čtvrtka vždy od 9.00 do 12.00 hodin. Náplní jsou výtvarné činnosti a ruční práce, úklidy a práce na zahradě domu na půl cesty.

Sociální pracovníci Domu na půl cesty Květná zahrada uvedli, že podstatou pracovní terapie je v jejich DPC práce na statku, kde se uživatelé mohou dostat k činnostem jako je úklid stájí, práce s jednoduchými stroji, práce s křovinořezem, stavební práce, pomoc v kuchyni a podílení se na přípravě společenských akcí, přičemž je postupováno od jednodušších činností ke složitějším. V tomto domě na půl cesty pracovní terapie probíhá každý den tři hodiny dopoledne a tři hodiny odpoledne.

Pracovní terapie v Domě na půl cesty v Hrochově Týnci spočívá v úklidu, vaření a práci na pozemku domu na půl cesty. Probíhá každý všední den od 9.00 hod.

Pokud jde o negativa, se kterými se lze při pracovní terapii setkat, uváděli respondenti ve většině případů nedostatečnou motivovanost. „Největší úskalí je v tom, když není uživatel správně namotivován, nebo motivaci jen předstírá. Takový uživatel si neodnese ze setkání s pracovníkem vůbec nic a veškeré snahy bojkotuje.“ (Rozhovor č. 1). Sociální pracovník DPC Pardubice poukazyval i na – „Nechuť k práci nebo lenost cokoliv dělat, často nemají trpělivost, udržení pozornosti.“ (Rozhovor č. 2). Další úskalí pracovní terapie uvedli sociální pracovníci DPC Žamberk, jednalo se o dochvilnost uživatele (rozhovor č. 3) či jeho úplná absence na pracovní terapii. „Nyní ne, ale může se stát, že uživatel nepřijde (zaspí), nebo nechce danou práci dělat.“ (Rozhovor č. 4). V obdobném duchu se vyjádřil i respondent z DPC Hrochův Týnec: „U některých klientů je problém se zapojením se v době, která je určena řádem. Většina si svůj úklid nějak splní a je jim jedno s jakým výsledkem.“ (Rozhovor č. 7).

Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R1 DPC Pardubice	R2 DPC Pardubice	R3 DPC Žamberk	R4 DPC Žamberk
Výkon doprovázení	Doprovod na místo, po cestě probírání detailů setkání. Psychická podpora – zásah jen v případě nutnosti. Důraz na samostatnost uživatele.	Individuálně. Jednání na uživateli. Zásah jen v případě nutnosti – nepochopení informací, nevhodné chování úředníka. Před jednáním probírání situace. Doprovod na pracovní pohovory není běžný – max. jako opora.	Individuálně. Doprovod tam, kam uživatel potřebuje, připravení na situaci, která nastane. Dopravy neprobíhají často.	Doprovod na dané místo, předem ozřejmění situace, která uživatele čeká, záležitost si uživatel vyřizuje sám, pomoc pouze v případě, pokud situaci nezvládá.
Možná úskalí doprovázení	Žádná.	Pracovník si musí uvědomovat své kompetence a kompetence uživatele – uživatel si musí zvyknout řešit záležitosti sám.	Žádná.	Žádná.

Motivace k rekvalifikaci	Spíše ne – nezájem uživatelů.	Spíše ne – uživatelé bez zájmu.	Ano. Jednání je ale v rukou uživatele.	V případě zájmu uživatele.
Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R5 DPC Květná Zahrada	R6 DPC Květná Zahrada	R7 DPC Hrochův Týnec	R8 DPC Hrochův Týnec
Výkon doprovázení	Doprovod není tak častý. S uživatelem probírá obsah jednání, které ho čeká. Záležitost si vyřizuje sám, ve výjimečném případě i pomoc při jednání.	Doprovod především na úřad práce (první návštěva) – probíráno, co bude předmětem jednání, na co by se uživatel měl zeptat. Doprovod na pracovní pohovor není častý.	Doprovod hlavně na úřady práce. Pomoc s vyplněním dokumentů, kam jít. Důraz na samostatnost – pracovník většinou do kanceláře nechodí.	Při jednáních je uživatel sám, na doprovod využíváme vlastní auto.
Možná úskalí doprovázení	Nespolehlivost uživatele – zapomene termín.	Žádná.	Uživatelé z různých krajů – doprovod na úřad práce do místa trvalého bydliště.	Neochota zaměstnanců ÚP.
Motivace k rekvalifikaci	Ano, prostřednictvím možnosti zlepšit si své finanční možnosti.	Ano, důraz na přání uživatele, vysvětlení co je rekvalifikace, co obnáší a přínosy do budoucna.	Rozhovorem, informace na nástěnce.	Ano, v případě nabídky úřadu práce. Prostřednictvím rozhovoru vysvětlen pojem rekvalifikace a možnosti pro následné pracovní uplatnění.

Tabulka č. 7 Klíčové kategorie – způsob realizace doprovázení uživatelů, možná úskalí doprovázení, motivace uživatelů k rekvalifikaci.

V odpovědi na otázku „*Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.?*“ čtyři sociální pracovníci zmínili, že do jednání v rámci doprovázení uživatele zasahují pouze v případě nutnosti, přičemž před samotnou schůzkou je s uživatelem probírána nadcházející situace. „*Uživatele doprovodíme na dané místo, předem si řekneme, co ho bude čekat, poté si záležitost vyřídí sám – pokud nezvládá,*

můžeme opět pomoci.“ (Rozhovor č. 4). Důraz na ozřejnění nadcházející situace uživateli uvedli ještě další dva respondenti (Rozhovor č. 3, Rozhovor č. 6).

Dva sociální pracovníci poukázali na skutečnost, že doprovázení uživatele není až tak časté (Rozhovor č. 3, Rozhovor č. 5). Jiní dva respondenti uvedli, že doprovod často poskytují na úřad práce (Rozhovor č. 6, č. 7). Jedná se o první návštěvy úřadu práce (Rozhovor č. 6). Doprovázení přímo na pracovní pohovor není běžnou praxí u dvou sociálních pracovníků (Rozhovor č. 2, Rozhovor č. 6). Úplnou samostatnost při jednání prosazují sociální pracovníci DPC Hrochův Týnec. *„Klienty doprovázíme především na úřady práce. Jde tam s nimi sociální pracovník, který jim pomůže s vyplněním dokumentů, poradí, kam jít. Snažíme se, aby si uživatelé vše potřebné vyřídili sami, takže do kanceláře s nimi většinou pracovník nechodí. V případech vzdálenějších míst využíváme služebního automobilu.*“ (Rozhovor č. 7).

Doprovázení uživatele může zkomplikovat samotná nespolehlivost uživatele. *„Úskalí spatřuji v tom, že uživatelé mohou zapomenout na termín schůzek. Samozřejmě pokud pracovník o schůzce ví, může ji nepřímo uživateli připomenout, důležitá je ale jejich samostatnost“.* (Rozhovor č. 5). Dle respondenta z DPC Pardubice je možným úskalím doprovázení přílišné přebírání odpovědnosti za uživatele. *„Někdy se uživatelé stydí, tak se snažíme chovat co nejméně nápadně pro okolí. Dále bych řekla, že by si zde měl pracovník uvědomovat své kompetence a kompetence uživatele, aby nedošlo k tomu, že pracovník převezme iniciativu příliš nebo brzy – uživatel si zvyká, že to za něho někdo vyřeší. Nebo se může stát, že uživatel řekne: já jsem si to chtěl vyřešit sám. Nebo se může cítit trapně. Celkově si myslím, že při doprovázení by měl pracovník zkusit udržet příjemnou atmosféru a držet se zpátky, aby z toho měl uživatel pozitivní zkušenost a nebál se později jít něco řešit sám. Což může být někdy těžké, obzvlášť jsou-li to nepříjemné věci, jako např. přestupky, soudy.“* (Rozhovor č. 2).

Sociální pracovník DPC Hrochův Týnec považuje za úskalí, které doprovázení komplikuje, neochotu pracovníků úřadu práce (Rozhovor č. 8). Druhý respondent DPC Hrochův Týnec poukázal na problematiku rozmanitosti trvalých pobytů uživatelů při evidenci na úřadu práce. *„Největším problémem je, že k nám chodí klienti s různých krajů ČR a musí se s nimi jet na úřad práce v místě jejich bydliště. Jsou to dlouhé hodiny na cestě a vyřizování. Přitom jde jen o to, aby se uživatel zaregistroval, a žádá o přeřazení na ÚP k nám.“* (Rozhovor č. 7).

Pokud jde o motivaci uživatelů k využití nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace, uvedli sociální pracovníci DPC Pardubice, že se nejedná o jejich běžnou praxi, neboť uživatelé nemají o rekvalifikace zájem (Rozhovor č. 1, Rozhovor č. 2). Ostatní sociální pracovníci v případě zájmu uživatele k využívání rekvalifikace motivují, a to prostřednictvím rozhovoru a informacemi zpřístupněnými na nástěnce DPC (Rozhovor č. 7), rozhovoru – objasněním výhod pro budoucí pracovní uplatnění (Rozhovor č. 5, Rozhovor č. 6, Rozhovor č. 8).

Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R1 DPC Pardubice	R2 DPC Pardubice	R3 DPC Žamberk	R4 DPC Žamberk
Spolupráce	Úřad práce – komunikace v zájmu uživatele, pokud je potřeba. Spolupráce s agenturou práce – zaslání životopisu uživatele.	Úřad práce individuálně u jednotlivých uživatelů. Agentury práce – ano – zaslání nabídek agenturou, upřednostnění uživatelů DPC.	Spolupráce s firmami, které jsou zaměřené na sociální služby – proplácení rekvalifikačních kurzů. Předání kontaktu na firmy uživatelům, komunikace s firmami.	Spolupráce s firmou Medexa na bázi telefonické komunikace.
Programy, projekty	V rámci organizace projekt „Život na zkoušku II“ – zapojení i uživatelů DPC.	„Život na zkoušku II.“	Ne.	Žádný. Využíváme projektu „Chci pracovat II“ od firmy Medexa.
Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R5 DPC Květná Zahrada	R6 DPC Květná Zahrada	R7 DPC Hrochův Týnec	R8 DPC Hrochův Týnec
Spolupráce	Ano – úřad práce, poskytnutí finančních prostředků na zaměstnání – veřejně prospěšné práce. Externí firmy – posílání zapracovaných uživatelů na půlroční stáže.	Úřad práce. Externí firmy – půlroční stáže.	Kontakt na pracovní agenturu – neochota zaměstnávat uživatele z DPC. Externí firmy – příležitostné nabídky práce. Konkrétní podnikatel zaměstnává uživatele DPC.	Spolupráce s firmou v blízkém okolí. Příležitostné nabídky od firem.

Programy, projekty	„Prostupné zaměstnávání“ – 4 fáze: pracovní terapie, zaměstnávání v rámci sociálního podniku, půlroční stáže a poslední fáze – vstup na volný trh práce.	Ve fázi příprav – setkávání uživatelů, zaměřené bloky na různá témata.	Žádný.	Žádný.
---------------------------	--	--	--------	--------

Tabulka č. 8 Klíčové kategorie – spolupráce s úřady práce, agenturami práce a externími firmami, specifické programy, projekty jednotlivých domů na půl cesty.

Pokud jde o spolupráci s úřadem práce, agenturami práce či externími firmami, uvedli sociální pracovníci DPC Pardubice, že s úřadem práce jednájí individuálně v zájmu jednotlivých uživatelů. Spolupráci jako takovou mají uzavřenou s pracovní agenturou, z jejíž strany přichází snaha k upřednostnění nezaměstnaného uživatele DPC při obsazování pracovního místa. *„S úřadem práce komunikujeme individuálně dle potřeby u jednotlivých uživatelů. Co se týče agentur práce, máme dobrou zkušenost s pár pracovními agenturami, kde nám třeba posílají nabídky na telefon, nebo chtějí, aby naši uživatelé napsali do emailu při žádosti o práci, že jsou z domu na půli cesty, a personalisté je zkusí upřednostnit. Tato spolupráce celkem pěkně funguje.“* (Rozhovor č. 2).

S úřadem práce mají ale navázanou spolupráci sociální pracovníci z Květné Zahrady, spolupráce je pro ně významná, neboť úřad práce domu na půl cesty poskytuje finanční prostředky na zaměstnávání uživatelů. Důležitá je pro sociální pracovníky Květné Zahrady i udržování dobré spolupráce s externími firmami, kam v rámci svého programu uživatele posílají na stáže. *„Ano, úřad práce je náš hlavní partner, poskytuje nám finanční prostředky na zaměstnávání v rámci veřejně prospěšných prací. S externími firmami máme uzavřenou smlouvu. Posíláme do nich již zapracované uživatele na půlroční stáže. Jedná se o soukromé firmy stavební, komunální služby jako je třeba svitavské Lipo až po jiné organizace neziskové, kam můžeme uživatele vyslat, pokud si chtějí udělat i rekvalifikaci na pracovníka v sociálních službách.“* (Rozhovor č. 5).

V odpovědích ostatních pracovníků se objevovala zejména spolupráce s externími firmami. Sociální pracovníci DPC Žamberk uvádí kooperaci s firmami, které se zaměřují na

sociální služby. Pracovníci předávají uživatelům na firmu kontakt. „*Spolupracujeme s firmami, které pomáhají s uplatněním na trhu práce proplacením rekvalifikačních kurzů apod. Jsou zaměřené přímo na sociální služby. Na tyto firmy předáváme klientům kontakt a dále poté i my komunikujeme s pracovníky firem, pokud je to potřeba.*“ (Rozhovor č. 3). Sociální pracovníci DPC Hrochův Týnec uvedli, že mají navázanou spolupráci s firmou v blízkém okolí, která uživatele zaměstnává, příležitostně se s nabídkou práce ozvou i jiné firmy. Mohou využít i kontaktu na pracovní agenturu, která ale již nechce uživatelům DPC zaměstnání zprostředkovávat (Rozhovor č. 7).

Specifické programy nebo projekty, které by usnadnily integraci uživatelů na pracovní trh, poskytuje DPC Květná Zahrada. Jedná se o tzv. „*Prostupné zaměstnávání*“. „*Máme vypracovaný program prostupného zaměstnávání, který má čtyři fáze. Začíná pracovní terapií a končí odchodem na volný trh práce. Druhá fáze je zaměstnávání u nás v rámci našeho sociálního podniku a při pomocných pracích kolem údržby domu na půl cesty. Třetí fáze jsou potom půlroční stáže v partnerských firmách, se kterými máme smlouvu, a poslední fáze je tedy vstup na volný trh práce. Jedná se o propracovaný program, který v našem domě na půl cesty máme.*“ (Rozhovor č. 5).

Druhý respondent DPC Květná Zahrada uvedl, že připravují bloky, v jejichž rámci by se s uživateli věnovali různým tématům. „*Hlavně se ale chystáme pořádat tematicky zaměřené bloky, které by jim měly pomoci k tomu, aby došlo k umístění na pracovní trh, nebo když už si práci seženou, tak aby si ji i udrželi, tzn. zaměřit se s nimi na pracovní práva, na co mají nárok jako zaměstnanci, co se od nich očekává, jaké mají povinnosti, nebo třeba vyznat se ve výplatní pásce, vědět, co to obnáší být zaměstnancem, až po nějaké základy asertivity nebo jak vycházet s nadřízenými a ostatními zaměstnanci. Bloky s takovými tématy, které se zatím chystáme realizovat, protože vnímáme, že tato témata jsou pro uživatele potřebná, jelikož jsou často jako nepopsaný list.*“ (Rozhovor č. 6).

Sociální pracovníci domu na půl cesty Pardubice uvedli, že se uživatele snaží zapojit do projektu „*Život na zkoušku II.*“, který je ale projektem organizace, jež dům na půl cesty zařizuje, nikoliv samotného DPC. Respondent z DPC Žamberk sdělil, že využívají projektu „*Chci pracovat II*“ od firmy Medexa, jinak stejně jako dům na půl cesty Hrochův Týnec žádný vlastní program neposkytují.

Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R1 DPC Pardubice	R2 DPC Pardubice	R3 DPC Žamberk	R4 DPC Žamberk
Specifičnost uživatelů z institucionální péče v rámci integrace na pracovní trh	U uživatele z ústavní výchovy – práce pracovníka delší a složitější. Pracovník musí zmapovat vše, co uživatel zná a umí, o čem neví nic. Nejde jen o hledání práce, ale i o přípravu – práce na tom, aby byl uživatel práce schopný.	Práce na základní stabilizaci – mladí dospělí bez financí. Práce na pochopení reality – vysvětlení potřebnosti práce, chování k penězům, typy smluv, pracovněprávní vztahy, evidenci na úřadu práce, sankce.	Důraz na dodržování hodnot „běžné“ společnosti – u uživatelů z ústavní výchovy problém.	Náročnější práce – více času, např. časté doprovody na úřady práce – časová rezerva.
Úskalí integrace na pracovní trh	Rasové předsudky, nízké dosažené vzdělání, problémy s přijímáním autorit, nepřipravenost na pracovní zařazení, nemotivovanost pracovat.	Nízké vzdělání, nízká míra motivace.	Vzdělání uživatele, málo praxe, psychiatrické obtíže uživatelů.	Vzdělání, psychický stav uživatele.
Respondenti → Klíčové kategorie ↓	R5 DPC Květná Zahrada	R6 DPC Květná Zahrada	R7 DPC Hrochův Týnec	R8 DPC Hrochův Týnec
Specifičnost uživatelů z institucionální péče v rámci integrace na pracovní trh	Žádné pracovní návyky – ukázat co práce obnáší.	Náročnější práce – uživatelé navyklí na péči ústavu – samostatné jednání je problém. Působení na samostatnost uživatelů, podněcování k činnostem.	Komplikace při práci - uživatelé z ústavu nechtějí dodržovat pravidla, potřebná větší motivace – aby neusilovali jen o vyřízení dávek.	Motivace k hledání a setrvání v práci.
Úskalí integrace na pracovní trh	Bez získání pracovních návyků – selhání uživatelů.	Odhad vlastních možností, chybí vytrvalost.	Neochota uživatelů.	Nezájem pracovat.

Tabulka č. 9 Klíčové kategorie – specifická uživatelská z institucionální péče v rámci práce sociálních pracovníků při integraci na pracovní trh, úskalí integrace uživatelů na trh práce.

V odpovědích na otázku č. 13 – *„Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“* poukazovali respondenti ve většině případů na náročnost práce s uživateli z ústavní péče.

Respondent z DPC Pardubice uvedl, že u mladých dospělých přicházejících z institucionální výchovy je třeba více pracovat na základní stabilizaci, neboť takoví jedinci často nemají finance. Peníze, které jim dal ústav, bezhlavě utratí. Je nutné jim objasnit, proč vůbec práci potřebují a jak se chovat k penězům. Vysvětlují se jim rovněž pracovní právní vztahy, typy smluv, evidence na úřadu práce a sankční postihy – více práce na pochopení reality (Rozhovor č. 2).

Druhý sociální pracovník DPC Pardubice poukázal na zmapování znalostí a dovedností uživatele – odhalení nedostatků. Následná práce s uživatelem se odvíjí zejména od přípravy jedince na zaměstnání. *„Ovlivňuje ji víc než dost. U člověka, který nemá ponětí, jak to v samostatném životě chodí, nemá ani základní finanční gramotnost a do této doby neměl žádné povinnosti, je zařazení na pracovní trh složitější a delší. Pracovník musí zmapovat, co všechno uživatel zná, co umí a o čem nemá ani ponětí. Poté spolu pracují na tom, aby byl vůbec práce schopný a nezačal si na problémy plynoucí z jeho nevědomosti. Nejde tedy jen o hledání práce, ale o přípravu, které kolikrát trvá několik let, ale pracovník na to má jen pár měsíců.“* (Rozhovor č. 1).

Sociální pracovník DPC Květné Zahrady, kde se pracovní terapie odehrává formou práce na statku, řekl, že problém představují nulové pracovní návyky. Mladým dospělým z ústavní péče je třeba ukázat, co práce sama o sobě obnáší (Rozhovor č. 5). Zmíněna byla i práce na samostatnosti uživatele při práci (Rozhovor č. 6).

Respondent z DPC Žamberk v rámci rozhovoru sdělil, že důraz u takových uživatelů je kladen na dodržování norem společnosti (Rozhovor č. 3). Uživatelé z ústavní výchovy vyžadují v některých případech také doprovázení sociálním pracovníkem, neboť jsou v množství věcí neznalí (Rozhovor č. 4).

Práce sociálních pracovníků domů na půl cesty se v případě jedinců přicházejících z ústavní péče odvíjí často od motivace, na což poukázali respondenti DPC Hrochův Týnec. *„Klienti jsou vedeni a především motivováni k tomu, že práce je nezbytná pro jejich následný samostatný život a především finanční nezávislost.“* (Rozhovor č. 8). *„Příchod z ústavní péče vnímám jako velký problém nejen z hlediska zařazení se na pracovní trh. Mladí dospělí jsou zvyklí, že mají každý den nějak naplánovaný, jezdí na výlety a především musí dodržovat pravidla. V osmnácti pak přijdou do DPC, protože neměli kam jít, ale už nechtějí dodržovat pravidla, chtějí si žít život po svém, tím že nemají den tak nalajnovaný, tak si neví sám se sebou rady, což je pak problém i s integrací na pracovní trh. Vyřídí si dávky hmotné nouze a tím to pro ně končí. Jako pracovníci klademe důraz na motivaci, aby si začali hledat práci a budovat nezávislý život.“* (Rozhovor č. 7).

Pokud jde o úskalí, která souvisí s integrací uživatelů DPC na trh práce, bylo ve čtyřech případech zmíněno nedostatečné vzdělání (Rozhovor č. 1, Rozhovor č. 2, Rozhovor č. 3, Rozhovor č. 4). Pracovníci DPC Žamberk spatřují úskalí i v psychickém stavu. *„Vzdělání, dále zdravotní (psychický) stav, s čímž souvisí schopnost udržet si práci.“* (Rozhovor č. 4).

Sociální pracovníci DPC Pardubice poukazovali na nízkou míru motivace k výkonu zaměstnání. Respondent z Domu na půl cesty v Pardubicích navíc ještě zmínil rasové předsudky, problémy s přijímáním autorit a nepřipravenost na pracovní zařazení (Rozhovor č. 1).

Respondent Květné Zahrady naopak vidí úskalí v nedostatečné vytrvalosti a odhadu vlastních možností před tím, než uživatelé získají potřebné pracovní návyky (Rozhovor č. 6).

Sociální pracovníci z Hrochova Týnce spatřují problém v samotné neochotě či nezájmu uživatelů pracovat. *„Největší úskalí je v tom, že jim samotným se nechce.“* (Rozhovor č. 7).

B – PŘÍPADOVÉ STUDIE UŽIVATELŮ DOMŮ NA PŮL CESTY

Případové studie zprostředkovávají konkrétní případy jedinců, kteří byli uživateli domu na půl cesty v Pardubickém kraji. Případové studie byly vybrány z domu na půl cesty, který není koncipován formou sociálního podniku, která umožňuje vlastní zaměstnávání uživatelů, neboť v této podobě v České republice funguje jen jediný dům na půl cesty. Účelem případových studií je ukázat průběh spolupráce domu na půl cesty s nezaměstnanými uživateli v praxi. V rámci deskripce jednotlivých případů je kladen důraz na konkrétní činnosti, kterými sociální pracovníci DPC podporují uživatele hledající zaměstnání. Z důvodu zachování anonymity byla změněna jména jednotlivých osob.

Případová studie č. 1 – Luboš, 20 let

Luboš nastoupil do domu na půl cesty v 7/2015. Do sociální služby DPC přišel z ulice. Bydlel ve stanu a disponoval mizivými materiálními a finančními prostředky. V minulosti využil i služeb azylového domu pro muže a jiného domu na půl cesty, v obou případech mu ale život v zařízeních činil značné potíže, rozhodl se proto pro život na ulici.

Osobní anamnéza

Luboš má časté zdravotní problémy – bolí ho záda a lopatky, což je důsledek autonehody. Má sdrátovanou čelist v důsledku fyzického napadení a celkově je zdravotní péče jeho chrupu zanedbaná. Pobírá invalidní důchod prvního stupně. Vyznačuje se nedůvěrou vůči systému, nepředpokládá, že by mu někdo mohl pomoci. Má sociální fobii. Na druhou stranu je lehce zmanipulovatelný a velmi naivní. V minulosti byl často obětí šikany kvůli svému vzhledu. Do domu na půl cesty přišel již s množstvím vytvořených dluhů.

Rodinná anamnéza

Oba Lubošovi rodiče zahynuli při autonehodě. Luboš byl v pěti letech umístěn do dětského domova, kde žil až do své dospělosti.

Průběh spolupráce v domě na půl cesty

Prvotním cílem individuálního plánu bylo po společné domluvě s Lubošem stanoveno základní stabilizování – domem na půl cesty mu byla poskytnuta materiální a potravinová výpomoc, sociální pracovníci Lubošovi pomohli s kontaktováním zubaře, který řešil jeho zdravotní stav, i psychologa, jenž s Lubošem pracoval na psychické stabilizaci. Dále byly

rozvíjeny hygienické návyky. Poskytnutá byla i pomoc s vyplněním volného času a rozvržením denního režimu. Větší důraz byl v počátku spolupráce kladen i na rozvoj důvěry ve vztahu sociálního pracovníka a Luboše. Jako další cíl individuálního plánu bylo stanoveno nalezení zaměstnání, které Luboš potřeboval nejen z hlediska uspokojování životních potřeb a osamostatnění, ale i z důvodu splácení dluhů, které bylo po společné domluvě se sociálním pracovníkem také určeno jako cíl individuálního plánu. Luboš má zatím příležitostnou brigádu, která je sjednána na základě dohody o provedení práce. Brigáda mu ale neposkytuje dostatečné finanční zajištění. V současné době má rovněž předběžně domluvenou práci. Do doby než bude zaměstnán, byly stanoveny dílčí cíle, které Lubošovi dopomohou s upevněním pracovních návyků.

Luboš se bude každý všední den v osm hodin ráno hlásit sociálnímu pracovníkovi, jakoby šel do zaměstnání – bude umytý, učesaný, oblečený a bez zbytkového alkoholu. Hlásit se nemusí pouze ve dnech, kdy jde na brigádu, neboť brigáda začíná ještě před osmou hodinou ranní. Třikrát týdně se bude účastnit sociální dílny od 8.00 do 12.00 hod. Pokud se nebude moci z důvodu brigády dostavit, informuje o tom sociálního pracovníka. Vyřídí si registraci na úřadu práce, zajistí si pro to potřebné dokumenty a na úřad práce bude pravidelně docházet. Sestaví si životopis. Každý den si bude vyhledávat práci, buď pomocí internetu či se chodit osobně ptát k potenciálním zaměstnavatelům nebo sledovat nabídky agentur práce. O výsledcích svého hledání za jednotlivé dny bude informovat pracovníky DPC. Kontaktované pracovní nabídky si bude zapisovat do tabulky na vyhledávání zaměstnávání, kterou bude předkládat při konzultaci s klíčovým pracovníkem. Luboš bude vyhledané nabídky práce kontaktovat pomocí telefonu, který si může zapůjčit u pracovníků, nebo prostřednictvím emailu. Bude pravidelně docházet na konzultace. Sociální pracovník poskytne telefon, internet, tabulku a bude provádět kontrolu.

Luboš se z počátku svého pobytu (7/2015) snažil aktivně podílet na plnění individuálního plánu, neboť přislíbené zaměstnání bylo odvoláno. V prvních měsících pobytu v DPC telefonicky kontaktoval několik zaměstnavatelů. Z důvodu osobní nejistoty absolvoval Luboš počáteční telefonické kontakty za přítomnosti pracovníků domu na půl cesty. Sociální pracovníci DPC pomáhali se strukturou telefonátu, kterou navozovali otázkami „*Čím zahájíte telefonát?*“, „*Na co se budete konkrétně ptát?*“ apod. Ze stran pracovníků DPC byla poskytována obdobná podpora i při kontaktování potenciálních zaměstnavatelů emailem, který mu sociální pracovník pomohl založit. Sociální pracovník Lubošovi pomáhal i s tvorbou životopisu. Luboš následně absolvoval několik neúspěšných pracovních pohovorů. V rámci

konzultace bylo proto domluveno, že pracovníci DPC budou Lubošovi pomáhat dvakrát týdně s vyhledáváním práce, jelikož si často vybíral činnosti nevhodné vzhledem k jeho nízké kvalifikaci a nižšímu intelektu. Přihlásil se na výběrové řízení do firmy, kde by měl vykonávat manuální činnost. Neudělal ale manuální přijímací testy. Situace se opakovala i v dalším případě – Luboš opět neuspěl kvůli manuálním testům. Se sociálním pracovníkem si proto v rámci sociální dílny modeloval kuličky různých velikostí – od větších po menší. Našel nabídku práce v pekárně – modelování housek. V 9/2015 se mu práci pekaře na hlavní pracovní poměr podařilo získat.

Po 14 dnech ale přestal do zaměstnání docházet. Sociální pracovníci se snažili nastalou situaci řešit v rámci poradenské intervence. Motivovali taktéž Luboše k docházení do zaměstnání. Luboš se ale do zaměstnání již nevrátil. Podařilo se mu ale získat druhou brigádu, díky čemuž si zajistil další finance na splácení dluhů, které se mu podařilo částečně splatit. Brigáda ale byla tzv. „na černo“. Sociální pracovníci s Lubošem proto projednávali její rizika a důsledky. V hledání zaměstnání na hlavní pracovní poměr pokračoval, i když jeho iniciativa byla znatelně nižší. Sociální pracovníci mu vzhledem k jeho naivitě pomáhali například i s nácvikem odmítání pouličních prodejců prostřednictvím modelové situace. Sociální služba DPC byla Lubošovi v 12/2015 ukončena v době jeho nepřítomnosti, neboť se do domu na půl cesty nevrátil a i přes telefonické kontaktování se ho nepodařilo dohledat. Lubošovi se nepodařilo naplnit cíle individuálního plánu. Vůči sociální službě DPC mu zůstal dluh za ubytování.

Případová studie č. 2 – Jana, 24 let

Spolupráce domu na půl cesty byla s Janou započata v 10/2016. Jana dům na půl cesty kontaktovala za pomoci sociálního pracovníka z výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS), jakožto sociální službu, kam by po opuštění VTOS chtěla nastoupit. Vstupní rozhovor byl realizován ve výkonu trestu odnětí svobody.

Osobní anamnéza

Jana neprodělala žádná závažnější onemocnění a její zdravotní stav je dobrý. Je společenská, ale má výbušnou povahu a problém s uznáním autority v důsledku mnoha zklamání ze strany dospělých. Je frustrovaná z dosavadního života – nedostatek pochopení. Je také velmi agresivní ve slovním projevu. Má problém s dlouhodobým udržením pozornosti. Je romského etnika, což může ztěžovat sociální začlenění. Má sklony k užívání omamných látek.

Rodinná anamnéza

Žádné bližší informace o rodičích nejsou známy. Má jednoho bratra, se kterým ale neudrhuje žádný kontakt. Od dětství až do svých osmnácti let pobývala v kojeneckém ústavu a dětských domovech, které ale musela kvůli problémovému chování často měnit. Tímto způsobem vystřídala čtrnáct dětských domovů.

Průběh spolupráce v domě na půl cesty

Cíli individuálního plánu bylo v 11/2016 po společné domluvě stanoveno vyřízení si doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí, osvojování si pracovních dovedností a návyků a nalezení zaměstnání, což je základní krok pro osamostatnění Jany. Aby bylo dosaženo určených cílů, byly vymezeny konkrétní body vzájemné spolupráce. Vyřídí si registraci na úřadu práce, zajistí si potřebné dokumenty k žádostem o dávky a bude na úřad práce pravidelně docházet. Bude se každý den v osm hodin hlásit u sociálního pracovníka – upravená a umytá tak, jako kdyby šla do zaměstnání. Třikrát týdně se bude účastnit sociální dílny, a to od 8.00 do 12.00 hod., čímž si bude vytvářet pracovní návyky. V rámci pracovní terapie se bude zdokonalovat v jemné motorice a komunikaci v kolektivu uživatelů. Bude si také aktivně hledat práci každý den prostřednictvím internetu za pomoci sociálního pracovníka. Jana si nalezené výsledky bude zapisovat do tabulky na vyhledávání práce – kam si zapíše, koho se jí podařilo kontaktovat a zda proběhla zpětná vazba od potenciálního zaměstnavatele. V případě potřeby ví, že může pracovníka požádat o pomoc. Tabulka pro vyhledávání práce bude předkládána klíčovému pracovníkovi pro kontrolu a lepší přehled plnění individuálního plánu na pravidelných konzultacích. Protože Jana kvůli pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody neví, jak v určitých situacích jednat, nacvičí si také se sociálním pracovníkem dva až tři rozhovory telefonické komunikace potenciálnímu zaměstnavateli. Jana bude také pravidelně docházet na konzultace a sama si je bude chodit domlouvat. Sociální pracovník poskytne telefon, internet, tabulku a bude provádět kontrolu.

Sociální pracovníci DPC pomáhali Janě s evidencí na úřadu práce a žádostí o dávky v hmotné nouzi – doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí. Sociální pracovník z vězeňské služby již Janě pomohl s vyřízením žádosti dávky mimořádné okamžité pomoci, čímž byla pokryta vratná kauce DPC. Sociální pracovník DPC Janu doprovodil na úřad práce v místě jejího trvalého bydliště, aby se mohla zaregistrovat a požádat o přeřazení na úřad práce do města, kde sídlí DPC. V počátku spolupráce (11/2016) bylo zjištěno, že Jana není schopna si zaměstnání hledat sama. Hledání a docházení do zaměstnání jí přišlo také zbytečné.

K snadnějšímu chápání reality ji byly poskytnuty informace o tom, proč zaměstnání potřebuje a proč by do něj měla docházet. Sociální pracovníci tak motivovali Janu, aby si začala zaměstnání hledat. Sociální pracovníci informovali Janu taktéž o fungování pracovního trhu a pracovněprávních vztazích. Pro intenzivnější osvojování si sociálních a pracovních dovedností navázali pracovníci DPC po domluvě s Janou spolupráci s Centrum Don Bosco, kam by měla Jana docházet a věnovat se jejich programu. V případě Jany došlo k navázání spolupráce s psychologem – práce na agresivním slovním projevu.

Jana se nejprve nepodílela na plnění individuálního plánu – nevstávala dle dohody a nedocházela do sociální dílny. V rámci poradenské intervence byla upozorněna, že pokud se nebude podílet na spolupráci, může jí být služba ukončena. Jana ale takovou informaci nechtěla akceptovat a našla si přes známou brigádu v Praze, kde ale neměla uzavřenou pracovní smlouvu a musela do Prahy denně dojíždět, což jí stálo další finance. Sociální pracovník prostřednictvím intervence poukazoval na skutečnost, že vhodnější variantou by bylo nalezení si zaměstnání na hlavní pracovní poměr, které by bylo vázané pracovní smlouvou, čímž by byla zajištěna i větší finanční stabilita k postupnému osamostatnění se. Jana následně v 12/2016 ukončila brigádu a začala se více snažit plnit individuální plán. Začala ráno vstávat, hlásit se sociálním pracovníkům a docházet do sociální dílny – např. vánoční výzdoba – komunikace s ostatními uživateli. S pomocí sociálního pracovníka si sestavila životopis, sociální pracovník Janě poradil, na kterých internetových portálech si může nabídky práce vyhledávat. Jana si následně zaměstnání sama vyhledávala a zapisovala si je do tabulky, což bylo sociálním pracovníkem kontrolováno. Pro rozvoj sociálních dovedností – navázání a udržení kontaktu, vyjádření vlastních pocitů a vyslechnutí druhých, bylo využito cvičení na rotopedu – Jana si chtěla chodit do kanceláře sociálních pracovníků zacvičit, přitom se sociálním pracovníkem rozvíjela komunikaci, souběžně bylo tak pracováno i na udržení pozornosti. Jana si dále se sociálním pracovníkem nacvičovala modelové situace telefonické komunikace i pracovní pohovory. Sama si vyhledala práci v pekárně, kde se účastnila i pracovního pohovoru, na který ji pracovník doprovodil, aby jí poskytl potřebnou oporu, po cestě společně probírali, na co by se Jana měla při rozhovoru případně doptat, či jak reagovat na určité situace, na jednání šla ale Jana sama. Do pekárny nakonec nenastoupila, jelikož nechtěla investovat peníze do potravinářského průkazu. Sociální pracovník se snažil Janu motivovat – finanční prostředky se jí vrátí, pokud bude do zaměstnání docházet. Jana pokračovala v hledání zaměstnání. Našla si nabídku zaměstnání u větší společnosti. Požádala o doprovod na pracovní pohovor, kdy byl sociální pracovník

přítomen samotnému jednání – zamezení předsudků z důvodu příslušnosti k romskému etniku. Jana pracovní místo získala. K zaměstnání bylo poskytováno i ubytování, což Jana využila a ukončila službu dům na půl cesty v 1/2017 na vlastní žádost.

Případová studie č. 3 – Vladimír, 21 let

Vladimír přišel do domu na půl cesty z ulice v 6/2016.

Osobní anamnéza

Vladimír má v důsledku úrazu na kole sešroubovanou páteř, oboustranný reflux ledvin. Pobírá invalidní důchod prvního stupně. Vyznačuje se problémovým chováním.

Rodinná anamnéza

Již od 15 let se dopouštěl krádeží doma a distribuci drog, byl proto umístěn do institucionální výchovy. Po opuštění ústavu pobýval v různých ubytovnách či u známých. V této době se dopouštěl podvodů s auty a vzniklo mu také několik dluhů.

Průběh spolupráce v domě na půl cesty

Pro Vladimíra bylo největší prioritou nalezení zaměstnání, po společné domluvě byla tato skutečnost stanovena jako cíl individuálního plánu, neboť bez práce nemůže Vladimír řešit dluhy. Řešení dluhů a nalezení bydlení jsou dalšími cíli individuálního plánu, které chce ale Vladimír začít řešit, až si najde zaměstnání. Postupem času by si chtěl také udělat řidičský průkaz, což by mohlo být v budoucnosti rovněž cílem individuálního plánu. Vladimír je registrovaný na úřadu práce a zaměstnání si hledal ještě před nástupem do DPC. Nyní ho čeká pracovní pohovor. Kroky k dosažení cíle – nalezení zaměstnání – byly proto vzhledem ke stávající situaci určeny následující – Vladimír si bude aktivně vyhledávat zaměstnání pomocí internetu, na nástěnkách úřadu práce a v inzercích, kontaktované pracovní nabídky si bude zapisovat do tabulky, kterou bude předkládat na konzultaci s klíčovým pracovníkem. Na nabídky zaměstnání bude reagovat prostřednictvím internetu, telefonu nebo osobně. Zúčastní se pracovního pohovoru. Každý den se v 8.00 hod. bude hlásit sociálním pracovníkům, jako by šel do zaměstnání – umytý, upravený, bez zbytkového alkoholu. Vladimír se bude třikrát do týdne účastnit sociálních dílen od 8.00 do 12.00 hod. pro vytvoření si a zlepšení informovanosti, manuální zručnosti, utužení kolektivu DPC a z důvodu větší šance a kontroly při hledání práce. Vladimír se bude účastnit konzultací, které budou probíhat minimálně

jednou za 14 dní. Sociální pracovník poskytne telefon, internet, tabulku a bude provádět kontrolu.

Vladimír se v počátku spolupráce (6/2016) účastnil pracovního pohovoru, jak bylo domluveno. Pracovní místo ale nezískal, sociálnímu pracovníkovi ukázal i životopis, který si na pohovor donesl, ačkoli byl napsaný rukou, strukturovaný byl dobře. Pracovník ale Vladimíra upozornil, že by bylo přeci jen vhodné přenést životopis do PC formy. Pracovníkem byla doporučena internetová stránka, ze které může čerpat vzory pro strukturování životopisu. Vladimír si pak za asistence sociálního pracovníka zpracoval životopis nový. V rámci konzultace (7/2016) bylo řešeno, kterému zaměstnání by se Vladimír rád věnoval. Vladimír, tvrdil, že je mu to jedno, jen když nějaká práce bude. Sociální pracovník se otázkami typu „*Chtěl byste pracovat spíše venku nebo vevnitř?*“ apod., snažil Vladimíra směřovat alespoň k určité oblasti, ve které by pracovat chtěl. Vladimír nakonec konstatoval, že by se nejraději živil jako řidič z povolání, ale nemá řidičský průkaz a bojí se „*že ho za volantem chytí*“. Sociální pracovník se Vladimíra dotazoval „*jak tomu má rozumět*“, na což se Vladimír doznal, že jezdí bez řidičského průkazu. Sociální pracovník s jeho chováním vyjádřil jasný nesouhlas. Bylo řešeno, zda si Vladimír uvědomuje veškerá rizika spojená s řízením bez platného řidičského průkazu, nehledě na skutečnost, že i když si Vladimír za volantem věří, může ohrozit další osoby. Na konci konzultace bylo řešeno, jak se vyvíjí situace s hledáním zaměstnání. Vladimír by si chtěl nyní hledat práci sám, o pomoc sociálního pracovníka nestojí. Sociálním pracovníkem byl stanoven termín, do kterého si Vladimír zaměstnání najde, a pokud tak neučiní, bude opět spolupracovat se sociálním pracovníkem.

Vladimír si posléze vyhledal několik nabídek zaměstnání, ale žádnou nedotáhl do konce. Vždy byl odhodlán jít na pracovní pohovor, ale pak se někde něco doslechl a již nechtěl u konkrétního zaměstnavatele pracovat. Sociální pracovník Vladimíra motivoval, aby na určené místo šel, nikdy tak neučinil. Jeho spolupráce nadále nebyla dle očekávání (8/2016). Ráno nevstával, neúčastnil se sociální dílny, neuklízěl společné prostory a s pracovníky mluvil ne vždy vhodným způsobem. V rámci poradenské intervence byla řešena jeho situace – pokud nebude spolupracovat, bude mu sociální služba ukončena. S Vladimírem byla řešena i skutečnost – nezaplacení poplatku za ubytování z 7/2016. Sociální pracovníci apelovali na jeho větší iniciativu při hledání zaměstnání, neboť po zaplacení poplatku za ubytování v DPC z invalidního důchodu, mu moc peněz nezůstane. Sociální pracovníci Vladimíra motivovali – čím dříve si zaměstnání najde, tím dříve bude moci zaplatit dluhy a

najít si vlastní bydlení. Vladimír slíbil, že peníze na bydlení v DPC sežene. Vladimír se taktéž pochlubil, že ho pravděpodobně zaměstnají v jednom obchodním řetězci. Na práci se těšil, ale tvrdil, že nejprve musí sehnat peníze na potravinářský průkaz, což ale dle Vladimíra nebude problém. Sociální pracovník apeloval na skutečnost, aby peníze získal legální cestou. Rozhovor se také odvíjel od skutečnosti, že Vladimír byl již několikrát z nové práce nadšený, ale žádná zatím nevyšla. S Vladimírem byla v 8/2016 ukončena spolupráce. Do sociální služby se již nevrátil, a proto mu byla služby ukončena v jeho nepřítomnosti. Zůstal mu dluh vůči DPC.

Případová studie č. 4 – Tomáš, 22 let

Tomáš přišel do domu na půl cesty z jiného DPC v 1/2016. Z předešlé sociální služby byl vyhozen kvůli neplnění individuálního plánu a porušování pravidel. Nyní nemá kam jinam jít.

Osobní anamnéza

Tomášovi byla diagnostikována epilepsie – užívá medikamenty ráno a večer. Vyznačuje se nízkými ambicemi a motivovaností řešit svou situaci. Nevěří sám sobě a těžko hledá své klady. V důsledku užívání marihuany je často v útlumu, má problém s udržením pozornosti. Částečný problém představuje i jeho punkerský vzhled, kvůli kterému není druhými akceptován.

Rodinná anamnéza

Má biologickou matku a bratra, se kterými neudrhuje žádný kontakt. Od dvou let byl v pěstounské péči. V období dospívání měl problémy se záškoláctvím, dopouštěl se útěků od pěstounů a krádeží. V 16 letech byl proto umístěn do diagnostického a následně výchovného ústavu, kde byl do svých 18. let. Po odchodu z ústavní péče bydlel u přítelkyně v bytě jejího otce, kde ani jeden z nich neplatil nájem. Z bytu museli proto odejít a Tomáš využil služeb jiného DPC.

Průběh spolupráce v domě na půl cesty

Tomáš by od domu na půl cesty potřeboval pomoci s hledáním práce a bytu. Důležitá je také pomoc s vyrovnáním dluhů. Po společné domluvě se sociálním pracovníkem bylo primárním cílem individuálního plánu stanoveny hledání práce. Tomáš by si chtěl najít práci, která by (kvůli jeho onemocnění) byla maximálně v dvousměnném provozu. Nyní je

v evidenci ÚP a má zažádáno o dávky hmotné nouze. Pro plnění individuálního plánu byly stanoveny následující kroky – Tomáš se bude každý den hlásit sociálnímu pracovníkovi umytý, upravený a bez zbytkového alkoholu, jako by šel do práce. Třikrát do týdne se bude účastnit sociální dílny od 8.00 do 12.00 hod. Sestaví si životopis. Každodenně si bude hledat práci – buď prostřednictvím internetu, osobního kontaktu u potenciálních zaměstnavatelů nebo sledováním nabídek agentur práce. O výsledcích svého hledání bude informovat pracovníky DPC. Tomáš se bude účastnit výběrových řízení, na která bude pozván. Pravidelně bude docházet na konzultace, jejichž frekvence je stanovena jedenkrát za sedm dní. Sociální pracovník zajistí podmínky pro ubytování, poskytne telefon, internet, doprovodí Tomáše na pohovory, na které byl pozván, bude provádět kontrolu. Až si Tomáš najde práci, začne řešit splácení dluhů a šetřit si na vlastní bydlení.

V počátku spolupráce (1/2016) se Tomáš nepodílel na plnění individuálního plánu. Nevstával včas, nedocházel na sociální dílnu a nechtěl se účastnit konzultací. Tomáš byl hodně fixovaný na svou přítelkyni, která se nastěhovala do DPC dva týdny po jeho příchodu. Přítelkyně byla pro Tomáše velkou motivací, začal se více podílet na spolupráci s pracovníky DPC. Společně se sociálním pracovníkem si vyhledával práci na internetu. Za asistence sociálního pracovníka si založil profil na Jobs.cz, kam si již sám doplnil údaje, což bylo následně využito jako podklad pro zpracování životopisu, který mu pracovník zkontroloval. Kontaktoval několik potenciálních zaměstnavatelů a účastnil se pracovních pohovorů, na kterých byl ale odmítnut. Poté byl Tomáš pozván na pracovní pohovor, kterému předcházela lékařská prohlídka. Požádal sociálního pracovníka, zda by ho vzbudil, v případě, že by se mu Tomáš sám před prohlídkou neohlásil. Z důvodu minulých zkušeností Tomáš požádal o doprovod na pracovní pohovor. Důvodem k předešlým odmítnutím mohl být jeho vzhled. Pracovník proto v rámci poradenské intervence před pohovorem apeloval na zvážení tohoto faktu a volbě vhodnějšího oblečení a úpravy vzhledu. Sociální pracovník poskytl Tomášovi informace, na které by se na pracovním pohovoru měl zeptat, při samotném jednání ale účasten nebyl. Tomáš pracovní místo získal.

Následující spolupráce se odvíjela od úpravy individuálního plánu. Tomáš chtěl cíl individuálního plánu změnit, jelikož si už práci našel, jeho dalším cílem bylo zaměstnání si udržet a začít pracovat na splácení dluhů a šetřit si na vlastní bydlení. Po domluvě s pracovníkem byly stanoveny následující kroky k naplnění cíle. Tomáš bude každý den vstávat do zaměstnání včas a docházet do něj pravidelně bez zbytečných absencí. Bude se účastnit konzultací a informovat sociálního pracovníka o tom, jak se mu to daří. Dále si

bude plánovat rozpočet, tak aby mu zbyly peníze na dojíždění a svačiny, nebude utrácet za zbytečnosti. Požádá věřitele o splátkový kalendář a bude s věřiteli komunikovat. U sociálních pracovníků si bude do obálky odkládat peníze na splácení dluhů a šetření na vlastní bydlení.

Tomáš se na novém individuálním plánu od samého začátku aktivně podílel. Pravidelně docházel do zaměstnání a splácel dluhy. Měl ale problémy s hospodařením – sociální pracovník mu pomáhal se sestavením rozpočtu a doprovodil ho na nákup – finanční gramotnost v různých životních situacích. Tomáš chtěl následně omezit i množství marihuany, jelikož byl v práci často nesoustředěný. Kladením otázek typu „*Jak chcete docílit omezení množství marihuany?*“ atd. došli se sociálním pracovníkem k závěru, že by si Tomáš mohl za každého vykouřeného jointa udělat čárku do diáře, měl by tak přehled o množství. Tomáš si našetřil dostatek financí na vlastní bydlení a spolupráci s DPC v 9/2016 ukončil.

Případová studie č. 5 – Kristián, 21 let

S Kristiánem byla v domě na půl cesty započata spolupráce v 9/2015. Do domu na půl cesty přišel od svého biologického otce. V minulosti byl umístěn ve výchovném ústavu.

Osobní anamnéza

Zdravotní stav dobrý, mírná skolióza páteře. V minulosti užíval THC a LSD, nyní nic. Je uzavřenější povahy. Líný v řešení své situace. Organizačně je ale Kristián celkem schopný, spoustu věcí si dokáže vyřídit sám.

Rodinná anamnéza

Kristián žil společně s matkou, jejím přítelem a devíti polorodými sourozenci. Jednalo se o problematickou rodinu, v níž oba rodiče požívali alkohol. Kristián se proto přestěhoval k prarodičům. V rodině prarodičů byl ale týrán – bití a polévání vodou. Následovalo umístění do výchovného ústavu. Rodiče mu do dnešní doby vytýkají platby výživného. Z ústavního zařízení často utíkal, jelikož se tam setkal s šikanou – pokus o sebevraždu. Kristián byl umístěn do jiného výchovného ústavu, kde byl i ve startovacím bytě. Po odchodu z ústavního zařízení se ale neměl kam vrátit. Nastěhoval se proto zpět k matce a jejímu příteli, v této době mu začaly vznikat dluhy. Našel si zaměstnání skladníka, veškeré peníze ale musel odevzdávat rodičům. Vzal si proto půjčku a odešel bydlet přes sociální službu – Centrum Don Bosco. Matka byla ale v této době bez finančních prostředků a Kristián měl výčitky, že se od ní odstěhoval. Došlo proto k opětovnému návratu domů, s čímž souvisel i nárůst dluhů. Ačkoli

se rodinné vztahy zlepšily, požívání alkoholických nápojů především ze strany otčíma přetrvávalo. Docházelo k fyzickým konfliktům. Kristián se proto odstěhoval a poprvé měl i pronajatý byt, kam si po dohodě s majitelem mohl nastěhovat dalšího nájemníka, aby mu pomáhal s placením nájemného. Matka s otčímem se ale přestěhovali do blízkosti jeho nového domova, požadovali po něm peníze za výdaje během jeho pobytu v ústavu. Kristián jim peníze vydal, ale neměl již dostatek finančních prostředků na zaplacení nájemného. Vše se ale po dohodě s majitelem urovnalo. Kristián si ale našel kamarády, kvůli kterým nakonec o byt přišel. Skončil na ulici. V téže době přišel i o práci. Poté se nastěhoval ke svému biologickému otci, se kterým obnovil kontakt, jelikož ale u otce nemůže zůstat natrvalo, vyhledal sociální službu DPC.

Průběh spolupráce v domě na půl cesty

Kristián by od pracovníků domu na půl cesty potřeboval pomoci s řešením dluhů, nalezením práce a vlastního bydlení. Cíle individuálního plánu byly po společné domluvě stanoveny následující – nalezení zaměstnání, vyřízení si doplatku na bydlení, příspěvku na živobytí a splácení dluhů. Pro dosažení cíle nalezení zaměstnání byly určeny jednotlivé kroky – Kristián si aktualizuje životopis, registruje se na úřadu práce, (což souvisí i s dávkami hmotné nouze), vyřídí si všechny potřebné dokumenty na úřadu práce a bude pravidelně na úřad práce docházet. Bude se zajímat o aktuální nabídky práce a bude na ně reagovat. Kontaktování potenciálních zaměstnavatelů si bude zaznamenávat do tabulky na vyhledávání práce, kterou bude sociálním pracovníkům předkládat ke kontrole. Bude každý den vstávat v 8.00 hod. pro udržení pracovních návyků. V tuto dobu se bude hlásit sociálním pracovníkům umytý, učesaný, oblečený a celkově upravený tak, jako by šel do zaměstnání. Bude docházet třikrát týdně do sociální dílny od 8.00 – 12.00, aby si zlepšil motoriku a udržel si pracovní návyky. Bude se pravidelně účastnit konzultací se sociálním pracovníkem. Sociální pracovník zajistí podmínky pro ubytování, poskytne telefon, internet a bude provádět kontrolu.

Jednotlivé kroky pro naplnění cíle vyřízení si doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí – Kristián bude žádat o dávky hmotné nouze, vyplní si žádosti, odevzdá žádosti a doloží všechny potřebné dokumenty.

Splácení dluhů – Kristián se pokusí splácet své dluhy alespoň minimální částkou, bude docházet do práce, do které ho přijmou, nebude mít zbytečné absence, kontaktuje právníčku, aby zjistil výši dluhů a exekucí proti němu vedených.

Kristián si ještě před nastěhováním do domu na půl cesty našel brigádu, která byla sjednána na základě dohody o provedení práce. Na brigádu dochází příležitostně. V počátku spolupráce (9/2015) bylo s Kristiánem proto dohodnuto odkládání peněz do obálky u sociálního pracovníka, aby se alespoň minimálními částkami podílel na splácení dluhů. Kristián by chtěl od pracovníků DPC také pomoci se zjištěním přesné výše dluhů. Chtěl by si také udělat řidičský průkaz, jelikož se domnívá, že by pak mohl sehnat lépe placené zaměstnání. Rád by pracoval jako řidič z povolání. Kristián se již zúčastnil pracovního pohovoru na pozici strážného, nabídku zaměstnání získal od úřadu práce, pokud by ho přijali, mohl by si s pomocí úřadu práce dodělat kurz strážného. Kristián si ale do doby, než se dozvěděl výsledky přijímacího pohovoru, jiná zaměstnání nehledal. Došlo proto k zintenzivnění spolupráce, Kristián si zaměstnání vyhledával v kanceláři pracovníka. Po společné domluvě si každý den za asistence sociálního pracovníka vyhledal alespoň jedno pracovní místo. Místo strážného nakonec získal, dalším krokem je opatření si výpisu z rejstříku trestů. V současné době čeká na zahájení kurzu, aby mohl profesi strážného vykonávat, přitom stále dochází na brigádu, i když jen příležitostně.

V 10/2015 přestal Kristián docházet na konzultace, osmnáct dní se v domě na půl cesty neukázal, neodevzdával ani úklid. Nastalá situace byla řešena v rámci intervence, byl upozorněn, že pokud se nebude podílet na spolupráci, bude mu služba ukončena. Kristián pracovníkům neustále tvrdil, že chodí na brigádu a na ostatní věci nemá čas. Bylo domluveno, že bude pracovníkům častěji chodit sdělovat, co dělá a jak řeší svoji situaci. Kristián na kurz ani pozici strážného nenastoupil. V 11/2015 si našel práci v pekárně, vyřizoval si proto potravinářský průkaz. Právničku zatím nekontaktoval, jelikož nemá na poplatek za konzultaci. Splácení dluhů se rozhodl odložit, až bude mít peníze a nebude již investovat nic do zaměstnání (potravinářský průkaz). V počátku do pekárny docházel, aniž by skutečnost ohlásil úřadu práce a jeho práce nebyla vázána žádnou pracovní smlouvou, proto sociální pracovníci DPC Kristiánovi objasnili, jaká rizika s sebou práce „na černo“ nese. Cílem pracovníků DPC je pomoci uživateli zařadit se do společnosti v souladu s platnými normami, ale současně ho nelze k ničemu nutit, pokud by tedy Kristián vyhledával pouze práce „na černo“, po našetření si dostatku finančních prostředků na jiné bydlení by mu byla mohla být sociální služba ukončena, pokud by své jednání nezměnil, na což byl taktéž upozorněn.

Nakonec ale práci na hlavní pracovní poměr v pekárně získal a odhlásil se z úřadu práce (v 11/2015). Kristián chtěl poté změnit cíl individuálního plánu. Novým cílem individuálního plánu bylo stanovení zajištění si lepší budoucnosti – udržení si zaměstnání,

splácení dluhů a šetření na vlastní bydlení. Kristián pro naplnění cíle bude včas vstávat do zaměstnání a docházet do něj bez zbytečných absencí. Požádá věřitele o splátkový kalendář a s věřiteli bude komunikovat. U sociálních pracovníků si bude do obálky odkládat peníze na splácení dluhů a šetření na vlastní bydlení. Bude se účastnit pravidelných konzultací.

Brzy po změně individuálního plánu Kristián ale o zaměstnání přišel. Přiznal, že ho z práce vyhodili, jelikož tam měl nějaké problémy. Pracovní poměr mu byl ukončen ve zkušební době. Je třeba začít opět od začátku – změnit cíl individuálního plánu. Kristián se opět eviduje na úřadu práce a začne si hledat zaměstnání. Kristiánovi se nechtělo na úřadu již nic vyřizovat. Pracovník se ho snažil motivovat, aby na úřad práce šel. Kristián se dále nepodílel na spolupráci. Nevstával dle dohody, nedocházel na konzultace a nepředával úklidy. Došlo i ke slovním konfliktům s ostatními uživateli domu na půl cesty. Vzhledem k opakovanému neplnění individuálního plánu mu byla sociální služba ukončena. Kristiánovi se podařilo nalézt si zaměstnání v pekárně, ale nepodařilo se mu zaměstnání si udržet a vyřešit dluhy. Závěrečnou konzultaci odmítl. Vůči domu na půl cesty má dluh. Jelikož byl vyřazen sankčně, rozhodl sociální pracovník, že o poskytování sociální služby může znovu požádat až za tři měsíce.

Případová studie č. 6 – David

S Davidem byla započata spolupráce v 4/2015. Do domu na půl cesty přišel z dětského domova, kde byl od tří let až do své plnoletosti.

Osobní anamnéza

David neprodělal žádná závažnější onemocnění ani neutrpěl žádný vážný úraz. Jeho zdravotní stav je dobrý. Je uzavřený, ale velmi samostatný a inteligentní. Ctižádostivý, ví, co chce.

Rodinná anamnéza

David má pouze matku, která trpěla závislostí na alkoholu a nedokázala plnit své rodičovské povinnosti. Společně s bratrem a sestrou byl proto umístěn do dětského domova. V 18 letech mu byl pobyt v dětském domově prodloužen na základě vlastní žádosti. David se připravoval na nezávislý život ve startovacím bytě. Zde ale nedodržel pravidla dětského domova. K ukončení pobytu nakonec došlo, když měl styk s nezletilou. V současné době bydlí ve škole na internátu, nemá ale finanční prostředky na další ubytování a obědy, což mu

do současné doby hradil dětský domov. David od dětského domova dostal základní výbavu, ale nemá nyní kam jít, vyhledal proto sociální službu dům na půl cesty. Má ale možnost víkendy či svátky trávit u tzv. „hostitelské“ rodiny, jak rodinu sám nazývá. Rodinu zná přes bratrova kamaráda, má s nimi dobré vztahy, ale bydlet natrvalo u nich nemůže.

Průběh spolupráce v domě na půl cesty

V rámci jednání se zájemcem o sociální službu bylo zjištěno, že David by od domu na půl cesty potřeboval pomoci s vyřízením dávky – přídatku na dítě a dávek hmotné nouze – doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí. Dále by potřeboval pomoci s hledáním brigády, o zaměstnání na hlavní pracovní poměr se ucházet nechce, neboť se stále ještě soustavně připravuje na budoucí povolání. Postupem času by si chtěl našetřit na vlastní bydlení. Před samotným nástupem do domu na půl cesty si David našel brigádu, která byla sjednána na základě dohody o provedení práce. Na brigádu docházel ale pouze příležitostně. Cíle individuálního plánu byly proto po společné domluvě stanoveny následující – vyřízení si žádostí o přídatek na dítě a dávky hmotné nouze, našetření si dostatku finančních prostředků na zajištění nájmu, hledání vlastního bydlení a vyřízení si karty Městské hromadné dopravy (dále MHD), aby David mohl dojíždět na brigádu. Konkrétní kroky pro naplnění cílů byly stanoveny následující – David bude docházet na brigádu vždy, když ho tam budou potřebovat, do obálky u sociálního pracovníka si bude každý měsíc odkládat min. 1.000,- Kč, bude si vyhledávat nabídky pronájmů, bude se zajímat o ceny nájmu, aby se v budoucnu předešlo zbytečným chybám a finančním ztrátám – finanční gramotnost. David bude žádat o potřebné dávky, vyplní si jednotlivé žádosti. Vyzvedne si formulář žádosti o kartu MHD, zajistí si průkazové fotografie, vyplní formulář a vyplněnou žádost i s fotografiemi odevzdá podniku MHD. Bude se účastnit pravidelných konzultací. Sociální pracovník poskytne telefon, internet a bude provádět kontrolu plnění individuálního plánu.

Z počátku spolupráce (4/2015) byly Davidovi poskytnuty informace ohledně žádostí o dávky a jednání s úřady. David musel podat žalobu o výživné na svou matku, aby mohl dostat přídatek na dítě. Potvrzení o podání žaloby bylo nutné dodat na oddělení dávek hmotné nouze úřadu práce. David musel na úřad práce doložit i potvrzení o svých příjmech a příjmech z praxí ve škole, a to tři měsíce zpětně. Sociální pracovník mu poskytl veškeré potřebné informace a na úřady ho doprovázel, jelikož si David nebyl příliš jistý, s jakými papíry má kam jít.

V průběhu spolupráce David ale ukončil studium a cílem individuálního plánu bylo stanoveno (v 5/2015) nalezení zaměstnání na hlavní pracovní poměr. Konkrétní kroky pro naplnění cíle jsou následující – David se bude každý den hlásit sociálnímu pracovníkovi tak, jako kdyby šel do zaměstnání – umytý, upravený a bez zbytkového alkoholu. Pokud ten den půjde na brigádu, oznámí tuto skutečnost sociálnímu pracovníkovi. Třikrát týdně se bude účastnit sociální dílny, a to od 8.00 hod do 12.00 hod. Sociální dílny se účastnit nemusí, pokud bude na brigádě, informaci oznámí sociálnímu pracovníkovi. Registruje se na úřadu práce. Bude si vyhledávat aktuální nabídky práce buď prostřednictvím internetu, osobního kontaktu u potenciálních zaměstnavatelů nebo sledováním nabídek agentur práce. O výsledcích svého hledání bude informovat sociální pracovníky. Bude se účastnit výběrových řízení, na která bude pozván. Pravidelně se bude účastnit konzultací s klíčovým pracovníkem.

S Davidem byl řešen i pohlavní styk s nezletilou, kterého se dopustil. Sociální pracovník jménem Davida telefonicky kontaktoval občanskou poradnu, společně se informovali na to, zda by bylo lepší, pokud by u výsledku na policii byl přítomen právník. Byla sdělena cena za právnícké služby – dva výsledky a jeden doprovod k soudu. Dle zkušeností pokud slečna sdělila vše dobrovolně, nemuselo by dojít k trestu odnětí svobody. David si rozmyslí, zda právníckých služeb využije. Davidovi byl sociálním pracovníkem nabídnut doprovod k výsledku, což odmítl.

David byl od počátku spolupráce velmi motivovaný, velice také litoval svého jednání, kvůli němuž byl vyhozen z dětského domova. Na jedné z jeho konzultací byla přítomna i sociální pracovníce z Centrum Don Bosco, s nimiž David spolupracoval již před nástupem do domu na půl cesty. V rámci konzultace se jednalo o společné práci s Davidem. Šlo o to, aby Davidovi nebylo pomáháno se stejnou věcí dvakrát. Bylo domluveno, že David se sociální pracovnící z Don Bosca bude konzultovat položky svého finančního rozpočtu. V domě na půl cesty se bude společná práce soustředit kolem šetření na nájem a hledání práce. S Davidem byla spolupráce bezproblémová, zapisoval si veškeré finanční výdaje, což následně konzultoval s pracovnící z Don Bosca. V domě na půl cesty si odkládal peníze do obálky a aktivně si hledal zaměstnání.

Brzy po změně individuálního plánu si David našel zaměstnání na hlavní pracovní poměr. Spolupráce s ním byla bezproblémová. Našetřil si dostatek finančních prostředků na nájem bytu, kam se v 10/2015 společně se sestrou nastěhoval. David byl rád, že měl možnost

být v domě na půl cesty. Povedlo se mu najít a udržet si práci. Naučil se spoustu věcí ohledně práce a bydlení – vyřizovat si sám.

Činnosti sociálních pracovníků v rámci integrace uživatelů na pracovní trh	Luboš	Jana	Vladimír
Základní sociální poradenství	<p>Poradenská intervence formou komentáře – setrvání v zaměstnání.</p> <p>Poradenská intervence formou komentáře – rizika a důsledky práce „na černo“. Motivace.</p>	<p>Poskytnutí informací o nutnosti mít práci, pracovním trhu a pracovněprávních vztazích.</p> <p>Poradenská intervence formou rady – ukončení pobytu v případě nepodílení se na spolupráci.</p> <p>Poradenská intervence formou komentáře – volba práce na hlavní pracovní poměr.</p> <p>Informace o internetových portálech s nabídkami práce.</p> <p>Poskytnutí informací o kladených otázkách a vhodných reakcích v rámci pracovního pohovoru. Motivace.</p>	<p>Poradenská intervence formou doporučení – životopis v PC formě. Poskytnutí informace o vhodném internetové portálu k úpravě životopisu.</p> <p>Poradenská intervence formou kladení otázek – volba zaměstnání.</p> <p>Poradenská intervence formou rady – ukončení pobytu v případě nepodílení se na spolupráci. Motivace.</p>
Rozvoj sociálních dovedností	<p>Rozvoj navazování kontaktu a účinného dorozumívání se – podpora při telefonickém kontaktování potenciálních zaměstnavatelů.</p>	<p>Rozvoj navázání a udržení kontaktu, vyjádření vlastních pocitů a vyslechnutí druhých – komunikace při cvičení na rotopedu.</p> <p>Rozvoj účinného dorozumívání se – nácvik telefonického i pracovního rozhovoru.</p>	<p>Obecné osvojování dovedností napříč práce s uživatelem.</p>
Pracovní terapie	<p>Ano. Třikrát týdně od 8. 00 do 12.00 hod.</p>	<p>Ano. Třikrát týdně od 8.00 do 12.00 hod.</p>	<p>Ano. Třikrát týdně od 8. 00 do 12.00 hod.</p>

Jiné zdokonalování pracovních návyků a dovedností	Ranní vstávání a úprava zevnějšku – kontrola sociálním pracovníkem. Kontrola není nutná ve dnech, kdy byl Luboš na brigádě. Účast na pravidelných konzultacích – návyk – odchod na určené místo v určitou dobu.	Ranní vstávání a úprava zevnějšku – kontrola sociálním pracovníkem. Účast na pravidelných konzultacích – návyk – odchod na určené místo v určitou dobu.	Ranní vstávání a úprava zevnějšku – kontrola sociálním pracovníkem. Účast na pravidelných konzultacích – návyk – odchod na určené místo v určitou dobu.
Doprovázení	Ne.	Ano. Doprovod na úřad práce, pracovní pohovor.	Ne.
Další podpora v rámci integrace na pracovní trh	Pomoc s vyhledáváním práce prostřednictvím internetu. Pomoc se založením emailu a tvorbou životopisu.	Pomoc při sestavení životopisu. Podpora při doprovodu na pracovní pohovor. Spolupráce s Don Bosco.	Asistence při zpracování životopisu.
Speciální techniky	Ano. Tabulka na vyhledávání zaměstnání.	Ano. Tabulka na vyhledávání zaměstnání.	Ano. Tabulka na vyhledávání zaměstnání.

Tabulka č. 10 Přehled práce s nezaměstnaným uživatelem.

Činnosti sociálních pracovníků v rámci integrace uživatelů na pracovní trh	Tomáš	Kristián	David
Základní sociální poradenství	Poskytnutí informací o kladených otázkách při pracovním pohovoru. Poradenská intervence formou doporučení – úprava vzhledu a oblečení. Poradenská intervence formou kladení otázek – eliminace marihuany.	Poradenská intervence formou rady – ukončení pobytu v případě nepodílení se na spolupráci. Poradenská intervence formou komentáře – objasnění rizik práce na „černo“ a možné ukončení spolupráce v případě pokračování v jednání. Motivace.	Poskytnutí informací v rámci jednání s úřady.
Rozvoj sociálních dovedností	Obecné osvojování dovedností napříč práce s uživatelem.	Obecné osvojování dovedností napříč práce s uživatelem.	Obecné osvojování dovedností napříč práce s uživatelem.

Pracovní terapie	Ano. Třikrát týdně od 8.00 do 12.00 hod.	Ano. Třikrát týdně od 8.00 do 12.00 hod.	Ano. Třikrát týdně od 8.00 do 12.00 hod. Nemusí se účastnit, pokud bude na brigádě.
Jiné zdokonalování pracovních návyků a dovedností	Ranní vstávání a úprava zevnějšku – kontrola sociálním pracovníkem. Účast na pravidelných konzultacích – návyk – odchod na určené místo v určitou dobu.	Ranní vstávání a úprava zevnějšku – kontrola sociálním pracovníkem. Účast na pravidelných konzultacích – návyk – odchod na určené místo v určitou dobu.	Ranní vstávání a úprava zevnějšku – kontrola sociálním pracovníkem. Účast na pravidelných konzultacích – návyk – odchod na určené místo v určitou dobu.
Doprovázení	Ano. Pracovní pohovor.	Ne.	Ano. Doprovod na úřad.
Další podpora v rámci integrace na pracovní trh	Pomoc s vyhledáváním práce na internetu a založením profilu na Jobs.cz. Kontrola životopisu. Kontrola včasného vstávání na lékařskou prohlídku.	Vyhledávání nabídek pracovních míst za asistence sociálního pracovníka.	Ne.
Speciální techniky	Ne.	Tabulka na vyhledávání zaměstnání.	Ne.

Tabulka č. 11 Přehled práce s nezaměstnaným uživatelem.

Z uvedených případových studií vyplývá, že sociální pracovníci domu na půl cesty poskytují nezaměstnaným uživatelům pomoc a podporu v různých oblastech. Nejedná se tak o řešení samotné nezaměstnanosti, ale je potřeba se věnovat i dalším aspektům, které do větší či menší míry ovlivňují život nezaměstnaného uživatele. Pokud se novým uživatelem domu na půl cesty stane člověk, který například nemá jiné oblečení než to, ve kterém do sociální služby přišel, těžko bude prvním bodem vzájemné spolupráce hledání zaměstnání. V takových případech je na prvním místě základní stabilizace, která může spočívat jako v případě Luboše (případová studie č. 1) v materiální a potravinové pomoci a kontaktování zubaře a psychologa. Samozřejmě se vše ale odvíjí od osoby uživatele. Pokud uživatel nechce řešit například stomatologickou péči, i když sociální pracovník může na její důležitost pro konkrétního uživatele poukazovat, nelze ho k tomu přinutit.

Jelikož jsou uživatelé často bez finančních prostředků, pomáhají sociální pracovníci v počátku spolupráce zpravidla s vyřízením žádostí o dávky hmotné nouze – doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí, případně jiných dávek, pokud o ně uživatel nemá ještě zažádáno a má na ně nárok. Sociální pracovníci mohou uživatelům pomoci s vyplněním žádostí nebo je v případě potřeby doprovodí na konkrétní úřady.

V rámci integrace uživatelů na pracovní trh byly prostřednictvím rozhovoru při základním sociálním poradenství v uvedených kazuistikách zprostředkovány informace o tom, jak a kde si lze zaměstnání nalézt, o fungování trhu práce a pracovněprávních vztazích. Poskytnuty mohou být například i informace o často kladených otázkách na pracovním pohovoru, jak tomu bylo v případě Tomáše (případová studie č. 4). Významným bodem práce sociálních pracovníků je i motivace. V rámci rozhovoru sociální pracovníci motivují uživatele k podílení se na spolupráci, vysvětlují jim, proč je pro ně práce důležitá, proč by si zaměstnání měli hledat a docházet do něj – co jim to přinese, neboť někteří uživatelé, jak tomu bylo v případě Jany (případová studie č. 2), nepovažují hledání zaměstnání za nutné. Sociální pracovníci motivují taktéž k docházení na úřad práce či pracovní pohovory.

Sociální pracovníci pracují i na rozvoji sociálních dovedností, neboť bez nich se uživatelé nedokáží uplatnit v běžném světě. U uvedených případových studií bylo rozvíjeno zejména navazování kontaktu a účinné dorozumívání se, aby uživatelé dokázali zvládnout telefonické kontakty či pracovní pohovory.

Konkrétní činnosti v rámci pracovní terapie se odvíjejí nejen od koncepce jednotlivých DPC, ale i od potřeb individuálních uživatelů. V uvedených případech se uživatelé domu na půl cesty věnovali například vánoční výzdobě, modelování kuliček a „housek“ z modelíny. Jednotlivé činnosti v DPC, ze kterého jsou případy uživatelů využity, se přitom prolínají. V rámci pracovní terapie mohou tak sociální pracovníci s uživatelem nacvičovat pracovní pohovor, pomáhat s vytvářením životopisů, zakládáním emailů či vyhledáváním nabídek zaměstnání.

Sociální pracovníci mohou při práci s uživatelem využít i speciálních technik. V případě uvedených kazuistik byla využívána tabulka pro hledání zaměstnání. Pracovníci tabulku poskytli zejména uživatelům, u nichž byla předpokládána potřeba větší kontroly při plnění cíle individuálního plánu – hledání zaměstnání. U ostatních uživatelů bylo stanoveno, že budou o výsledcích svého hledání sociální pracovníky informovat slovně.

Některým uživatelům bylo poskytnuto i doprovázení na úřad práce či pracovní pohovor, pokud s nabídkou doprovodu souhlasili nebo si jej sami vyžádali. Účelem doprovodu bylo poskytnutí potřebné podpory, úkolem pracovníka není vyřízení jednání za uživatele. Je nutné, aby si uživatel osvojoval samostatné jednání, ve výjimečném případě může ale pracovník doprovodit uživatele přímo na jednání tak, jak tomu bylo u Jany (případová studie č. 2), kdy účelem doprovodu bylo kromě dodání potřebné sebedůvěry i zamezení předsudků z důvodu příslušnosti k romskému etniku. Doprovod přímo na jednání je na zvážení sociálního pracovníka.

Pomoc sociálních pracovníků může být dále velmi specifická. V případě Tomáše (případová studie č. 4) bylo například pracováno na omezení požívání marihuany, neboť byl v práci často nesoustředěný, sociální pracovník mu rovněž pomáhal se sestavením rozpočtu. Kristiánovi (případová studie č. 5) byla objasňována rizika, která s sebou nese práce „na černo“. Ze zrealizovaných činností, které se nedotýkaly integrace uživatelů na pracovní trh, můžeme zmínit poskytnutí pomoci při jednání s občanskou poradnou (David – případová studie č. 6). S Lubošem (případová studie č. 1) zase sociální pracovník nacvičoval modelovou situaci – odmítání pouličních prodejců. Uživatelé domu na půl cesty velmi často přichází do sociální služby také s množstvím vytvořených dluhů, jejichž řešení je většinou dalším cílem individuálního plánu.

V případových studiích je uváděno, že uživatelé byli v evidenci uchazečů o zaměstnání úřadu práce a současně chodili na brigádu, která (pokud nebyla „na černo“) byla uzavřena na základě dohody o provedení práce, což od července 2017 již není možné. V případě evidence jedince jako uchazeče o zaměstnání na ÚP, nelze mít dle novely zákona č. 435/2004 Sb. současně uzavřenou dohodu o provedení práce. Nezaměstnaní uživatelé domu na půl cesty tak mohou více inklinovat k přivydělávání si nelegální cestou bez uzavřené pracovní smlouvy. Jde o aspekt, který může komplikovat práci sociálních pracovníků – větší důraz na jednání dle platných právních norem.

Vliv na práci sociálních pracovníků má samozřejmě i samotná motivace uživatelů, do jaké míry a zda vůbec se chtějí podílet na řešení své situace. Příkladem nízké motivovanosti je případ Vladimíra (případová studie č. 3).

Pokud bychom chtěli obecně shrnout proces práce s nezaměstnaným uživatelem v domě na půl cesty, postupovali bychom od základní stabilizace, která ale není nutná u každého, k evidenci na úřadu práce, pokud evidovaný ještě není a může být evidován,

respektive nebyl sankčně vyřazen, žádosti o sociální dávky, hledání zaměstnání, řešení dluhů, až po šetření si na vlastní bydlení a jeho hledání.

4.5 Výzkumné závěry

Z výzkumného šetření vyplynulo, že sociální pracovníci domů na půl cesty poskytují nezaměstnaným uživatelům specifickou pomoc a podporu dle možností konkrétního domu na půl cesty i individuálních potřeb jednotlivých uživatelů. I když je v současné době míra nezaměstnanosti nízká, přístupy, kterými sociální pracovníci pomáhají uživatelům DPC uplatnit se na trhu práce, jsou aktuální, neboť nejen že uživatelé DPC spadají do rizikových skupin nezaměstnaných, ale vyznačují se i dalšími specifiky, které jim znesnadňují integraci na pracovní trh. Práce s uživateli v rámci jejich integrace na pracovní trh je tak stále potřebná.

Na základě výzkumného šetření bylo zjištěno, že sociální pracovníci domů na půl cesty Pardubického kraje se liší co do získaného vzdělání, tak i délky praxe v domě na půl cesty. Všichni oslovení respondenti ale uvedli, že jsou pro svou profesi motivováni. Většina sociálních pracovníků uvedla, že jejich motivací je pomoc mladým lidem, což je pro tuto práci stěžejní. Za nejdůležitější hledisko při práci s nezaměstnaným uživatelem pracovníci taktéž považují motivaci, a to motivaci k hledání a výkonu zaměstnání.

Prostřednictvím výzkumného šetření byly dále zodpovězeny výzkumné otázky:

1) Jakým způsobem jsou realizovány činnosti sociálních pracovníků domů na půl cesty při práci s nezaměstnaným uživatelem v Pardubickém kraji?

V případě **pracovní terapie**, která je v DPC využívána právě při práci s nezaměstnanými uživateli, byly u jednotlivých DPC zaznamenány odlišnosti, a to především v případě Domu na půl cesty Květná Zahrada, kde pracovní terapie má podobu práce na statku. V ostatních domech na půl cesty je pracovní terapie realizována prostřednictvím výtvarných a ručních prací (DPC Žamberk), vaření (DPC Pardubice, DPC Hrochův Týnec), úklidů (DPC Hrochův Týnec), manuálních činností v budově a na pozemku DPC (DPC Hrochův Týnec, DPC Žamberk) a činností podporující snazší integraci uživatelů na pracovní trh, například nácvik pracovního pohovoru (DPC Pardubice). Všichni oslovení respondenti uvedli, že pracovní terapie probíhá ve stanovených intervalech, čímž jsou u uživatelů rozvíjeny potřebné návyky pro případné uplatnění na trhu práce. Jedná se zejména o návyk

vstávání v potřebnou dobu a příprava na pracovní terapii. Celkově je prostřednictvím pracovní terapie podporována samostatnost.

Sociální dovednosti jsou u uživatelů DPC Pardubického kraje rozvíjeny individuálně či v rámci společných setkání s uživateli nebo při pracovní terapii.

Při **doprovázení** uživatelů DPC kladou sociální pracovníci Pardubického kraje důraz na samostatnost. Uživatel je na místo setkání doprovázen, ale samotné jednání v kanceláři je ponecháno na něm, či je sociální pracovník při jednání přítomen, ale uživateli je s jednáním pomáháno jen v případě nutnosti. Většina respondentů uvedla, že před samotným jednáním kladou rovněž důraz na ozřejnění situace, která uživatele čeká. Pro některé pracovníky není doprovázení běžnou praxí. Jiní pracovníci naopak uvedli, že uživatele doprovází zejména na úřad práce, např. při první návštěvě úřadu kvůli snazší orientaci uživatele. Celkově je tak kladen důraz na podporu samostatnosti uživatele.

2) Jaká negativa doprovází práci sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem?

Sociální pracovníci DPC jako úskalí, jež doprovází pracovní terapii, uvedli:

- nedostatečnou motivovanost uživatelů;
- lenost;
- nedostatek trpělivosti;
- udržení pozornosti;
- dochvilnost;
- úplná absence uživatele na pracovní terapii.

V případě doprovázení uživatelů byly zmíněny:

- nespolehlivost uživatele;
- přebírání odpovědnosti za uživatele sociálním pracovníkem;
- neochota pracovníků úřadů práce;
- rozmanitost trvalých pobytů uživatelů – při evidenci na úřadu práce.

Sociální pracovníci domů na půl cesty tedy za úskalí, které se týká práce s nezaměstnaným uživatelem, označili především nedostatky na straně uživatele.

3) Motivují sociální pracovníci uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace?

Pokud jde o motivování uživatelů k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace, uvedla většina sociálních pracovníků, že se uživatele snaží motivovat, a to prostřednictvím rozhovoru, zmíněna byla i možnost zpřístupnění informací o rekvalifikaci na nástěnce DPC.

4) Mají sociální pracovníci domů na půl cesty v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami?

Sociální pracovníci DPC Pardubického kraje se snaží mít v oblasti integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci především s externími firmami, které uživatele DPC zaměstnávají (DPC Hrochův Týnec), proplácejí uživatelům rekvalifikační kurzy (DPC Žamberk) či jsou do nich posíláni na půlroční stáže (DPC Květná Zahrada).

Dobrou spolupráci s agenturami práce zmínili sociální pracovníci DPC Pardubice, kterým jsou nabídky práce pro uživatele zasílány emailem či sms zprávou. Kromě sociálních pracovníků DPC Květná Zahrada nemají žádní jiní pracovníci ostatních DPC navázanou bližší spolupráci s úřadem práce.

5) Jakým způsobem ovlivňuje specifičnost mladých dospělých přicházejících z institucionální péče práci sociálního pracovníka v rámci integrace bývalých chovanců na pracovní trh?

Sociální pracovníci domů na půl cesty Pardubického kraje poukazovali na náročnost práce s uživateli z ústavní péče. U uživatelů přicházejících z ústavní péče se sociální pracovníci věnují jejich základní stabilizaci, více uživatelům pomáhají i s pochopením reality. Věnují se odhalování nedostatků – mapují, co uživatel zná, co ví a o čem nemá ani ponětí. Dále je důležité bývalým chovancům ústavů ozřejmit, co práce obnáší, významná je i práce na samostatnosti uživatele. Důraz sociální pracovníci kladou i na dodržování norem společnosti a motivaci uživatelů, častěji jsou poskytovány taktéž doprovody.

6) Jaké další aktivity kromě základních nabízených činností domů na půl cesty zajišťují sociální pracovníci v rámci integrace uživatelů na pracovní trh?

Vlastní program, který by uživatelům usnadnil integraci na pracovní trh, vytvořili pouze sociální pracovníci Květné Zahrady, jde o program „*Prostupného zaměstnávání*“.

Sociální pracovníci Domu na půl cesty Pardubice využívají projektu v rámci své organizace, projekt nese název „Život na zkoušku II.“ Sociální pracovníci DPC Žamberk naopak využívají externího projektu „Chci pracovat II“ od firmy Medexa.

Úskalí související s integrací uživatelů na pracovní trh, jsou dle respondentů:

- nedostatečné vzdělání;
- psychický stav uživatele;
- nízká míra motivace k výkonu zaměstnání;
- rasové předsudky;
- problém s přijímáním autorit;
- nepřipravenost na pracovní zařazení;
- nedostatečná vytrvalost;
- odhad vlastních možností.

Sociální pracovníci domů na půl cesty se v rámci své profese věnují specifické cílové skupině, která se vyznačuje řadou aspektů, jež znesnadňují integraci na pracovní trh. Poskytovaná pomoc a podpora sociálních pracovníků se řídí dle konkrétních možností jednotlivých domů na půl cesty i individuálních potřeb uživatelů. Důraz sociální pracovníci Pardubického kraje při práci s nezaměstnanými uživateli kladou na podporu samostatnosti. Největší problém, se kterým se sociální pracovníci při práci s nezaměstnaným uživatelem setkávají, je nedostatečná motivovanost uživatelů.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zkoumat činnosti sociálních pracovníků domů na půl cesty v rámci integrace uživatelů na pracovní trh a prostřednictvím výzkumného šetření analyzovat výkon činností sociálních pracovníků s nezaměstnanými uživateli v domech na půl cesty v Pardubickém kraji. Hlavní i dílčí cíle diplomové práce byly naplněny prostřednictvím zpracování teoretické části práce a uskutečněním výzkumného šetření. Teoretická část práce zprostředkovává specifikaci samotné sociální služby dům na půl cesty a cílovou skupinu uživatelů, přičemž pozornost byla zaměřena do oblasti ústavní péče, neboť jedinci, kteří prošli ústavní výchovou, tvoří v Pardubickém kraji majoritní část uživatelů DPC. Teoretická část se dále zaměřuje na historický vývoj domů na půl cesty u nás a v zahraničí, díky čemuž byl demonstrován rozdíl českých a zahraničních domů na půl cesty, na základní přehled platné legislativy vztahující se k sociální službě DPC a na odborný tým pracovníků. Dále jsem se věnovala individuální sociální práci, včetně specifikace individuální práce s nezaměstnaným uživatelem DPC. Pozornost byla věnována i vybraným institucím, se kterými mohou mít sociální pracovníci navázanou spolupráci v rámci integrace uživatelů na pracovní trh. Závěrem teoretické části byly popsány vybrané přístupy, prostřednictvím kterých je v domech na půl cesty nezaměstnaným uživatelům pomáháno zařadit se na pracovní trh. Jedná se o základní sociální poradenství, zdokonalování sociálních dovedností, pracovní terapii a doprovázení.

Empirická část práce byla realizována pomocí osmi rozhovorů se sociálními pracovníky domů na půl cesty v Pardubickém kraji. Doplněna byla o případové studie nezaměstnaných uživatelů, přičemž jejich účelem bylo v praxi přiblížit konkrétní činnosti, kterými sociální pracovníci podporují uživatele usilující o zařazení na pracovní trh. Ukázalo se, že práci s nezaměstnaným uživatelem je nutné vnímat jako celistvý proces, do kterého můžeme řadit i aspekty jako základní stabilizace uživatele, pomoc s vyřízením sociálních dávek, řešení dluhů a pomoc s finančním hospodařením uživatele. Případové studie poukázaly na skutečnost, jak důležité je v realizaci činností udržovat pokud možno individuální přístup. Příkladem toho může být modelování „housek“ s Lubošem, čímž došlo k rozvíjení manuální zručnosti, která mu dopomohla získat pracovní místo pekaře.

Prostřednictvím výzkumného šetření bylo zjištěno, že sociální pracovníci domů na půl cesty poskytují nezaměstnaným uživatelům specifickou pomoc a podporu dle možností konkrétního domu na půl cesty i individuálních potřeb jednotlivých uživatelů.

Výkon činností v jednotlivých domech na půl cesty v Pardubickém kraji se tak liší. Jak efektivní je práce s nezaměstnanými uživateli v rámci jejich integrace na pracovní trh v jednotlivých DPC by mohlo být předmětem dalšího zkoumání.

Sociální pracovníci domů na půl cesty Pardubického kraje podporují samostatnost uživatelů. V případě pracovní terapie, která je v domech na půl cesty pilířem práce s nezaměstnaným uživatelem, je k samostatnosti uživatelů napomáháno aktivitami, jako jsou úklidy, práce na statku, manuální činnosti v budově a na pozemku DPC či vaření. Podle mého názoru by sociální pracovníci měli dle možností jednotlivých DPC klást důraz i na některé z uvedených činností, neboť se jedná o aktivity, při nichž je podporována nejen samostatnost, ale uživatelé si mohou osvojit konkrétní dovednosti, které pravděpodobně využijí i ve vlastním nezávislém životě, pokud v rámci pracovní terapie nekladou jako sociální pracovníci DPC Pardubice důraz přímo na aktivity, které vedou k rozvoji dovedností nepostradatelných pro integraci na pracovní trh, např. nácvik pracovního pohovoru. Méně přínosné se mi z hlediska budoucího nezávislého života uživatelů jeví při pracovní terapii věnovat pozornost výtvarným činnostem, které mimo jiného uvedli sociální pracovníci DPC Žamberk.

Podporu samostatnosti uživatelů DPC lze dobře vidět i na výkonu doprovázení. Sociální pracovníci domů na půl cesty Pardubického kraje zasahují do schůzky uživatele jen v případě nutnosti, či se přímého jednání vůbec neúčastní.

Doporučení, která směřují k sociálním pracovníkům domů na půl cesty Pardubického kraje, se dotýkají zejména tvorby vlastních programů a projektů, které by uživatelům usnadnily integraci na pracovní trh. Kromě sociálních pracovníků Květné Zahrady, kteří v DPC uskutečňují program „*Prostupného zaměstnávání*“, využívají pracovníci spíše projektů v rámci organizace či projektů externích. I v oblasti spolupráce se nabízí prostor pro zlepšení, zejména pokud jde o úřad práce, se kterým mají bližší spolupráci navázanou pouze pracovníci Květné Zahrady. Pro snazší integraci uživatelů DPC na pracovní trh je vhodné využít i spolupráce pracovních agentur, činí tak ale pouze sociální pracovníci DPC Pardubice.

Úskalí, která doprovází činnost sociálních pracovníků s nezaměstnaným uživatelem, souvisí podle respondentů především s osobou samotného uživatele. Sociální pracovníci domů na půl cesty Pardubického kraje vnímají specifickou cílovou skupinu i náročnost práce s ní. Největší problém, jenž se objevoval napříč výzkumným šetřením, představuje nedostatečná motivovanost uživatelů k aktivnímu podílení se na řešení své situace, a tudíž i

k podílení se na spolupráci v domě na půl cesty. Motivování uživatelů, v našem případě motivace k hledání a výkonu zaměstnání, je většinou respondentů považována za nejdůležitější aspekt při práci s nezaměstnaným uživatelem.

Úkolem sociálních pracovníků je i přes nedostatečnou motivaci uživatelů pracovat na zdokonalování poskytovaných činností a vytváření a rozvíjení programů či projektů domů na půl cesty, aby byly uživatelům poskytnuty kvalitní sociální služby. Pro uživatele, kteří se na spolupráci podílet chtějí nebo se po motivování sociálními pracovníky podílet začnou, bude kvalita služeb významná.

SEZNAM ODBORNÝCH ZDROJŮ

ALARID, Leanne, CROMWELL, Paul, CARMEN, Rolando. *Community-Based Corrections*. 7. vyd. Belmont: Thomson Wadsworth, 2008. 409 s. ISBN 978-0-495-09482-1.

BARKER, Gary. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 60 s. Scan. sv. 6. ISBN 80-85834-78-2.

BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 208 s. ISBN 978-80-87652-87-9.

BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností: metodika práce u lidí s Aspergerovým syndromem*. 1. vyd. Praha: Asociace pomáhající lidem s autismem - APLA Praha, střední Čechy, 2012. 107 s. ISBN 978-80-87690-05-5.

BICKOVÁ, Lucie et al. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2011. 272 s. ISBN 978-80-904668-1-4.

BUCHTOVÁ, Božena et al. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 236 s. Psyché. ISBN 80-247-9006-8.

BUCHTOVÁ, Božena, ŠMAJS, Josef, BOLELOUCKÝ, Zdeněk. *Nezaměstnanost*. 2., přepracované a aktualizované vyd. Praha: Grada, 2013. 187 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4282-3.

ČÁMSKÝ, Pavel, SEMBDNER, Jan, KRUTILOVÁ, Dagmar. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 263 s. ISBN 978-80-262-0027-7.

DUNOVSKÝ, Jiří et al. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 279 s. ISBN 80-7169-254-9.

FONTANA, David. *Sociální dovednosti v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. 119 s. ISBN 978-80-262-1197-6.

- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- GÉRINGOVÁ, Jitka. *Pomáhající profese: tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011. 198 s. Psyché; sv. č. 69. ISBN 978-80-7387-394-3.
- GOTTWALDOVÁ, Martina a kol. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. Chrudim: Centrum J. J. Pestalozziho o. p. s., 2006. 43 s.
- GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 208 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3379-1.
- HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana et al. *Pedagogicko-psychologické poradenství I: vybrané problémy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. 207 s. ISBN 80-7290-215-6.
- HALÁSKOVÁ, Renáta. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. 93 s. ISBN 80-7042-595-4.
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2015. 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.
- HAUKE, Marcela. *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 135 s. ISBN 978-80-247-3849-9.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. 437 stran. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HRONÍK, František et al. *Jak najít zaměstnání*. 2. vyd. Brno: Motiv Press, 2015. 107 s. ISBN 978-80-87981-13-9.
- HUČÍK, Ján, HUČÍKOVÁ, Alena. *Kazuistika v sociální práci*. 1. vyd. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžběty, 2009. 203 s. ISBN 978-80-89271-66-5.
- JANSKÝ, Pavel. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 169 s. ISBN 80-7041-114-7.
- JEDLIČKA, Richard et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

- JELÍNKOVÁ, Jana, KRIVOŠÍKOVÁ, Mária, ŠAJTAROVÁ, Ludmila. *Ergoterapie*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2009. 270 s. ISBN 978-80-7367-583-7.
- KAPPL, Miroslav. *Metody sociální práce s jednotlivcem* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 80 s. Texty k sociální práci. ISBN 80-7041-846-X.
- KILBURN, John, COSTANZA, Stephen. *Salvation City: Halfway House Stories*. New York: Teneo Press, 2011. 212 s. ISBN 978-1-934844-22-9.
- KŇAŽKO, Vladimír. *Trénink sociálních dovedností pro osoby znevýhodněné na trhu práce*. 1. vyd. Praha: Evropské sociálně zdravotní centrum Praha, 2008. 51 s. ISBN 978-80-87244-01-2.
- KODÝM, Miloslav. *Metody rozvoje sociálních dovedností*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. 108 s. ISBN 978-80-7452-046-4.
- KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vydání. Praha: Portál, 2006. 147 s. ISBN 80-7367-181-6.
- KREBS, Vojtěch et al. *Sociální politika*. 6. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2015. 504 s. ISBN 978-80-735-276-1.
- KRIVOŠÍKOVÁ, Mária. *Úvod do ergoterapie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 364 s. ISBN 978-80-247-2699-1.
- KUBÍNKOVÁ, Dagmar, KŘÍŽOVÁ, Alena. *Ergoterapie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. 95 s. ISBN 80-7067-698-1.
- LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. 157 s. Studijní texty. sv. 8 sv.19. ISBN 80-85850-66-4.
- LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.
- LEVICKÁ, Jana. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Trnava: Spoločnosť pre podporu vedy a vzdelávania, 2004. 170 s. ISBN 80-968952-3-0.
- LEVICKÁ, Jana et al. *Sociálna práca I*. 1. vyd. Trnava: Oliva, 2007. 168 s. ISBN 978-80-969454-2-9.

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 328 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.

MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 172 s. Studijní texty; sv. 6. Učebnice pro obor sociální práce; sv. 4. ISBN 80-86429-08-3.

MAREŠ, Petr, SIROVÁTKA, Tomáš. *Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2003. 272 s. ISBN 80-210-3048-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, BUBLEOVÁ, Věduna, KOVAŘÍK, Jiří. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1997. 69 s. Zprávy; č. 132. ISBN 80-85121-89-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, 152 s. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 159 s. Studijní texty; sv. 8. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003a, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003b. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich et al. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.

MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana, BALDOVÁ, Lenka. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mladistvých s důrazem na děti odcházející z ústavní výchovy*. 1. vyd. Praha: Člověk hledá člověka, 2008. 34 s. ISBN 978-80-254-2756-9.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

- MATOUŠEK, Oldřich, MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.
- MATOUŠEK, Oldřich et al. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 361 s. Manažer. ISBN 80-247-0650-4.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální práce*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 100 s. ISBN 80-210-3323-1.
- MUSIL Libor et al. *Kultura poskytování osobních sociálních služeb: případová studie domu na půl cesty: zpráva z první fáze výzkumu*. Brno: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2002. 64 s. ISBN 80-238-9167-7.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.
- NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 98 s. ISBN 80-210-2673-1.
- NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 159 s. ISBN 80-7367-174-3.
- NOVOTNÁ, Věra, SCHIMMERLINGOVÁ, Věra. *Sociální práce její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha: katedra sociální práce a vzdělávání dospělých filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 1992. 115 s. ISBN 80-7066-483-5.
- PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2002. 207 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

- PRŮDKOVÁ, Táňa, NOVOTNÝ, Přemysl. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.
- RUDOLFOVÁ, Aneta et al. *Metodika procesu deinstitucionalizace*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2013. 34 s. ISBN 978-80-905641-1-4.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- ŘEZNÍČEK, Ivo. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. 75 s. Studijní texty; Sv. 5. ISBN 80-85850-00-1.
- SOTONIAKOVÁ, Eva. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2005. 67 s. ISBN 80-7368-118-8.
- STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. Scan; sv. 2. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠMÝD, Pavel, MALINKOVÁ, Andrea. *Metodická příručka pracovního programu pro klienty Domu na půli cesty ve Velkém Dvoře u Pohořelic*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2008. 81 s.
- ŠTĚPANÍK, Jaroslav. *Umění jednat s lidmi. 2, Komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 161 s. Psychologie pro každého. ISBN 80-247-0844-2.
- ŠTREIT, Jindřich. *Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy za období 1995-2004*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR - Odbor prevence kriminality, 2007. 48 s. ISBN 978-80-254-0259-7.
- ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 2.* vyd. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 128 s. Studijní texty; sv. 20. ISBN 80-86429-36-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 870 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VODÁKOVÁ, Jitka, DYTRTOVÁ, Radmila, CETTLOVÁ, Martina, BERÁNEK, Vladislav. *Speciální pracovní výchova a ergoterapie: pro studenty pedagogických fakult*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. 94 s. ISBN 978-80-7290-322-1.

VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

WEINER, Irving, CRAIGHEAD, Edward. *The Corsini Encyclopedia of Psychology*. 4. vyd. Hoboken: John Wiley & Sons, 2010. 962 s. ISBN 978-0-470-17026-7.

PERIODIKA

ADAMCOVÁ, Kateřina. Domy na půl cesty. In: *Sociální služby*, č. 6-7. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb, 2013, s. 22-23. ISSN 1803-7348.

BAJER, Pavel, TOKÁROVÁ, Anna. Široká veřejnost stále vnímá sociálních pracovníků jako úředníky. In: *Sociální práce. Role sociálního pracovníka*, č. 1. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2007, s. 12-16. ISSN 1213-6204.

HANUŠ, Petr. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. In: *Sociální práce. Role sociálního pracovníka*, č. 1. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2007, s. 12-16. ISSN 1213-6204.

JOHNOVÁ, Milena. Individuální plánování – utajovaná síla sociální práce. In: *Sociální práce. Individuální plánování v sociální práci*, č. 3. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2011, s. 5. ISSN 1213-6204.

PLCH, Robert. Vstříc úspěšnému startu do dospělosti. In: *Sociální práce. Děti a náhradní výchovná péče*, č. 21. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2003, s. 10-14. ISSN 1213-624.

SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální a ekonomické faktory marginalizace na pracovním trhu v České republice. In: *Sociologický časopis*, č. 2. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1997, s. 169-188. ISSN 0038-0288.

LEGISLATIVA

ČESKO. Zákon č. 101/2000 Sb. ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Vyhláška č. 505/2006 Sb. ze dne 15. listopadu 2006 kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpis. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 14. března 2006 o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Vyhláška č. 438/2006 Sb. ze dne 30. srpna 2006 kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012 občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústavní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 73/2011 Sb. ze dne 9. února 2011 o Úřadu práce České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 435/2004 Sb. ze dne 13. května 2004 o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Vyhláška č. 519/2004 Sb., ze dne 23. září 2004 o rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání a o rekvalifikaci zaměstnanců. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. Usnesení č. 64/142 ze dne 30. října 2009 o vyhlášení Směrnice o náhradní rodinné péči.

OSTATNÍ ZDROJE

DŮM NA PŮL CESTY PARDUBICE. *Standard kvality sociálních služeb č. 3*. [interní materiál].

DŮM NA PŮL CESTY PARDUBICE. *Standard kvality sociálních služeb č. 9*. [interní materiál].

DŮM NA PŮL CESTY PARDUBICE. *Metodika 2016*. [interní materiál].

ETICKÝ KODEX SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČESKÉ REPUBLIKY. 2006. Dostupné z: <http://sspcr.xf.cz/code.html>.

MEZINÁRODNÍ ETICKÝ KODEX SOCIÁLNÍ PRÁCE. 2004. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/mezinarodni_eticky_kodex.pdf.

MEZINÁRODNÍ FEDERACE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ. *Mezinárodní definice sociální práce*. 2014. Dostupné z: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>.

MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE PRÁCE. *Míra nezaměstnanosti*. 2017. Dostupné z: http://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/description_UR_EN.pdf.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. 2017. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1512087780954_1.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe: Průvodce poskytovatele*. 2002. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/5964/pruvodce.pdf>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Databáze ústavní výchovy*. 2017. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/databaze-ustavni-vychovy>.

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Analýza činností a programů v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. 2016. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/792/>.

ŠTERN, Pavel, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Aktuální trendy trestní politiky aneb jak přispět ke snížení recidivy pachatelů*. [prezentace]. 2016.

INTERNETOVÉ ZDROJE

CENTRUM J. J. PASTALOZZIHO, O. P. S. *Historie centra*. [online]. 2016. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.pestalozzi.cz/?p=sluzby.php&id=15&idc=133%20http://www.pestalozzi.cz/?p=sluzby.php&id=15&idc=133>.

CENTRUM J. J. PESTALOZZIHO, O. P. S. *Historie Domu na půl cesty Hrochův Týnec*. [online]. 2016. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.pestalozzi.cz/?p=sluzby.php&id=9&idc=51>.

ČESKÁ ASOCIACE ERGOTERAPEUTŮ. *Co je ergoterapie?* [online]. 2008. [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.ergoterapie.cz/Page.aspx?PageID=1>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Charakteristika Pardubického kraje (údaje za rok 2016)*. [online]. 2016. [cit. 2017-11-16]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika-pardubickeho-kraje-udaje-za-rok-2016>.

HALFWAY HOUSE. [online]. 2016. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.encyclopedia.com/places/africa/south-african-political-geography/halfway-house>.

INFORMAČNÍ PORTÁL PRO ORGÁNY SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ. *Klíčové dokumenty*. [online]. 2017. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: http://www.ospod.cz/informace/obecne/transformace/?ftresult_menu=TRANSFORMACE.

INTEGROVANÝ PORTÁL MINISTERSTVA PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Statistiky nezaměstnanosti*. [online]. 2017. [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>.

PARDUBICKÝ KRAJ. *Mapa Pardubického kraje*. [online]. 2017. [cit. 2017-11-30]. Dostupné z: <http://prardubickykraj.mistecko.cz/rubriky/nase-poznavaci-znaky>.

MEDEXA Z. S. *Projekt Chci pracovat II.* [online]. 2017. [cit. 2017-10-07]. Dostupné z: <http://www.medexa.cz/info.pdf>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Slovník sociálního zabezpečení.* [online]. 2017. [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/neprizniva-socialni-situace.html>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Statistická ročenka školství 2015/2016.* [online]. 2016. [cit. 2016-11-29]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>

SOCIÁLNÍ REVUE. *Socioterapie aneb Když poradenství nestačí.* [online]. 2009. [cit. 2017-10-19]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/socioterapie-aneb-kdyz-poradenstvi-nestaci>.

SPOLEK POD KŘÍDLY. *Pravidla Domu na půl cesty.* [online]. 2017. [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <http://www.podkridly.cz/pravidla-domu-na-pul-cesty/>.

SVĚTOVÁ FEDERACE ERGOTERAPEUTŮ. *Definice ergoterapie.* [online]. 2012. [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.wfot.org/AboutUs/AboutOccupationalTherapy/DefinitionofOccupationalTherapy.aspx>.

SEZNAM ZKRATEK

č. – číslo

odst. – odstavec

s. – strana

písm. – písmeno

Sb. – sbírky

DPC – dům na půl cesty

USA – Spojené státy Americké

ČR – Česká republika

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSN – Organizace spojených národů

o. s. – Občanské sdružení

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

ÚP – úřad práce

No. – číslo

tzv. – takzvaný, takzvaně

tzn. – to znamená

atd. – a tak dále

apod. – a podobně

např. – například

tj. – to je

popř. – popřípadě

sms – short message service

hod. – hodin

PC – personal computer

MHD – městská hromadná doprava

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Přehled domů na půl cesty na území České republiky

Tabulka č. 2 Přehled uživatelů domů na půl cesty v Pardubickém kraji, kteří prošli ústavní péčí – rok 2016

Tabulka č. 3 Princip SMART

Tabulka č. 4 Klíčové kategorie – délka praxe v domě na půl cesty, dosažené vzdělání, motivace pracovníků k výkonu povolání

Tabulka č. 5 Klíčové kategorie - nejdůležitější aspekt při práci s nezaměstnaným uživatelem, způsob rozvíjení sociálních dovedností u nezaměstnaných uživatelů

Tabulka č. 6 Klíčové kategorie - způsob realizace a konkrétní činnosti v rámci pracovní terapie, negativa doprovázející pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem

Tabulka č. 7 Klíčové kategorie - způsob realizace doprovázení uživatelů, možná úskalí doprovázení, motivace uživatelů k rekvalifikaci

Tabulka č. 8 Klíčové kategorie - spolupráce s úřady práce, agenturami práce a externími firmami, specifické programy, projekty jednotlivých domů na půl cesty

Tabulka č. 9 Klíčové kategorie – specifčnost uživatelů z institucionální péče v rámci práce sociálních pracovníků při integraci na pracovní trh, úskalí integrace uživatelů na trh práce

Tabulka č. 10 Přehled práce s nezaměstnaným uživatelem

Tabulka č. 11 Přehled práce s nezaměstnaným uživatelem

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma č. 1 Organizační struktura domu na půl cesty

Schéma č. 2 Fáze případové práce

Schéma č. 3 Cíl společné práce v sociální službě

Schéma č. 4 Skladba sociálních dovedností

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Geografické znázornění domů na půl cesty Pardubického kraje

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Tabulka pro vyhledávání zaměstnání

Příloha 2 – Rozhovor č. 1 – sociální pracovník DPC Pardubice

Příloha 3 – Rozhovor č. 2 – sociální pracovník DPC Pardubice

Příloha 4 – Rozhovor č. 3 – sociální pracovník DPC Žamberk

Příloha 5 – Rozhovor č. 4 – sociální pracovník DPC Žamberk

Příloha 6 – Rozhovor č. 5 – sociální pracovník DPC Květná Zahrada

Příloha 7 – Rozhovor č. 6 – sociální pracovník DPC Květná Zahrada

Příloha 8 – Rozhovor č. 7 – sociální pracovník DPC Hrochův Týnec

Příloha 9 – Rozhovor č. 8 – sociální pracovník DPC Hrochův Týnec

Příloha 2 – rozhovor č. 1 – sociální pracovník DPC Pardubice

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„3 roky.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Vysokoškolské – Bc.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?“

„Mojí motivací k výkonu této profese je možnost svou prací pomáhat mladým lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Vidím ji jako smysluplnou a v dnešní době čím dál více potřebnou.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Podle mě je velmi důležité správně zmapovat jeho schopnosti a dovednosti, vyhodnotit, zda je uživatel skutečně připravený na nástup do zaměstnání.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„S každým uživatelem rozvíjíme jeho sociální dovednosti individuálně pomocí nácviků (vedení rozhovorů a telefonních hovorů, jak se chovat na přijímacích pohovorech, nácvik psaní životopisů a motivačních dopisů, nácvik dovedností pro zlepšení motoriky, fantazie a podobně).“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Pracovní terapie probíhá od pondělí do středy od 8.00 do 12.00 hod. Obsahem jsou nácviky dovedností - vedení rozhovorů a telefonních hovorů, jak se chovat na přijímacích pohovorech, nácvik psaní životopisů a motivačních dopisů, nácvik dovedností pro zlepšení motoriky, fantazie, doprovody a informační konzultace pro zlepšení orientace na trhu práce a finanční gramotnosti.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Největší úskalí je v tom, když není uživatel správně namotivován, nebo motivaci jen předstírá. Takový uživatel si neodnese ze setkání s pracovníkem vůbec nic a veškeré snahy bojkotuje.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.“

„Pracovník doprovodí uživatele na patřičné místo a po cestě s ním probírá, co by ho mohlo čekat, a svým způsobem ho na to připravuje. Pracovník nepřebírá zodpovědnost na sebe, jde spíše jako psychická podpora a zasahuje jen v krajních případech, Vždy se dbá na to, aby to uživatel spíše zvládl sám a příště to už dokázal sám i vyřešit.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Ne.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Za dobu mé praxe nikdo neprojevil zájem o rekvalifikační kurzy. Uživatelům tuto možnost sdělujeme, ale setkáváme se s negativním zájmem.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„S úřadem práce komunikujeme pouze v zájmu klienta, když pracovník vyhodnotí, že je to potřeba. Máme navázanou spolupráci s pracovní agenturou, která zaměstnává lidi po Pardubickém kraji. Vždy stačí jen poslat životopis uživatele a říct, že je od nás a oni mu dají práci. Práce je teď všude dost.“

12) „Poskytuje Váš dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Ano, pomáháme s realizací projektu Život na zkoušku II.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Ovlivňuje ji víc než dost. U člověka, který nemá ponětí, jak to v samostatném životě chodí, nemá ani základní finanční gramotnost a do této doby neměl žádné povinnosti, je zařazení na pracovní trh složitější a delší. Pracovník musí zmapovat, co všechno uživatel zná, co umí a o čem nemá ani ponětí. Poté spolu pracují na tom, aby byl vůbec práce schopný a nezačal si na problémy plynoucí z jeho nevědomosti. Nejde tedy jen o hledání práce, ale o přípravu, které kolikrát trvá několik let, ale pracovník na to má jen pár měsíců.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„Úskalí je mnoho, může jít o rasové předsudky, nízké dosažené vzdělání, problémy s přijímáním autorit, nepřípravenost na pracovní zařazení a v nemotivovanosti pracovat.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Ne, ale děkuji za možnost.“

Příloha 3 – Rozhovor č. 2 – sociální pracovník DPC Pardubice

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„Od března 2014.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Vyšší odborné.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v DPC?“

„Snaha pomoci – postavit někoho na vlastní nohy podporovat mladé lidi, kteří třeba neměli to štěstí vyrůstat v rodině a prošli si ústavní péčí. Dále pomáhat podporovat mladé lidi z výkonu trestu, aby za chybu, kterou udělali jednou, v podstatě pak neplatili celý život, protože systém v tomto směru není úplně dořešený. Ráda se cítím být užitečná.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Základní stabilizace – aby měl co jíst, pít, byl psychicky v pohodě a hlavně sám chtěl změnu ve svém životě. Následně je velmi důležitá jeho motivace, na kterou můžu třeba trochu zapůsobit – vysvětlení proč by měl pracovat, co mu to přinese a jaké to pro něj bude mít výhody. Myslím, že ta motivovanost je jeden z nejdůležitějších faktorů, aby uživatel věděl, proč to dělá.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„Samozřejmě v individuálním plánování u každého uživatele zvlášť a pak také máme tzv. sociální dílny. Na sociální dílny uživatelé chodí od pondělí do středy od 8:00 – 12:00 hodin. Zde je různý program na různá témata např. trénink jemné motoriky – tvoření manuálně, nácvik telefonických hovorů, jednání s úřady atd.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Jako u předešlé odpovědi, probíhá např. vaření, manuální činnosti, nácvik telefonických či pracovních rozhovorů apod.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Nechuť k práci nebo lenost cokoliv dělat, často nemají trpělivost, udržení pozornosti.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.?“

„Doprovázíme jen některé uživatele dle potřeby a dle individuálního posouzení kompetencí uživatele. Pokud se jedná doprovod na úřad či do jiných institucí snažíme se být nenápadní. Necháváme jednat uživatele. Pokud není potřeba, do jednání vůbec nevstupujeme. Před jednáním si s uživatelem probereme situace, co mohou nastat, a zkusíme ho na jednání připravit. Někdy pracovník instituce ani nepozná, že jsme sociální pracovníci. Někdy do jednání zasahujeme, např. pokud se pracovník nechová k uživateli tak, jak by měl, nebo když uživatel nerozumí otázce či tomu, co po něm pracovník instituce žádá. Co se týče pracovních pohovorů, jdeme jako podpora, ale to jen velmi zřídka, na samotné jednání zaměstnavatele a klienta nevstupujeme, to opravdu jen ve výjimečném případě. Čekáme jako podpora venku a případně poté pomáháme zpracovat úspěch/neúspěch. Doprovázíme dále klienty na nákupy. To probíhá tak, že se dle rozpočtu a plánu vaření dohodneme, co jde klient nakoupit, a pomůžeme mu vybrat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí vhodné potraviny jak cenově, tak nutričně. V obchodě si o tom povídáme, co je pro lepší.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Někdy se uživatelé stydí, tak se snažíme chovat co nejméně nápadně pro okolí. Dále bych řekla, že by si zde měl pracovník uvědomovat své kompetence a kompetence uživatele, aby nedošlo k tomu, že pracovník převeze iniciativu příliš nebo brzy – uživatel si zvyká, že to za něho někdo vyřeší. Nebo se může stát, že uživatel řekne, já jsem si to chtěl vyřešit sám. Nebo se může cítit trapně. Celkově si myslím, že při doprovázení by měl pracovník zkusit udržet příjemnou atmosféru a držet se zpátky, aby z toho měl uživatel pozitivní zkušenost a nebál se později jít něco řešit sám. Což může být někdy těžké, obzvlášť jsou-li to nepříjemné věci jako např. přestupky, soudy.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Musím uznat, že spíše ne než ano. Většinou je rekvalifikace běh na dlouhou trať a naši uživatelé o to nemají ani velký zájem. Rekvalifikaci vidí jako něco co zabere čas. Často také musí investovat nějaké peníze a výsledek, pokud nezískají práci v oboru, je pro ně, jak kdyby nejistý.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„S úřadem práce komunikujeme individuálně dle potřeby u jednotlivých uživatelů. Co se týče agentur práce, máme dobrou zkušenost s pár pracovními agenturami, kde nám třeba posílají nabídky na telefon, nebo chtějí, aby naši uživatelé napsali do emailu při žádosti o práci, že jsou z domu na půli cesty, a personalisté je zkusí upřednostnit. Tato spolupráce celkem pěkně funguje.“

12) „Poskytuje Váš dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Ano. V rámci naší organizace funguje projekt Život na zkoušku II., do kterého se snažíme zapojit i uživatele domu na půl cesty.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Bohužel toto se děje velmi často, protože v ústavní péči bych řekla, je nedostatek pracovníků, kteří by se mohli dětem, potažmo mladým dospělým, individuálně věnovat a tím pádem je lépe připravit na život po opuštění ústavu. Často také spatřuji problém v tom, že ať už to jsou dětské domovy či jiné ústavy, je zde mnoho sponzorů, více peněz a dětem se na můj vkus až moc kompenzuje absence rodičů penězi a výlety. Děti/mladí dospělí pak neznají hodnotu peněz a mnohdy si spoustu věcí neumí zařídit, protože vše za ně vyřizují pracovníce a nejsou v podstatě vystaveni realitě dnešního světa. Na nic si nemusejí ušetřit nebo vydělat a nemají žádné pracovní návyky. Je tedy pochopitelné, že po opuštění ústavní péče nejsou psychicky připraveni i přes to, že dostávají od domovů, ústavů do začátku peníze či domácí potřeby atd. Často neví, co s nimi, a tak to končí tak, že domácí potřeby – oblečení, elektroniku rozprodají a peníze bezhlavě utratí. Mladí dospělí z ústavů k nám pak přicházejí, až když nemají peníze, nemají základní stabilizaci – máme více práce se základní stabilizací uživatele, více práce s tím pomoci mu pochopit realitu, vše mu vysvětlit – proč potřebuje práci, jak se chovat k penězům a pracovněprávní vztahy. Musíme mu vysvětlit např. typy smluv, evidenci na úřadu práce, sankce ať na úřadu práce či u zaměstnavatele, přitom musíme postupovat systematicky, nezahltit ho informacemi.“

14) „V čem spatřujete úskali integrace uživatelů na pracovní trh?“

„Nízké vzdělání, nízká míra motivace. Dokud to bude v našem státě fungovat tak, že se lidé pobírající sociální dávky budou mít stejně nebo lépe, než ti co pracují, je těžké někoho motivovat ke změně a zařazení se na pracovní trh.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Ne.“

Příloha 4 – Rozhovor č. 3 – sociální pracovník DPC Žamberk

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„7 let.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Vyšší odborné.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?“

„Rád pomáhám mladým lidem, kteří to neměli v dětství tak jednoduché, jako třeba já. Práce s lidmi. Dobrý pocit z práce. Pestrá práce.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Motivace a odhad možností a schopností z jeho strany. Podpora vůle a pracovitosti.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„Příklady na sobě samým, rozhovory.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Po-Čt 9-12hod. Výtvarné činnosti, práce na zahradě a kolem domu, úklidy.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Dochvilnost klientů, jinak asi ani ne.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.?“

„Na základě žádosti uživatele – v rámci osobního plánu. Jdeme spolu tam, kam potřebuje, předem se připravíme na situaci, která nastane.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Ne, neprobíhají často.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Ano, ale necháváme řešení na nich – jednají s ÚP atd.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, pracovními agenturami a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„Spolupracujeme s firmami, které pomáhají s uplatněním na trhu práce proplacením rekvalifikačních kurzů apod. Jsou zaměřené přímo na sociální služby. Na tyto firmy předáváme klientům kontakt a dále poté i my komunikujeme s pracovníky firem, pokud je to potřeba.“

12) „Poskytuje Váš Dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Ne, snad jen spolupráci klientů s psychoterapeutem.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Individuální přístup. Zastáváme morální hodnoty „běžné“ společnosti a snažíme se je předávat dál. Uživatelé z ústavů s tím mají často problém.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„Vzdělání klienta, malá nebo žádná praxe. V tomto období není nouze o práci, přesto se čím dál víc setkáváme s psychiatrickými obtížemi klientů, které neumožňují běžnou docházku do práce. Často jsou nyní klienti s invalidním důchodem zaměstnáváni na chráněných místech pod organizací Neratov.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Ne.“

Příloha 5 – Rozhovor č. 4 – sociální pracovník DPC Žamberk

1) „Jak dlouho pracujete v Domě na půl cesty?“

„Necelý rok.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Vyšší odborné.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v DPC?“

„Pomáhat, dávat šanci.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Motivace k tomu, aby si práci našel.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„Pracovní terapie v DPC.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Práce na zahradě, ruční práce. Probíhá od Po do Čt od 9-12h.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Nyní ne, ale může se stát, že uživatel nepřijde (zaspí), nebo nechce danou práci dělat.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na Úřad práce, pracovní pohovor, apod.?“

„Uživatele doprovodíme na dané místo, předem si řekneme, co ho bude čekat, poté si záležitost vyřídí sám – pokud nezvládá, můžeme opět pomoci.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Nestalo se mi.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Ano, pokud projeví zájem o tuto možnost, začneme na tom pracovat.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s Úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„Spolupráce s firmou Medexa. Spolupráce probíhá především na bázi telefonické spolupráce.“

12) „Poskytuje Váš Dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Konkrétně náš dům na půl cesty žádný projekt nemá. Využíváme Projekt „Chci pracovat II“ od firmy Medexa.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„V rámci Osobních plánů řešíme klientovu situaci, např. registrace na ÚP, vyřízení dávek, sepsání životopisu, hledání práce, nácvik pohovoru atd. Postupnými kroky se dostaneme k samotnému hledání a nástupu do práce. Práce s uživatelem z ústavní výchovy může být v některých případech náročnější z důvodu věnování více času uživateli, např. je často doprovázíme na úřad práce, což vyžaduje časovou rezervu. Uživatelé z ústavní výchovy nemají totiž povědomí o tom, jak si určité věci zařídit.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„Vzdělání, dále zdravotní (psychický) stav, s čímž souvisí schopnost udržet si práci.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Ne.“

Příloha 6 – Rozhovor č. 5 – sociální pracovník DPC Květná Zahrada

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„Dvanáct let.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Vysokoškolské.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?“

„Hlavně potřebnost této práce.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Takový pragmatický přístup, který směřuje k jeho opravdovému uplatnění na trhu práce. Žádný moc velký povídání, žádný moc velký vysvětlování, ale praktický získávání pracovních návyků a důslednost. To jsou ty nejdůležitější věci.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„V rámci práce na statku, pak ještě společnými sezeními s uživateli.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Začínáme od těch nejjednodušších, protože většina uživatelů nebo víc než polovina, dejme tomu 2/3, jsou absolutně bez pracovních návyků a minimálně 60 % z nich je i bez nějakého vzdělání mimo základního. Tak začínáme těmi nejjednoduššími pracemi kolem objektu domu na půl cesty, kolem farmy, kterou máme v rámci sociálního podnikání, a postupně směřujeme k nějakým složitějším, jako je práce s nějakými jednoduchými stroji a zařízeními typu křovinořez až po třeba složitější věci, jako je pomoc v kuchyni atd. Pracovní terapie se účastní každý den, jde o tři hodiny dopoledne a tři hodiny odpoledne.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Někteří uživatelé, zejména ti nedostatečně motivovaní, mohou průběh terapie svým nezájmem narušovat.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.“

„Doprovázení není až tak časté, pokud k doprovodu dojde, využíváme na cestu naše auto, s uživatelem probíráme záměr a obsah jednání, na které se chystá. Na jednání chodí ale zpravidla sám, ve výjimečném případě mu poskytneme doprovod i přímo na jednání.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Úskalí spatřuji v tom, že uživatelé mohou zapomenout na termín schůzek. Samozřejmě pokud pracovník o schůzce ví, může ji nepřímo uživateli připomenout, důležitá je ale jejich samostatnost“.

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Ano, motivujeme, a to zejména skrze zvýšení si jejich příjmu.“

11) Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?

„Ano, úřad práce je náš hlavní partner, poskytuje nám finanční prostředky na zaměstnávání v rámci veřejně prospěšných prací. S externími firmami máme uzavřenou smlouvu. Posíláme do nich již zapracované uživatele na půlroční stáže. Jedná se o soukromé firmy stavební, komunální služby jako je třeba svitavské Lipo až po jiné organizace neziskové, kam můžeme uživatele vyslat, pokud si chtějí udělat i rekvalifikaci na pracovníka v sociálních službách.“

12) „Poskytuje Váš dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Máme vypracovaný program postupného zaměstnávání, který má čtyři fáze. Začíná pracovní terapií a končí odchodem na volný trh práce. Druhá fáze je zaměstnávání u nás v rámci našeho sociálního podniku a při pomocných pracích kolem údržby domu na půl cesty. Třetí fáze jsou potom půlroční stáže v partnerských firmách, se kterými máme smlouvu, a poslední fází je tedy vstup na volný trh práce. Jedná se o propracovaný program, který v našem domě na půl cesty máme.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Uživatelé z ústavní výchovy nemají většinou žádné pracovní návyky, nikdy pořádně nepracovali, kromě nějakých praxí v rámci školy. V domě na půl cesty tak musíme začínat od píky, ukázat jim, co práce vlastně obnáší.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„V tom, že když jim nepomůžete v tom, aby získali pracovní návyky v nějakém tréninkovém prostředí, tak zpravidla na volném trhu práce selhávají.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Přimlouval bych se za to, aby byly finanční nástroje, které umožní to pružný zaměstnávání uživatelů, například úřad práce přes všechnu svou vstřícnost neumí podpořit finančně uživatele, který není aspoň tři měsíce evidovaný. Když takový člověk přijde z ulice, tak mi ho tři měsíce v zásadě udržujeme v nějaké pracovní terapii, anebo ho zaměstnáváme na nějaké dohody o provedení práce na částečné úvazky, aby aspoň trošku ty lidi měli nějaké finanční prostředky. Takže nějaký flexibilní nástroj na zaměstnávání těch obtížně zaměstnatelných uživatelů by určitě byly fajn a to by stačilo a pak prostě takový normální přístup a chuť se tím zabývat.“

Příloha 7 – Rozhovor č. 6 – sociální pracovník DPC Květná Zahrada

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„Já pracuju v domě na půl cesty asi od začátku tohoto roku, od ledna 2017 jako sociální pracovnice.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Moje vzdělání je bakalář v oboru sociální pedagogika.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?“

„Myslím si, že je to výzva.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Tak já se vždy snažím brát v potaz jeho situaci, vědět čím si asi tak prošel, brát zřetel třeba i na ty jeho pracovní zkušenosti, nebo třeba na nějaké jeho omezení, mít respektující přístup, vnímat ho, brát klienta jako člověka. Nejdůležitější je v nich vzbudit zájem, pracovat s nimi na tom, aby chtěli pracovat, aby pochopili, že práce je bude provázet celý život, pokud nebudou mít obrovský štěstí a nevyhrají balík peněz, což si i někteří myslí, že i to je životní cesta, ale pro většinu z nás je práce náplní produktivního života a čím dřív to uživatelé pochopí, tím lépe pro něj, protože pak nehledají žádné kličky, jak z toho ven.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„V rámci komunikace s uživateli, kteří si tak osvojují, jak v určitých situacích jednat apod.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Pracovní terapie probíhá dopoledne i odpoledne vždy po dobu tří hodin. Začínáme tím, že je ‚protáhneme hnojem‘, což je taková naše hovorová formulace, zkrátka začíná to úklidem kolem zvířat, vykydat, dát čistou vodu, čistit žlaby, navozit žrádlo, vyhrábelcovat a další činnosti kolem zvířat. Dále se jedná o úklid v prostorách stájí, úklid dvora apod. Práce je zde různorodá. Potom jsou to nejrůznější práce kolem statku, které souvisí zejména se stavebním rozvojem. Stavíme třeba nový kozín, kam jezdí kluci pomáhat. Co se týče práce vevnitř, tak to je pomoc v kuchyni – příprava zeleniny, škrábání brambor, přípravné práce, aby kuchařka měla usnadněnou činnost. Dále úklid prostor vevnitř, chystání komunitní místnosti, když se tu

připravuje nějaká akce, pomoc třeba i s obsluhou při těch akcích, v závislosti na schopnostech a šikovnosti jednotlivců a k čemu všemu je možné je pustit, což si na začátku testujeme a potom už máme trochu jasno. Plus potom někteří uživatelé jezdí v rámci sociálního podnikání třeba na externí zakázky, takže teď třeba upravují domy, kde jsou sociální byty – kde naši uživatelé provádí malířské a natěračské práce, záleží na tom, co se podaří sehnat.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Úskalím je samotná nechuť pracovat. U nás se jedná o práci na statku, se kterou mají někteří uživatelé problém.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.“

„Pokud někoho doprovázíme, jde spíše o doprovod na úřad, aby uživatel věděl, kam má přesně jít. Jedná se hlavně o ty první návštěvy ÚP. Na pracovním pohovoru jsem po dobu své praxe zatím s nikým nebyla. S uživatelem probíráme, co bude řešit a na co by se měl zeptat.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Ne.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Motivujeme, snažíme se o to, záleží, co ty lidi si sami přejí. My jim můžeme vysvětlit, co taková rekvalifikace je, co obnáší a jaké přínosy z ní do budoucna mohou mít.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„Ano. Máme navázanou velmi dobrou spolupráci s úřadem práce. Uzavřenou smlouvu máme také s některými firmami v okolí, jelikož jsme na vesnici a možnost sehnat práci zde není tak velká. Uživatelé do firem chodí na půlroční stáže.“

12) „Poskytuje Váš Dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Spíš je to ve fázi příprav, ale plánujeme, protože máme jednou za dva týdny setkání se všemi uživateli, aby docházelo k nějakému vzájemnému sdílení toho, co je trápí, jak to s nimi vypadá, abychom i my jako pracovníci mohli říci své, zejména se to týká udržování pořádku v bytech v domě na půl cesty, to je takové ožehavé téma u nás. Takže z tohoto důvodu, aby komunikace plynula jasnější a aby nedocházelo k nějakým dezinformacím, kdy oni někde něco zaslechnou, nějak si to přeberou, nějak to pošlou dál a pak zde vznikají nejrůznější fámy, tak s nimi máme takováhle setkání, v rámci nichž řešíme samozřejmě i pracovní problémy. Zatím je to opravdu na takové provozně technické a emocionální úrovni, aby si i oni sami mohli vyříkat problémy mezi sebou. Do budoucna chceme na koncepci těchto setkání více zapracovat.“

„Hlavně se ale chystáme pořádat tematicky zaměřené bloky, které by jim měly pomoci k tomu, aby došlo k umístění na pracovní trh, nebo když už si práci seženou, tak aby si ji i udrželi, tzn. zaměřit se s nimi na pracovní práva, na co mají nárok jako zaměstnanci, co se od nich očekává, jaké mají povinnosti, nebo třeba vyznat se ve výplatní pásce, vědět, co to obnáší být zaměstnancem až po nějaké základy asertivity nebo jak vycházet s nadřízenými a ostatními zaměstnanci. Bloky s takovými tématy, které se zatím chystáme realizovat, protože vnímáme, že tato témata jsou pro uživatele potřebná, jelikož jsou často jako nepopsaný list.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Pobyt v ústavní výchově je věc, která uživatele stigmatizuje pro jeho následný život mimo ústav, a to nejen v oblasti uplatnění se na trhu práce. Takoví uživatelé zpravidla nedokáží fungovat v běžném světě, jsou tak navyklí na péči pracovníků ústavu, že samostatné jednání a vystupování jim činí potíže. Práce s takovými lidmi je pro nás náročnější, náš dům na půl cesty se svou koncepcí snaží působit hlavně na samostatnost uživatelů, na začátku pracovní terapie s lidmi z ústavu musíme vykonávat větší kontrolu a podněcovat jejich činnost při práci.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„V odhadu vlastních možností než získají pracovní návyky. Pobyt v našem domě na půl cesty není snadný, jde o práci u zvířat, která ne každému „voní“ a uživatelé by chtěli často dělat něco jiného, zároveň ale nic jiného neumí. S tím souvisí i další věci, například vytrvalost, že je

třeba občas překousnout i nějakou hořkost a překážku. Nechápu, že dokud pracovní návyky a schopnosti nezískají, že se o ně nikdo prát nebude. Vstup na trh práce pro ně bývá komplikovaný, souvisí to často i se zázemím, člověk, který pochází z funkční rodiny, je průběžně připravován na to, že práce je nedílnou součástí života. Je mu dávana podpora a to nejen při uplatnění se na pracovním trhu, což u těchto lidí chybí. Protože u osob přicházejících z nevydařené pěstounské péče, kdy byli v umělých podmínkách, nic je nenaučili, nebo děti z dětských domovů, převažuje naprostá nepřipravenost na reálný život, ale v období, kdy jsou již odpovědní sami za sebe, to je prostě největší úskalí.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Ne.“

Příloha 8 – Rozhovor č. 7 – sociální pracovník DPC Hrochův Týnec

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„V domě na půli cesty pracuji rok.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Bakalářské – vzdělávání dospělých a Vyšší odborné – obor sociální pedagogika.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?“

„Pomáhat mladým lidem začlenit se do společnosti, ukázat jim, že svět za zdmi ústavu je úplně jiný.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Motivovat je k tomu, aby si zašel na úřad práce a spolupracoval s nimi. Motivovat je k tomu, že má pracovat a ne být závislý na soc. dávkách. Dále je motivovat, aby zavolal do firmy, případně si tam zašel.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„Socioterapeutické činnosti, společná sezení klientů.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Nezaměstnaní klienti se každý den musí zapojovat do úklidů společných prostor. Když je potřeba, pomáhají správci se sekáním dřeva, stěhováním nábytku, apod.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„U některých klientů je problém se zapojením se v době, která je určena řádem. Většina si svůj úklid nějak splní a je jim jedno s jakým výsledkem.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.?“

„Klienty doprovázíme především na úřady práce. Jde tam s nimi sociální pracovník, který jim pomůže s vyplněním dokumentů, poradí, kam jít. Snažíme se, aby si uživatelé vše potřebné vyřídili sami, takže do kanceláře s nimi většinou pracovník nechodí. V případě vzdálenějších míst využíváme služebního automobilu.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Největším problémem je, že k nám chodí klienti s různých krajů ČR a musí se s nimi jet na úřad práce v místě jejich bydliště. Jsou to dlouhé hodiny na cestě a vyřizování. Přitom jde jen o to, aby se uživatel zaregistroval a žádá o přeřazení na ÚP k nám.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Uživatelé mají informace o úřadu práce a rekvalifikaci vyvěšené na nástěnce. O možnosti rekvalifikace je dále informuji rozhovorem.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„Máme kontakt na pracovní agenturu, ale naše klienty už moc nechtějí zaměstnávat, jelikož s nimi nemají dobré zkušenosti. Občas se ozvou firmy samy s nabídkou práce pro naše klienty. V místě, kde je náš DPC, je podnikatel, který už zaměstnal a zaměstnává několik našich klientů.“

12) Poskytuje Váš dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?

„V současné době žádný konkrétní program nemáme.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Příchod z ústavní péče vnímám jako velký problém nejen z hlediska zařazení se na pracovní trh. Mladí dospělí jsou zvyklí, že mají každý den nějak naplánovaný, jezdí na výlety a

především musí dodržovat pravidla. V osmnácti pak přijdou do DPC, protože neměli, kam jinam jít, ale už nechtějí dodržovat pravidla, chtějí si žít život po svém, tím že nemají den tak nalajnovaný, tak si neví sám se sebou rady, což je pak problém i s integrací na pracovní trh. Vyřídí si dávky hmotné nouze a tím to pro ně končí. Jako pracovníci klademe důraz na motivaci, aby si začali hledat práci a budovat nezávislý život.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„Největší úskalí je v tom, že jim samotným se nechce.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Ne.“

Příloha 9 – Rozhovor č. 8 – sociální pracovník DPC Hrochův Týnec

1) „Jak dlouho pracujete v domě na půl cesty?“

„2 roky.“

2) „Jaké je Vaše vzdělání?“

„Magisterské.“

3) „Co Vás motivuje k výkonu povolání sociálního pracovníka v domě na půl cesty?“

„Pomoc mladým lidem bez rodinného zázemí.“

4) „Co považujete při práci s nezaměstnaným uživatelem za nejdůležitější?“

„Motivace při hledání práce a adekvátní posouzení možností s ohledem na vzdělání a obor práce.“

5) „Jakým způsobem rozvíjíte sociální dovednosti u nezaměstnaných uživatelů?“

„Společnými setkáními klientů, klienti spolu komunikují, řešeno je společné fungování v domě na půl cesty.“

6) „Jaké činnosti realizujete v rámci pracovní terapie? Jakým způsobem a jak často probíhá?“

„Jedná se o úklid, vaření, práce na pozemku domu na půl cesty atd. Klienti se do aktivit zapojují každý všední den od 9.00 hodin ráno.“

7) „Jsou nějaká negativa, se kterými se při pracovní terapii s nezaměstnaným uživatelem setkáváte? Pokud ano, jaká?“

„Nedostatečná motivace k podílení se na aktivitách.“

8) „Jakým způsobem probíhá doprovázení uživatelů, např. na úřad práce, pracovní pohovor apod.?“

„Pokud je místo vzdálenější, tak využíváme služební auto, jinak cestujeme běžnými dopravními prostředky. Přímou na jednání na jednom z neuvedených pracovišť ÚP jsem se setkala s velkou neochotou při prvotní registraci – při samostatných jednáních je klient sám.“

9) „Spatřujete v doprovázení uživatelů nějaká úskalí? Pokud ano, jaká?“

„Neochota některých zaměstnanců ÚP.“

10) „Motivujete uživatele k využívání nástroje aktivní politiky zaměstnanosti – rekvalifikace? Pokud ano, jakým způsobem?“

„Pokud je jim nabídnuta, tak ano. Jeden z uživatelů byl účastníkem projektu Praxe pro mladé do 26 let, který jsme svoji vedlejší činností zaštitili – v rámci pohovorů je klientům vysvětlen pojem rekvalifikace a možnosti s ní související pro následné pracovní uplatnění.“

11) „Máte v rámci integrace uživatelů na pracovní trh navázanou spolupráci s úřady práce, agenturami práce a externími firmami? Pokud ano, jakým způsobem spolupráce probíhá?“

„Spolupráci máme uzavřenou s firmou v našem blízkém okolí. Jinak nás příležitostně kontaktují firmy s nabídkou práce pro naše klienty.“

12) „Poskytuje Váš dům na půl cesty kromě základních nabízených činností ještě nějaké další aktivity (projekty, programy,...), které ovlivňují integraci uživatelů na pracovní trh? Pokud ano, jaké?“

„Ne.“

13) „Mladí dospělí přicházející z institucionální péče nemusí být z hlediska osobnostních rysů i samotnou ústavní výchovou připraveni na nezávislý život. Jakým způsobem ovlivňuje tato skutečnost Vaši práci, pokud jde o integraci uživatelů na pracovní trh?“

„Klienti jsou vedeni a především motivováni k tomu, že práce je nezbytná pro jejich následný samostatný život a především finanční nezávislost.“

14) „V čem spatřujete úskalí integrace uživatelů na pracovní trh?“

„Úskalí vznikají pouze v případě, že klient nemá zájem pracovat.“

15) „Je něco, co byste chtěli k problematice integrace uživatelů na pracovní trh doplnit?“

„Je nutná neustále motivace a tzv. dohled nad tím, aby klient nebyl zneužíván pro svůj nízký věk a nedostatečné zkušenosti v pracovně právní problematice. Velmi často jsou tématem našich pohovorů vztahy na pracovišti, jednání vedení firem atd.“